

چوارينه كانى فه روخى يه زدى

وه رگيرانى:

مه لاغه فوور ده باغى

(حافزى مه هابادى)

چوارينه كانى فەروخى يەزدى

وەرگىرانی: مەلاغە فوور دەباغى (حافزى مەھابادى)

تایپ: ناوئەندى رۆشنىبرىى میدیا

مەھاباد، چواررپىيانى نازادى، شەقامى وەفایى

بلاوکردنەوئەى ئەلەكترۆنى: يەكەم، ۱۳۸۷

ئاگادارى:

هەر پەخشانگایەك ییى خوش بى دەتوانى ئەم بەرھەمە

(هەر بەم شیوئەیه) بە قازانجى خۆى بلاو بکاتەوئە.

فہروخی یہزدی

محمد فہروخی یہزدی (۱۲۶۸ هـ. ۲۵ خہزہ لہوری ۱۳۱۸) شاعیر و رۆژنامہ‌نوسی نازادینواز و دیموکراتی سہرہمی مہشرووتیہ تہ کہ سہرہنوسہری زۆر بلاتفوقی دیکہ بوو و ہک رۆژنامہی توفان. ہرہوہا لہ خولی حہوتہمی مہجلیسی شۆرای میلی، نوینہری خہلکی یہزد بوو و لہ بہندیخانہی قہسردا کوژرا و گۆرہ کہی نادیارہ.

بنہ مالہ و سہوادی فہروخی

باوکی ناوی محمد ئیبراہیمی سمساری یہزدی بوو. برایہ کی بہ ناوی عہدولغہفور ہہبوو کہ یازدہ سال لہ خۆی گہورہ تر بوو. فہروخی زانستہ سہرہتاییہ کان لہ یہزد فیر بوو. ماوہیک لہ مہکتہبخانہ و سہرہمیکیش لہ فیرگہی ئینگلیزی لہ یہزد دہرسی خویندوہ. ہہتا ۱۶ سالان خہریکی خویندن بووہ و فارسی و عہرہبی فیر بووہ.

لہ تہمنہی ۱۵ سالاندا لہ بہر ئہوہی ہیندیک شیعری بہ دژی ماموستا و بہرپوہ بہرانی فیرگہی یہزد نووسیو، لہ فیرگہ دہر کرا.

شیعری فہروخی

فہروخی ہہر لہ مندالییہوہ فیری شاعیری بووہ. بۆخۆی پروای واہ کہ ہہستی شیعرنوسی لہ بہر خویندہوہی شیعہکانی سہعدی و بہتاییہت ئہم چوارینہیہ بووہ:

گر در ہمہ شہر، یکسر نیستہر است در پای کسی رود کہ درویش تر است

با این ہمہ راستی کہ میزان دارد میل از طرفی کند کہ زر بیش تر است

فہروخی لہ نپو شاعیرانی کلاسیکدا زیاتر شوینی لہ مہسعود سہعدی سہمان ہہلگرتوہ. بیجگہ لہ شیعری سیاسی، لہ ہۆنراوہی ئہوینداریشدا لپہاتوو بووہ.

شب چو در بستم و مست از می‌نابش کردم

دیدي آن ترک ختا دشمن جان بود مرا

منزل مردم بیگانه چو شد خانہ چشم

شرح داغ دل پروانہ چو گفتم با شمع

غرق خون بود و نمی‌مرد ز حسرت فرہاد

ماہ اگر حلقہ بہ در کوفت جوابش کردم

گرچہ عمری بہ خطا دوست خطابش کردم

آنقدر گریہ نمودم کہ خرابش کردم

آتشی در دلش افکندم و آبش کردم

خواندم افسانہ شیرین و بہ خوابش کردم

دل که خونابه غم بود و جگرگوشه دهر
بر سر آتش جور تو کبابش کردم
زندگی کردن من مردن تدریجی بود
آنچه جان کند تنم، عمر حسابش کردم

سهره‌تای خه‌بات له یه‌زد

فهرۆخی له یه‌زد لایه‌نگریکی راسته‌قینه‌ی حیزی دیموکرات بوو. له غه‌زه‌لیکدا بهو شیوه‌ی خواریه‌وه باسی نازادی ده‌کا:

قسم به عزت و قدر و مقام آزادی
که پیش اهل جهان محترم بود آن‌کس
چگونه پای گذاری به صرف دعوت شیخ
هزاربار بود به ز صبح استبداد
به روزگار، قیامت بپا شود آن روز
اگر خدای به من فرصتی دهد یک‌روز
ز بند بندگی خواجه کی شوی آزاد
قسم به عزت و قدر و مقام آزادی
که داشت از دل و جان، احترام آزادی
به مسلکی که ندارد مرام آزادی
برای دسته پابسته، شام آزادی
کنند رنج‌بران چون قیام آزادی
کشم ز مرتجعین انتقام آزادی
چو «فرخی» نشوی گر غلام آزادی

له نه‌ورۆزی سالی ۱۳۲۷ی مانگیدا فهرۆخی به پێچه‌وانه‌ی زۆریه‌ی ئەو شاعیرانه‌ی شیعیان بو په‌سند و تاریفی ده‌سه‌لاتدارانی سه‌رده‌م ده‌نوسی، شیعیکی نویسی و له کۆری نازادینخووانانی یه‌زددا خونیدییه‌وه. له کۆتایی ئەو شیعه‌دا وێرایی ئاوێدانه‌وه له میژووی ئێران، ڕوو ده‌کاته زه‌یغه‌موده‌وله‌ی قه‌شقایێ که حاکی یه‌زد بووه و ده‌لی:

خود تو می‌دانی نیم از شاعران چاپلوس
کز برای سیم بنمایم کسی را پای‌بوس

لیک گویم گر به قانون مجری قانون شوی
بهمن و کیخسرو و جمشید و افریدون شوی

هه‌ر بۆیه حاکی یه‌زد ده‌ستووری دا ده‌می فهرۆخییان به ده‌رزی و ده‌زوو دووری و خسته‌یانه‌ی زیندان. مان‌گرتنی خه‌لک له ته‌له‌گرافخانه‌ی شار و ده‌رپینی نار‌ه‌زایه‌تی، بووه هۆی لایه‌رینی وه‌زیری ناوخوا. به‌لام وه‌زیری ناوخوا به ته‌واوی نكۆلی له‌م ڕووداوه‌ کرد. دوو مانگ دواتر فهرۆخی له به‌ندیخانه‌ی یه‌زد هه‌لات و ئەم شیعه‌ی به ره‌ژی له سه‌ر دیوار نویسی:

به زندان نگرده‌د اگر عمر طی
من و ضیغم‌الدوله و ملک ری

به آزادی ار شد مرا بخت یار
برآرم از آن بختیاری دمار

فهرۆخی سه‌باره‌ت به دروونی ئێوی نویسیویه‌تی:

شرح این قصه شنو از دو لب دوخته‌ام
تا بسوزد دلت از بهر دل سوخته‌ام

خه‌بات له تاران

له کۆتایی سالی ١٣٢٨ ی مانگی فەرۆخی هاته تاران و لهوی و تار و هۆنراوهی سهبارهت به نازادی له رۆژنامه کاندایا بڵاو کردهوه. له کاتی شهڕی جیهانی یه کهمهدا چوو به غذا و کهربه لا. فەرۆخی له سهردهمی سه ره کوه زیری و سوو قوددهوله دا دژایه تی له گه له پهیمانی ١٩١٩ کرد و هه ره بۆیه بۆ ماوه یه کی زۆر خرایه به ندیخانهی شاره بانی. دواى کۆدیستای سهیهمی ره شه مه له گه له زیندانیه نازادینخوازه کانی دیکه ماوه یه ک له باخی سهردار ئه عیتماد کهوته وه به ندیخانه.

رۆژنامه گه ری

فەرۆخی له سالی ١٣٠٠ ی هه تاویدا رۆژنامه ی تۆفانی بڵاو کردهوه. ئه م رۆژنامه یه له ماوه ی بڵاو بوونه و هیدا زیاتر له ١٥ جار راگیرا. هه ره کات رۆژنامه ی تۆفان را ده گیرا، فەرۆخی به جفاکی رۆژنامه ی دیکه ی وه کوو "په یکار"، "قیام" و "ستاره ی شهرق" و تار و شه ره کانی خۆی بڵاو ده کرده وه. فەرۆخی سه بارهت به راگرتنی له په ستای رۆژنامه کانی ده لی:

هر خامه نکرده ناکسان را توصیف
هر نامه نکرده، خائنان را تعریف
آن خامه ز پافشاری ظلم شکست
آن نامه به دست ظالمان شد توقیف

نوینه رایه تی مه جلیس

له سالی ١٣٠٧ ی هه تاویدا فەرۆخی به ناوی نوینه ری خه لکی یه زد چوو به پارله مانی شه ژرای میلی و له گه له محمه دره زا تلووع دوو نوینه ری بالی که مایه سی مه جلیسیان دروست کرد. به له به رچاو گرتنی ئه وه ی که نوینه ره کانی دیکه هه موویان لایه نگری ده و له تی ره زاشا بوون، زۆر جارن سوو کایه تییان به فەرۆخی ده کرد و ته نانهت جار یکیش عه لی به گی حه یده ری (برای میسباحه دینی نه ده ب) که نوینه ری مه هاباد بوو، لئی درا. پاش ئه م رووداوانه بۆ ماوه ی چهنده شه وه له مه جلیس مایه وه و له ده ره فه تی کدا به دزییه وه له تاران هه لات.

به ندیخانه و مردن

فەرۆخی له ریگای شه ژره و ییه وه چوو بۆ ئالمان و بۆ ماوه یه ک له بلافوکی "په یکار" دا که سه رنو سه ره که ی په یو یکی بیانی بوو، بیرو را شه ژرشگه ترانه که ی خۆی بڵاو کرده وه. پاشان له چاو په یکه وه تی کدا که له گه له عه بدو خو سه ین ته یه وورتاش کردی، فریوی واده و به لئینی ئه وی خوارد و له ریگای تورکیا و به غذا گه راوه تاران و ده سه بجی کهوته ژیر چاوه دیری. دواى ماوه یه ک به بیانووی قه رزدارى به

عه لی به گی حه یده ری

کاغذفرۆشیک که‌وته به‌ندیخانه‌ی "دایره‌ی سه‌بت" و دوایه به‌ندیخانه‌ی شاره‌وانی. هه‌ر خیراش دۆسیه‌یه‌کیان به بوختانی "بئ‌ئده‌بی کردن به پله‌ی سه‌لته‌نه‌ت" بۆ دروست کرد. سه‌ره‌تا به ۲۷ مانگ زیندانی و دوا‌ی دادگای پیداجو‌نه‌وه به سی مانگ زیندانی مه‌حکووم بوو و ناردرایه به‌ندیخانه‌ی قه‌سر.

فه‌روخی له زیندانی قه‌سر له خه‌رمانانی ۱۳۱۸ی هه‌تاوی ده‌رمان‌داو کرا. ئه‌گه‌رچی نامه‌ی سه‌رۆکی زیندان ده‌لی که فه‌روخی له به‌ر نه‌خۆشی مالاریا و نفريت مردووه، به‌لام دادوهری مه‌حاکمه‌ی کارگیرانی شاره‌بانی ده‌لی که فه‌روخی له نه‌خۆشخانه‌ی زیندان به ده‌ستی دوکتۆر ئه‌حه‌دی و به لئدانی ده‌رزی هه‌وا گیانی له ده‌ست داوه.

گۆری فه‌روخی هه‌تا ئیستا نادیاره به‌لام ویده‌چی له گۆرستانی مسگه‌رئاباد به دزیه‌وه ناشترابن.

سه‌رچاوه: سایقی ویکیبیدیا

حافزی مه هابادی

پ: مامۆستای بهرێز، ماوهیهکی زۆره خهریکی کۆ کردنهوهی شیعه کانی. وا باشه بۆ شارهزایی خوینهرانی بهرێز ئهوهی له بهاره ی خۆتدا وهبیرت دای به کورتی بۆمانی بڵێی؟

و: وه لّاهێ رهسوول گیان، ئهوهندهی له بیرم بێ ژیاغم ههر چاره رهشی و به دبهختی بووه. بنووسه: خهه، چاو له دهستی، هه ژاری، که نهفتی، چاره رهشتی، مال به کۆلی. به لام به پیچهوانه ی هه موو ئهوانه هیواداری بۆ دواڕۆژیکی رووناک.

نیوم غهفور کوری دهرویش عهبدو لّالا له سالی ١٣٤٦ ی کۆچی بهرامبهر به ١٣٠٦ ی ههتاوی له شاری سهقز له دایک بووم. دوا ی سال و نیویک باوکم مالی چووه بۆ بانه و لهوێ خهریکی کهسپی دهباغچینی بووه. ئا لهو کاته دا بۆ

چهرم کرین هاتوو به مه هاباد. سه فهری ئه ودهمی به کاروان و زۆریان پێ چووه، رێگاوبانی هه ک ئیستا نه بووه. لهو ماوه یه دا که باج ده سه فهدا بووه، نازاری خرویکه واته ئاوه له بانه پهیدا بووه، منیش له بهر ئهوه ی کهس نه بووه بمکوتی تووشی ئه و نازاره بووم. ههرچۆنی بووه ئه و ههواله یان به باوکم داوه، ئه و زه مان حه کیمیکێ عرووسان له مه هابادی بووه گوایه ده رمانیکی بووه گه یاندا به هه چاوێک له کۆیر بوون رزگار ده بوو، مسقالی ئه و ده رمانه به لیره یه ک و لیره ش ئه و کات ٢٨ قران بووه. باوکیشم به په له مسقالیک له و ده رمانه ده کړی و به کارواندا ده بیترتیه وه، به لام ئه و پیاهوی ده رمانه که ی منی پێ بوو له سه قزی گهرو گرفتیکی بۆ دینه پیش و نۆ رۆژان لهوێ ماتل ده ی. داخی داخام وه ختبه کی ده گاته که لیخان که من بینیم له دهس داوه، ئه و چاوانه ی هیوا ی دواڕۆژی من بوون و به هوی ئه و چاوانه وه ده متوانی ژیا تیکی باشم بایه. ژیا تیک دوور له که نهفتی و لاره ملی و چاوه له دهستی وه کوو ئه و خه لکه ئه منیش به کاسی و ره نجی شان ده متوانی بۆیم و منه ت له کهس هه لنه گرم. به لام به داخه وه به پیچهوانه ی ویستی من، له گه ل ژیا تیکی پڕناخ و داخ و ته نگ و چه له مه و خۆزگه و بریا و دهس ته نگ و لاره ملی و مه منوونی ئه م و ئه و و زۆر شتی تر روو به روو بووم.

کاتی ئه و ده رمانه گه یشته وه بانه، زۆر کهس له هاو ته مه نه کانی من به و نازاره گرفتار بیوون فریا یان کهوت، زۆریشیان چاو ئیکیان له دهس دا بوو چاو ئیکیان بۆ ما بوو.

بۆ خۆم وه بیرم نایه، بۆیان ده گه یامه وه دوا ی له دهس دانی چاوه کاخ یانی ئه و چاوه له دهس چوونه شو ی تیکی خرابی له سه ر مێشک و روحم دانا بوو، تا ماوه یه ک روو به شیعی چووبووم، شه وان هه لنه سام رام ده کرده ده ریی شاری، زۆر جار له چالاو و قولکه ده کهوتم یا له بان را ده کهوتمه خواری. ناچار شه وان به باوکم یا دایکم به پشتین له خۆیان ده بهستم، ئه و جار ئه گه هه لستا بام وه خه بهر ده هاتن.

گویه ماوهی دوو سال ئهمن ئارا بووم. به کورتی له ته‌مه‌نی حه‌وت سالی‌دا باو‌کم نامیه بهر قورئان خویندن ولای پیاویک به ناوی میرزا حه‌مه‌که‌ری می مه‌خرونی که ئه‌ویش کورپکی وه‌ک منی بوو، دوو سییه‌کی دی له لای ئه‌و پیاوه ده‌ماخویند. زۆر رۆژی وا هه‌بوو پیکه‌وه ده‌سمان ده‌گرت و ده‌هاتین بیینه‌وه مالی هه‌موومان یا له بانی‌را ده‌که‌وتینه خواری یا له چالی ده‌که‌وتین، ده‌نا شتی‌کمان به سه‌ر هه‌ر ده‌هات. ناچار له چوون و هاته‌وه‌دا یه‌کیان بۆ ته‌رخان کردبووین ده‌یردینه لای مامۆستا و له پاشان ده‌یه‌نایه‌وه. باو‌کم تا بلتی خوژی ده‌ویستم، زۆر جارن پیم ده‌کوت پیم خوژه له گه‌ل حافظانی تر بمی‌ریه سوله‌یمانی له‌وی ده‌خوینم. له جوامدا هه‌موو جاری ده‌یکوت: شتی وا نابێ، بێ تو هه‌لناکه‌م.

به داخه‌وه ئه‌و خوژه‌ویستییه‌ی باو‌کم به قازانجی من ته‌واو نه‌بوو. چونکی باو‌کم نه‌یه‌شت هه‌ر له منالییه‌وه تال و سویری بچیزم و باشتر له مه‌یدانی ئیمتیحانی ژبان ده‌رجم. هه‌ستم به رۆژه‌ره‌شی و بوون و نه‌بوونی نه‌ده‌کرد، به‌یانی که نایان بۆ داده‌نام ده‌مکوت ناخۆرم تا پیم نه‌لین بۆ نه‌هار چیمان هه‌یه؟ نه‌هاریش ده‌بوو بزاتم بۆ شام چیمان ده‌بێ. باو‌کم منی وا بار هه‌تیا‌بوو، پیم وابوو ژبان هه‌تا هه‌تایه ئاوا نه‌می‌ن.

تا سالی ۱۳۲۰ی هه‌تاوی نیوه‌ی قورئانم به باشی خویند. هه‌ر له‌و کاته‌دا دوو و دوو کانی ره‌زاشا تیکچوو، حه‌مه‌ره‌شیدخان هه‌رشه‌ی هه‌تا بۆ بانه. دوو بوو به ده‌وری عه‌شیره و به‌گرا‌ده حوکه‌مه‌ت به ده‌س ئه‌و ده‌بوو.

باو‌کم و شه‌ریکه‌که‌ی لی‌بران له بانه کۆچ بکه‌ن، مالیان بار کرد و له بانه رۆیشتن. حاجی بابای شه‌ریکی باو‌کم له بۆکان گیرساوه و باو‌کیشم چونکی دوو برای تری له سابلاخ بوون ئه‌ویش هات و له سابلاخ (مه‌هاباد) نیشه‌جی بوو.

له سابلاغیش باو‌کم برده‌می مزگه‌وتی حاجی ئه‌مه‌دی و سه‌ر له نوێ له لای مه‌لایه‌کی حافظ که ئه‌وکات له مزگه‌وتیدا بانگی ئه‌دا به نیوی مامۆستا مه‌لا حه‌مه‌دی حاجی بایزی له بهر خویندنی نامه‌وه. ئه‌و نیوه‌ی له بانه‌ش خویندبووم سه‌ر له نوێ دوو پاتم کرده‌وه. به کورتی له ماوه‌ی هه‌شت سالاندا قورئانم ته‌واو کرد.

له سالی ۱۳۳۰را زۆرتر خۆم دا به شیع‌ر له‌به‌ر کردن و په‌وان کردنی شیع‌ری شاعیرانی کورد و فارس. که‌یفم له هه‌یجی دی نه‌بوو، به‌لام باو‌کم ناچار دی ده‌کردم که هه‌ر ده‌بێ بخوینی، ته‌فسیری قورئان و شه‌رع و عیلم... منیش هه‌یج وازم له خویندن نه‌بوو. هه‌ر چۆنیک بوو هه‌ندیکم خویند. له لای مه‌لاحوسینی مه‌جدی هه‌ندیکم عه‌رووز و قافیه و له لای حاجی مه‌لا خالیدی وه‌حیدی ده‌ربه‌ندی هه‌ندیکم شه‌رع و له لای قازی محه‌مه‌دی خزی له شۆیه هه‌ندیک شه‌رع و عه‌قایدم خویند.

زۆرتری ماوه‌ی ژینم له گه‌ل فه‌قییان رابوارد و له هاتوچۆی حوچه‌کان و له هاموشۆیاندا زۆر شتیان لی فیر بووم. ورده ورده خۆم دا به شیع‌ر کۆتن و زۆر جار شیع‌ره‌کانم له بابته شۆخی و هه‌جو و ئه‌وانه‌وه بووه. دوا‌ی ماوه‌یه‌ک هه‌ر له لای فه‌قییان، گولستان و دیباچه‌ی یۆسف و زوله‌یخام خویندن. هه‌ر له‌و کاتیشدا که زۆر خۆم دا‌بوو به سه‌ر شیع‌ر کۆتندا، پیم خوژ بوو شیع‌ری شاعیران ته‌هه‌یش که‌م، به‌لام چۆنه‌تی ژیانم شوینیکی قوولیان له سه‌ر شیع‌ره‌کانم دانابوو، به چه‌شنی که زۆربه‌ی شیع‌ره‌کانم تاریف و زه‌می

خه‌لکی بوو. زۆر جاران پێیان ده‌کوتم ئهو شیعرا نه‌ کو بکه‌مه‌وه باشه با به‌خۆرایی نه‌چن. ده‌مکوت شیعری من پایه و مایه‌یه‌کی وایان نییه به‌ کاری دوا‌رژ بێ و بیان‌نووسمه‌وه.

له‌ سالی ۱۳۳۵ له‌ شیوه‌ی تاريف و زه‌می خه‌لکی لامدا و هیندی‌کم شتی تازه‌ کون و هک کیزی سابلاغی و خه‌یالی‌ی خوا و به‌هاری فارسی. یه‌ که‌مین شیعری فارسی ساقی‌نامه‌یه‌ک بوو هی شیخ‌عه‌بدوللای تاله‌بانی که‌ ته‌حیسم کرد. به‌ داخه‌وه‌ نوسخه‌ی ئه‌وم له‌ لای فه‌قییان لی و ن بوو.

له‌ سالی ۵۶ و ۵۷ ی میلادی ئیزگه‌یه‌کی کوردی له‌ قاهره‌ ده‌ست‌به‌کار بوو پۆژانه‌ نیو سه‌عات به‌رنامه‌ی بلاو ده‌کرده‌وه. زۆر هۆگری ئهو به‌رنامه‌ی بووم و هه‌موو جارێ به‌ بیستی ئهو به‌رنامه‌یه‌ هه‌ست و می‌شکم ده‌بووژانه‌وه.

له‌ سالی ۵۸ ی میلادی که‌ شۆرشێ چارده‌ی ته‌موزی عێراق ده‌سی پێ کرد به‌ ته‌واوی هه‌ستی من له‌ باره‌ی شیعره‌وه‌ گۆرا.

له‌ سالی ۵۰ ی به‌ هۆی تیکۆشانی براه‌کی خۆشه‌ویست فیزی خه‌تی برایل بووم ورده‌ ورده‌ ده‌ستم به‌ خۆتیندن کرد تاوه‌کوو گه‌یشته‌ ئه‌وه‌ی له‌ تاقیکاری شه‌شه‌می سه‌ره‌تا‌ییدا به‌ژداریم کرد. مه‌به‌ستی من زۆتر فیر بوونی خه‌تی نابینایان بوو. ئهو خه‌ته‌ له‌ ۱۲۰ سال له‌مه‌وبه‌ره‌وه‌ له‌ فه‌رانسه‌ ئیختیراع بووه و له‌ سالی ۴۲ [ی هه‌تاوی] هاتۆته‌ ئێران و له‌ دوا‌ی هه‌موو ده‌وله‌ته‌کانی دی به‌ کار هینراوه. جا له‌مه‌ودوا هه‌رچی ده‌مکوت به‌و خه‌ته‌ ده‌منووسیه‌وه‌ یا له‌ سه‌ر شریته‌ تۆمارم ده‌کرد.

له‌ سالی ۴۴ ی هه‌تاویدا لی‌پرام په‌ندی پیشیان کو که‌مه‌وه و بیان‌هۆغه‌وه و له‌سه‌ر ئهو لی‌پرا نه‌ زۆرم زه‌مه‌ت کیشا. ده‌مناره‌ دێهات په‌ندیان بو کو ده‌کرده‌وه، ئه‌منیش ده‌مه‌هۆنده‌وه، فه‌قییه‌کانیش بۆیان ده‌نووسیه‌وه. به‌لام داخی گرام چه‌ته‌کانی ساواک رۆژیک هیرشیان هینا بو ماله‌ که‌م ئهو په‌ندانه‌ و هیندی‌ک له‌ دیوانی شاعیرانی دیم له‌ مالی بوو له‌ گه‌ل خۆیان برد، زۆرم هه‌ول‌دا وه‌گیرم که‌نه‌وه‌ بۆم نه‌گونجا و زه‌مه‌ت به‌ خه‌سار چووم. هاوارم بو ئیمام جومعه‌ی ئه‌وکات برد تا به‌لکوو هه‌ولم بو بدا و شیعیر و کتیبه‌ کاخ بو و هه‌رگرتنه‌وه. له‌ وه‌لامدا کوتی: (تازه‌ لیان گه‌ری و وه‌دویان مه‌که‌وه، ئه‌گه‌ر به‌ قسه‌ی منیش ده‌که‌ی واز له‌ شیعری کوردی بینه‌). ئهو قسه‌ ناخۆشترین قسه‌یه‌ک بوو تا ئه‌وکات بیستی‌بوم، وه‌ک خوی به‌ بریناغدا کرابی بۆ ماوه‌یه‌کی ناھومید و کاس بیوم.

له‌ ئاخری سالی ۵۶ ی هه‌تاوی لی‌پرام هه‌رچۆنیک بێ وه‌بیر خۆمیان بێمه‌وه. دوا‌ی بیر کردنه‌وه‌یه‌کی زۆر ئه‌وه‌نده‌ی ئیستا له‌و دیوانه‌دا هه‌ن، وه‌بیر خۆم هیناوه‌ته‌وه‌ و کو‌م کردونه‌وه. به‌راستی له‌سه‌ر ئهو شیعرا نه‌ کویره‌وی زۆرم کیشاوه. ئه‌وکات که‌ به‌ هیممه‌ت توی دلسۆز نووسیوومنه‌وه‌ لیم بیونه‌ به‌لا و هه‌ر رۆژه‌ی له‌ قوژبنیکیدا له‌ ترسی ساواکی ده‌مشاردنه‌وه، ته‌نانه‌ت سالیک ناردمنه‌ سه‌رده‌شت تاکوو راپه‌ربینی گه‌وره‌ی ئێران ده‌ستی پێ کرد، ورده‌ ورده‌ هینامنه‌وه‌ لای خۆم و ئه‌وه‌نده‌ی توانیم به‌ شریته‌ له‌ ئیختیاری خه‌لکم نان.

پاش بیست سال ژبان له‌ شاری سابلاغ به‌ هۆی گیروگرفتی ژبان باوکم ناچار بوو به‌ره‌و بانه‌ بگه‌ریتنه‌وه. باوکم به‌ره‌و بانه‌ گه‌راوه و منیش ته‌نیا لێره‌ مامه‌وه، په‌رده‌ی تالی ژبانم لێره‌دا تاریک و لیلتر بوو، ناخافل

لیم‌قهوما و له باو کم هه‌لبرام. به داخه‌وه له ولاتی مه‌ماناندا ئینسانی کویر مه‌حکومه به سوال کردن ژبانی به‌رینه سهر. به‌لام ئەمن دوو مانگ به سیگار و بلیتی به‌خت نازمایی فرۆشتن رامبارد. به‌لام داخی گرانم ئەوی هه‌شهمبوو به ده‌ستمه‌وه نه‌ما چونکی ئی وا هه‌بوو بلیتی کۆنی ده‌دامی و به تازه لئی ده‌گۆریمه‌وه.

هیچ چارم نه‌مابوو له‌گه‌ل تاقیمکی دی له حافزان چوو مه‌ده‌روه بو‌گه‌ران. جاری ئەوه‌لم بوو، زۆرم له‌به‌ر گران بوو ده‌ست پان که‌مه‌وه و داوای خیر و ئیحسان بکه‌م. هه‌ر له‌به‌ر ئەوه‌ی ئەوانه‌ی له‌گه‌لم بوون بو‌یان داوا ده‌کردم.

ناخۆشترین ده‌ورانی ژبانم ده‌ستی بێ‌کرد، هه‌ر شه‌وه‌ی له‌ دێسه‌ک و له‌ مزگه‌وته کۆنیک ده‌ماینه‌وه، به‌ خرابترین جاجم و لێفه‌ی کۆن و پیس ده‌نوستین تا حه‌وتوو مان لێ تێوه‌رده‌سووراوه له‌ به‌ر چلک و ڕشک و ئەسپیان ئۆقره‌مان لێ ده‌بر، ده‌ردی چاوساغیش سه‌ره‌رای هه‌موو ده‌ردان بوو، له‌گه‌لمان لێک نه‌ده‌که‌وتن ئەوه‌ی په‌یدامان ده‌کرد ده‌بوو له‌گه‌لمان نیوه‌ کردبان. ئەوه‌ندی په‌یداش کرابوو به‌ که‌یفی خۆیان بوو. ئەوه‌ی له‌ ماوه‌ی بیست شه‌و یا مانگیک گه‌ران و سوورا نه‌وه‌دا ده‌مان هیناوه‌ حه‌وتوو به‌ک ژبانی ئیمه‌ی دابین نه‌ده‌کرد، ده‌بوو سهر له‌نوی برۆینه‌وه ده‌ری.

هه‌رگیز له‌ بیرم ناچی جارێکی له‌ حافزه‌کان هه‌لبرابووم و بێ‌چاوساغ به‌ ماشینی له‌ شنۆیه‌را هاته‌وه نه‌غه‌ده‌ی، به‌ ته‌نیا له‌ ناو بازاری نه‌غه‌ده‌دا ده‌خولامه‌وه، ئیواره‌یه‌کی دره‌نگ و کاتی دوو‌کان داخستن بوو، سه‌رم لێ شێواوو، نه‌مه‌ده‌زانی روو له‌ کوێ که‌م. له‌په‌ر تووشی ئاشنایه‌کی له‌ میترینه‌م بووم. ئەوکات ره‌ئیسێ دادگای نه‌غه‌ده‌ بوو و له‌ نێو فه‌قییان له‌گه‌لی ئاشنا بووم. زۆر به‌ گه‌رمی چاک‌و‌چۆنی له‌گه‌ل کردم و زۆری بێ‌ سه‌یر بوو منی له‌و حاله‌دا دی. په‌رسی: به‌ ته‌نی هاتوو به‌ ئیره و چ ده‌که‌ی؟ ئاره‌قه‌ی شه‌رم له‌ رووی نیشت. نه‌مه‌زانی چی جواب ده‌مه‌وه. بلێم له‌ سوال کردنی بووم؟ نا، هه‌رگیز. چونکی رۆژیک ئەو منی به‌ جو‌ریکی دی دیوو. جواب داوه: سه‌رینکی شنۆیه‌م دا، نه‌ختیکم کار هه‌بوو. به‌لام ده‌م‌و‌چاوی سووتاو و په‌نگی ره‌ش هه‌لگه‌راو و چلکنی به‌رگ و له‌ش و گۆنای تیک‌قوپاوم زۆر چاک نیشانی ئەدا له‌ کوێ بووم و له‌ چی گه‌راوم. تیگه‌یشت ئەگه‌ر زیاترم لێ بکۆلێته‌وه به‌ خۆدا ده‌شکیمه‌وه. ده‌ستی گرتم و برده‌میوه میوانخانه‌یه‌ک و پێی کوت ئەم مامۆستایه‌ ئەوشه‌و میوانی منه و ده‌بی نان و جێبانی خۆشی بێ، خه‌رجه‌که‌شی له‌ بالای من، به‌ یانیش ماشینی بو‌بگه‌ره و بینه‌وه سا‌بلا‌غی. کاتی گه‌یشتمه‌وه مانی ئەوه‌نده به‌ خۆمدا شکابوو مه‌وه دوو رۆژان نام بێ نه‌خورا، قه‌سیده‌یه‌کی دوور و درێژم له‌مه‌ر چلۆنایه‌تی ژبانم هۆنیوه و بو‌ ئەو دۆسته‌م نارد. له‌م قه‌سیده‌یه‌دا چۆنیه‌تی ژبانی خۆم بو‌ روون کردبووه و سیاسی خۆم ده‌رپه‌یوو له‌و هه‌موو په‌رته‌ی ئەوی شه‌وی ئیمی گرت.

به‌راستی هه‌رچی له‌باره‌ی دیوه‌زه‌می ژباغه‌وه بلێم هه‌ر که‌مه، ته‌نیا دلخۆشیم به‌وه‌یه نووسراوه‌ کام ده‌گه‌نه ده‌ستی خه‌لک و به‌ ناوای دیرینه‌م ده‌گه‌م.

١٣٦٢/٧/١٥ په‌سوول ره‌ش‌ئه‌مه‌دی

سه‌رچاوه: کتیی دیاری مه‌هاباد، کۆکردنه‌وه‌ی په‌سوول ره‌ش‌ئه‌مه‌دی

ئەم چوارینانە

مەلا غەفووری دەباغی رەنگە لە بواری ئەدەبیدا وەکوو شاعیرانی هاوچەرخی خۆی نەناسراوە و ئەو جوۆری مامۆستا هێمن و مامۆستا هەژار لە نێو خەلک و ئەدەب‌دۆستانی کورددا ناسراون، ئەو ناوبانگی نەبێ. بەلام ئەگەر بە چاویکی وردبین و مووقەلبێشانەووە پروانینە بەرھەمەکانی بۆمان دەر دەکەوێ کە چەندە شاعیرێکی بەتوانا و چەندە زانایەکی پرووناکیبر و ھەستناسکە.

مەلا غەفوور جگە لە تەبەعی شیعری و نووسینی سەدان شیعری بەرز و نەمر و کەم و ینە کە ھیشتا زۆریان بلان و نەبوونەتەووە، لە بواری وەرگیرانیشدا دەستیکی بالای ھەبە و چوارینەکانی فەرۆخی یەزدی ھێندە شارەزایانە و مامۆستایانە وەرگیراوتەووە کە پیاو سەری سوور دەمینی کە چۆنی ئەو شیعەرە فارسییە لە بەر کردوووە و لە میتشکیدا لێکی داوتەووە و ئاوا وەستایانە وەرگیراوتەووە و کورداندووویەتی. دەکرێ بە جوورنەتەووە بلێن کە وەرگیرانی ئەو چوارینانە فەرۆخی یەزدی لە باری ھونەری وەرگیرانەووە ھێچێ لە چوارینەکانی خەيامی مامۆستا هەژار کەمتر نییە.

لە باری زمانی شیعریشەووە خواوەنی زمانێکی تابیەتە و بە راستی ئەو پەتی و یژییە مەلا غەفوور جیگای سەر سوورمانە و کە بیر لە نابینایی و پروونا کەدلیە کە دەکەبەووە و لە گەل باری ھونەری و تەکنیکی شیعەر پینکیان دەگری سەرت لەو ھەموو مرخ و لێھاتوووییە سوور دەمینی و دەبێ بە راستی وە کە بلیمەتێکی بواری ھونەر و ئەدەب چاوی لێ بکە.

مەلا غەفووری دەباغی تەنیا شاعیر نییە، بە لکوو کۆمەلناس و فەرھەنگی و سیاسەتفانیکی لێھاتوووشە و بە راستی لە ھەموو بواری کاندای خواوەن ئەزموون و زانیارییە و پەسپۆرێکی کەم و ینەبە. خۆزگە رۆژیک ھەموو بەرھەمەکانی بکەوتایەتە بەر چاوی خۆتەران و ھەموو شیعەرە کۆمەلایەتی و سیاسی و ئایینی و ئەویندارییەکانی پرووناکییان بدیبایە جا ئەو کاتە بۆمان دەر دەکەوت کە مەلا غەفووری دەباغی کینیە و جێی خۆی دەبێ کورد شانازی بە خۆیەووە بکات کە شاعیرێکی ئاوا جیھانبین و خواوەن مرخ و گەورە ھەبە.

وەرگیراوی چوارینەکانی فەرۆخی یەزدی لە گەل دەقی سەرھەکی چوارینەکان لەم کتیبەدا دەخویننەووە، بەو ھیواوە بەرھەمەکانی دیکە مەلا غەفوور لە لایەن ئەدەب‌دۆستانەووە بکەوتنە بەر دەستی خۆتەرانێ خۆشەوویست.

سەرچاوە:

۱- دیوانی مەلا غەفوور دەباغی، بە کوشش فاروق بورە کەبێ، چاپ محمد، سقز ۱۳۷۹

۲- دیوان فرخی یزدی، بە کوشش حسین مکی، چاپ امیر کبیر، ۱۳۷۹

چوارینه کانی فه پوخی یه زدی

عومړنیکه به مه‌رگه‌وه لک‌اوین ئیمه
 رووسووری شه‌قه‌زله، دل‌شکاوین ئیمه
 تپپه‌ر بوو ته‌مه‌ن به ترس و له‌رزى مردن
 نه‌م خه‌لکه پپیان وایه ژیاوین ئیمه
 تالی ته‌م و خه‌م هویسه که وای په‌نگین
 ماتین و له‌گه‌ل داخ و که‌سه‌ر ه‌او‌ده‌نگین
 تو‌سکالی له قورسای خه‌فه‌ت چووک ناکا
 خؤش‌حالی خه‌لک، تا‌کوو ده‌ژین دل‌ته‌نگین
 بی‌به‌رگیسه به‌لکه بو ژیان سه‌ختیمان
 ته‌سلیمی قه‌زایه دل له گیان سه‌ختیمان
 دی خه‌م‌له‌به‌رین، شه‌وی جه‌ژن تازیسه‌ی گرت
 بو پوژی ره‌شی نه‌هات و به‌دبه‌ختیمان
 داخه‌م که به هوی جه‌هل و نه‌زانی ئیمه
 ژیرباری خه‌م و مه‌ینه‌ته‌شانى ئیمه
 چون مافی قه‌زاهه‌تم به بیگانسه‌درا
 داغیکى ره‌شه له تپوچه‌وانى ئیمه
 قه‌ت ناشی له تاو نه‌بوونى خو‌ه‌لدیرم
 ماوه‌ی ته‌مه‌تم به نات‌ه‌واوی فی‌مرم
 له‌ه‌و کات‌ه‌وه تامم له قه‌ناعه‌ت زانی
 پی‌م‌وایسه هه‌میشه پاره‌دارم، تی‌مرم
 نه‌ی نه‌و که‌سه پی‌م‌وایه له تو‌دا نیسه‌عه‌یب
 ناگای له ژیانى خدر و شوانى شو‌عه‌یب
 بی‌خه‌م به، که هیچ هه‌وال به "توفان" نه‌دری
 ورده‌گری هه‌والى نوئ هه‌موو پوژی له غه‌یب
 یک چند به مرگ شادمانی کردیم
 رخساره به سیلی ارغوانی کردیم
 عمری گذرانیدیم به مردن مردن
 مردم به گمان که زندگانی کردیم
 از بسکه زند نوای غم چنگی ما
 اندوه کند عزم هماهنگی ما
 شادی و گشایش جهان کافی نیست
 در موقع غم برای دل‌تنگی ما
 تن یافت برهنگی ز بی‌رختی ما
 دل تن بقضا داد ز جان‌سختی ما
 چون دید غم و محنت ما را شب عید
 بگرفت عزای روز بدبختی ما
 دردا که ز جهل درد نادانی ما
 چون سلسله شد جمع پریشانی ما
 با حق قضاوت اجانب امروز
 یک داغ سیاهی است به پریشانی ما
 بی‌چیزی من اگرچه پابست مرا
 غم نیست که تاب نیستی هست مرا
 با بی‌سروپائی ز قناعت دائم
 سرمایه‌روزگار در دست مرا
 ای آنکه ترا به دل نه شک است و نه ریب
 آگاه ز حال خضر و چوپان شعیب
 خوش‌باش که گر خبر به طوفان ندهند
 هر روز بگیرد خبر از مخبر غیب

نیازی چیه هه‌وچی لهم هه‌را و هوریا به؟
 لهم به‌زم و قه‌ره چ به‌ره‌مه‌مکی تیا به؟
 به‌و مه‌رجه قسه‌ی حه‌ق له دلا جی‌ده‌گری
 وی‌ژهر نه‌به‌زپر کیتی قسه‌ی بی‌مایه

ئاکامی ژبیان نه‌مانه به‌و هه‌موانه
 خۆشی و گه‌شیی لهم جیهانه به‌و هه‌موانه
 حه‌ق وانه‌بوو ده‌وله‌مه‌ند فه‌قیر پی‌شیل کا
 لهم نیعمه‌ت و نان و خوانه به‌و هه‌موانه

ئه‌ی داد! که کاری من و دل گریانه
 بی‌داد! که ئاکاری تو دل‌هیشانه
 دانانی وه‌زیمر و قه‌ازی و داروغه
 به‌و ئه‌من و نه‌مانه، نه‌که زگ و گیر فانه

به‌و ئیمه هه‌زاری، دهر د و خه‌م کی ویستی؟
 سوووم به‌ زیانی ده‌وله‌مه‌ند کی بیستی؟
 بکریته‌وه زوو گریسی ته‌ماهی پوول‌دار
 بی‌پاره شتیکی وانیسه، پیویستی

چاووم که هه‌میشه سوور و پهرئاو دیوه
 خانووم شر و تیکته‌پیو و رووخاو دیوه
 لهم به‌خته ره‌شهم که قه‌ت به‌ وریایی نه‌دی
 ماوه‌ی ته‌مه‌نم مات و له‌خه‌وماو دیوه

دنیا که ژبانی پر له‌کیشه و جه‌ده‌له
 تالی پتیره، خۆشی به‌هه‌لکه‌وت و هه‌له
 چوو دوینی که پال‌پشتی هویت قسه‌بوو
 ئیمه‌ژکه زه‌مان زه‌مانی کرده و عه‌مه‌له

این زمزمه‌های شوم را قائل کیست
 واین نغمه‌ ناپسند را حاصل چیست
 در گفتن حرف حق اثر هست اما
 گوینده چو با اراده باطل چیست

در ملک جهان زوال مال همه است
 هنگام خوشی منال مال همه است
 پامال غنی بود تهی دست چرا
 گر نعمت و جاه و مال، مال همه است

ای داد که شیوه من و دل زاریست
 فریاد که پیشه تو دل‌آزاریست
 ایجاد وزیر و قاضی و شحنه شهر
 شه داند و من که بهر مردم‌داریست

این فقر و فنا برای ما مایل کیست
 وز خواری ما بهر غنی حاصل چیست
 گر عقده از اغنیا آسان شد
 دانی که علاج فقرا مشکل نیست

ای دیده تو را بر آب دیدیم و گذشت
 ای خانه تو را خراب دیدیم و گذشت
 وی بخت سیاه شوم بیدار آزار
 یک عمر تو را بخواب دیدیم و گذشت

دنیا که حیاتش همه جنگ و جدل است
 وصلش همگی فراق و اصلش بدل است
 امروز چو دیروز مکن تکیه به حرف
 کامروز جهان، جهان سعی و عمل است

ئەو خانووه که جیی هیوا و ئەوا بوو رابرد
 هاوسنی له سه‌رم حوکمی ره‌وا بوو رابرد
 لهم مالنی خوا بترسه ئەه‌ی مال کاول!
 ئەو دهوره که خانوو بی‌خوا بوو رابرد

کینی تر وه‌کوو من ژباوه بی‌ماتم و خهم؟
 گرتوویه‌ته دهس به جامی مه‌ی سه‌روه‌تی جه‌م
 نه‌ورۆزی له نیو باغی گولان جیژن گرت
 رۆژانی به‌هاری برده سه‌ر چیمه‌ن و چه‌م

گیان به‌رمه‌ته‌تی کاری کریکارانه
 دل هه‌وگری ئاکاری کریکارانه
 تی‌فکهره، به‌چاوی ژیری بنواره جیهان
 سه‌ه‌ریاکی قه‌ه‌رزداری کریکارانه

به‌و هه‌دده که نه‌سه‌تیره له عاسمان زۆرن
 لهم زه‌ویه به‌ه‌لا به‌لاشه، جزراو جۆرن
 باوه‌ر که به‌ه‌وی دهرد و به‌لا چینی مرۆ
 که‌مه‌تر به‌نه‌شه‌ن، دل به‌کوئ و ناسۆرن

مه‌جلیس حه‌قی پاراستنی مافی خه‌لکه
 ئەه‌ی نوپه‌ری گه‌ل! پشت له که‌سه‌فاته هه‌لکه
 کاتنی که وه‌کیل به‌سه‌ر خه‌لکه‌دا به‌ه‌پنی
 مه‌جلیس گه‌مه‌یه، حکوومه‌تیش بی‌که‌لکه

ئەه‌ی خوايه له هه‌یچ لایه که‌وه نایه نه‌فه‌س
 به‌سه‌راوه، نه‌ماوه رینی نه‌فه‌س بۆ هه‌یچ که‌س
 ئەم شاره که پریه‌تی له ناله و هاوار
 هاواره له تاوی بی‌که‌سی و فریاده‌س

خوش آنکه چو من حیات جاوید گرفت
 وز دولت جام جای جمشید گرفت
 هنگام بهار و روز نوروز به باغ
 در سبزه و گل غلت زد و عید گرفت

جان بنده رنج و زحمت کارگر است
 دل غرقه به خون ز محنت کارگر است
 با دیده انصاف چو نیکو نگری
 آفاق رهین منت کارگر است

آن‌سان که ستاره در سما افزون است
 در روی زمین حادثه گوناگون است
 القصه از این حوادث رنگارنگ
 بر هر که نظر بیفکنی دل‌خون است

چون مرکز ثقل ما بجز مجلس نیست
 آن‌کس که به مجلس نبود خاضع کیست؟
 بر ملت اگر وکیل تحمیل شود
 پس فایده حکومت ملی چیست؟

ای داد که راه نفسی پیدا نیست
 راه نفسی بهر کسی پیدا نیست
 شهریست پر از ناله و فریاد و فغان
 فریاد که فریادرسی پیدا نیست

دیشب که به صد فتنه و آشوب گذشت
از مهر به من آن مه محبوب گذشت
آن ماه دو هفته را چو دیدم امسال
یک ماه شب و روز به من خوب گذشت

هرچند که پشت خم تخت من است
در روی زمین برهنگی رخت من است
با این همه جور چرخ و بی مهری ماه
خورشید فلک ستاره بخت من است

هرچند که انقلاب را قاعده نیست
در آتش و خون برای کس مانده نیست
اما دول قوی چو در جنگ شوند
بهر ملل ضعیف بی فایده نیست

در دیده ما فقر و غنا هردو یکی است
در مسلک ما شاه و گدا هردو یکی است
در کشتی بشکسته طوفانی ما
دردا که خدا و ناخدا هردو یکی است

در این ره سخت گر شود پای تو سست
از دست شکستگان شوی رنجه درست
هرچیز که خواستی مهیا کردند
گر مرد هنروری کنون نوبت توست

عمری که مرا به گردش و سیر گذشت
دیروز به کعبه، دوش در دیر گذشت
هرچند که زندگی بلا بود اما
از دولت مرگ آن بلا خیر گذشت

دویشهو که بهراستی بۆ مه ناخۆش گوزهرا
دوایین شهوی مانگی گهش و رووخۆش گوزهرا
ئهو مانگی دووحهفتهیی که ئه مساللم دی
مانگی بوو، شهو و رۆژی له من خۆش گوزهرا

هه رهچه نه ده که پشتی کۆمی من تهختی منه
رووتی جل و بهرگه، بی خهوی وهختی منه
گهردون له مه لالووته، بهلام رۆژی مهزن
ئهستیره به کی گهشی هیوا و بهختی منه

بۆ جوۆش و خرۆشی راپه رین فایده نییه
نیو ئاگر و خوین به که یفی خۆت بای ده نییه
ئهو دهوله ته گهوانه له گه له یه ک به شه رین
بۆ میلیله ته کانی چوو که بی فایده نییه

تیر برسی له چاوی ئیمه دا ههردوو یه که
فهرفی نییه، بۆ مه شا و گهردا ههردوو یه که
لهم گه میه شکاره دا که کهوتووینه خه ته ر
وا دیاره خودا و ناخودا ههردوو یه که

لهم ری هه لهت و سهخته که ماندوو و شه که تی
بیر بینه وه دهردی گه له و داخ و خه فته تی
هه رچی دلی تو ویستی خه لک کردی، ئیتر
خۆت نۆره ته، گه ر تو له خه می مهمله که تی

عوومرم گوزه رانده وه به سه بیران و گه ران
بووم دویتیی له کابه، شهو له ناو دهیری موغان
هه رهچه نه ده ژبانی من به لایه ک بوو به لام
خوا کردی، مه رگ بوو به سه به ب، تیپه ری جوان

کام هۆزه به قه‌ده ئیمه بهشی زیلله‌ت بی
 برۆا مه‌که ئهم زیلله‌ته بی عیلاسه‌ت بی
 تاوانه که نه‌خریتیه ملی ده‌ولله‌ت و به‌س
 لام وایه خه‌تای نه‌خویندنی میلله‌ت بی

کئی شاده به زولم و زۆر و ناکاری دزیو
 ریشه و په‌گه‌زی ده‌چیته‌وه سه‌ر جن و دزیو
 لی‌بو‌ردن و په‌حم و به‌زه‌یی و عاتیفه بوو
 جیای کرده‌وه ئاده‌می له وه‌حشی که‌ژ و کیو

تا جه‌هل و نه‌خویندواریمان پیشه‌نگه
 پیی ئه‌سپی مرادی ئیمه دایم له‌نگه
 سه‌ه‌ریاکی ئی‌داره‌کان خه‌راین، ئه‌مه‌ما
 زیاتر له هه‌مان ئی‌داره‌که‌ی فه‌ره‌نگه

بنواره له سه‌ه‌ردێر و که‌لیشه‌ی "تۆفان"
 بۆت ده‌رده‌که‌ه‌وی ئاشتییه پیشه‌ی "تۆفان"
 نیازی ئه‌مه‌یه له هه‌له‌مه‌ت و پاشه‌کشه
 تا وشکی نه‌که‌ن به جاری ریشه‌ی "تۆفان"

ده‌ریایی پر ئاو دوو چاوی ئمناکی منه
 سه‌ه‌رای پر ئاگر دل‌ی خه‌مناکی منه
 هه‌ر تۆز و گل‌ی بداته به‌ر بایی فه‌نا
 گه‌ردوون له مه‌راق و خه‌فه‌ت خاکی منه

ده‌ردیکی کوشه‌نده‌تر له نادانی نییه
 زانایی نه‌ه‌ی، عیلاج و ده‌رمانی نییه
 داخه‌م که له سه‌ه‌ر خه‌زینه‌یه مالی، که‌چی
 رۆژه‌شتر و برس‌یتر له ئی‌رانی نییه

آن‌کس که ز راه جور شد شادان کیست
 ور هست یقین ز دوده‌ انسان نیست
 گر عاطفه نیست امتیاز بشری
 پس فرق میان آدم و حیوان چیست

نادانی و جهل تا که ما را کیش است
 بدبختی ما همیشه بیش از پیش است
 هرچند ادارات خرابند همه
 بی‌شبهه خرابی معارف بیش است

گر طالب صلح نامه طوفان است
 گر منکر جنگ خامه طوفان است
 مقصود از این سیاست جنگ و گریز
 یک چند دیگر ادامه طوفان است

دریای پر آب چشم نمناک من است
 صحرای پر آتش دل صد چاک من است
 آن را که دهد زمانه بر باد فنا
 از دست غم تو عاقبت خاک من است

دردی بتر از علت نادانی نیست
 جز علم دواي این پریشانی نیست
 با آنکه بروی گنج منزل دارد
 بدبخت و فقیرتر ز ایرانی نیست

خەمخانەبە کە پەر لە مەراق و کەسەرە
 من نیم بە تەنی، چاک و خراب خەم لە بەرە
 قات و قیری شاداییە، نەما لێو بە بزە
 عالەم بە خیری تووشی جەفا و دەردی سەرە

چاوی تەر و خوینباری منە هەوری بەهار
 خونچەهی نەگەشاوویە دلی پەر لە پەژار
 کاری منە شەو تا کوو بە یانی گریان
 چەشنی مەلی نیو قەفەس بە نالە و هاوار

کئی عومەدەرە سەورەت و مال و حالئی
 ژانی پتەرە، ژبانی تەرش و تالئی
 ئەم کاوڵە جیھانە جیی کەیف خۆشی نییە
 کئی زۆرتیری بی، بەدترە حال و بالئی

ئەم زەمزەمە ناپاکە لە چی پەیدا بوو؟
 کام سەر فە لە تیک چوونی و توویژدا بوو
 دوژمن بە جەور بی لە گەلەم، دۆست بە جەفا
 ئەم دوژمن و دۆسته فەر قە کە ی لە چیا بوو؟

رپی عیلم و هونەرمان چ بوو یە کجی لانا
 هەنگاوی نە زانیمان بە لاری پەدا نا
 بو میوژ و خورما بوو منال ئاسایی
 ئەو گەوهەر و گەنجەمان بە هیچی دانا

تا خزمەتی هاو نەو و وەفا کاری مەییە
 ئازادی و ئاشتی لە سەر زاری مەییە
 چی هەڵدە کە نی لە سەر زوی ریشە ی زولم؟
 بی شک بە، قولینگی قین و بیزاری مەییە

چون ابر بهار چشم خون بار من است
 چون غنچه نشکفته دل زار من است
 فریاد و فغان و ناله هر شب تا صبح
 چون مرغ اسیر در قفس کار من است

هرخواجه که خیل و حشمش بیشتر است
 درد و غم و رنج و المش بیشتر است
 دنیا نبود جای سرور و شادی
 هر بیشتری درد و غمش بیشتر است

این زمزمه‌ها غیر مستحسن چیست
 وین قطع مذاکرات بنیان کن چیست
 گر دوست کند جفا و دشمن هم جور
 پس فرق میان دوست با دشمن چیست

تا پایه معرفت نهادیم ز دست
 یکسر به ره جهل فتادیم ز دست
 چون کودک خرد بهر جوز و خرما
 در و گهر ابلهانه دادیم ز دست

تا خدمت ابناء بشر پیشه ماست
 آزادی و صلح و سلم، اندیشه ماست
 آن کس که کند ریشه بیداد و ستم
 از مزرع ویران جهان، تیشه ماست

وه‌ک په‌رده‌یی خوین نات‌ه‌گی ره‌نگینی منه
 رسته‌ی که‌ژ و کی‌وه باری سه‌نگینی منه
 کی شادی وه‌بیر نایه له‌بهر داخ و خفه‌ت
 ته‌نیا دل‌ی بی‌چاره و غه‌مگینی منه
 له‌و باخه که ئاری ساف و پرووناک نییه
 گول‌زاری گه‌ش و به‌دیمه‌ن و چاک نییه
 دوستت که نه‌بوو یه کدل و یه کپروو له‌گه‌لت
 جیاوازی له‌گه‌ل دوژمنی ناپاک نییه
 هیچ کهس وه‌کوو نیمه‌رووت و بی‌کاره نییه
 به‌دب‌ه‌خت و که‌نه‌فت و دیل و بی‌چاره نییه
 نه‌و دول‌ه‌ته سه‌رمایه له‌چی پیکه‌وه نی؟
 خو کهس به‌قه‌د نه‌م میلله‌ته بی‌پاره نییه
 کی ژینی له‌گه‌ل مه‌عریفه‌ت و فره‌ه‌نگه
 نارپیکه له‌گه‌ل به‌ختی به‌کیشه و جه‌نگه
 دل‌ته‌نگ نییه گول‌غونچه به‌ته‌نیا له‌چه‌مه‌ن
 نه‌م عاله‌مه گشتی وه‌کوو من دل‌ته‌نگه
 لای ژیره‌ده‌سی خو‌ت مه‌زن‌نمایی غه‌له‌ته
 بو‌عه‌بدی خودا لای خودایی غه‌له‌ته
 بینگانه‌یی فیر به‌، رازی دل‌زایه مه‌که
 وریا به‌، گه‌لی کهس ناشنایی غه‌له‌ته
 رزگاری گه‌لان حوکمی ره‌وای یاسایه
 نازادی ژیمان، به‌بیر و رای یاسایه
 نه‌و مه‌مله‌که‌ته گه‌لی له‌ناو ناچئی، که‌وا
 بی‌دادی و مل‌ه‌واری، فی‌دای یاسایه
 چون پرده‌ خون دامن رنگین من است
 چون رشته کوه بار سنگین من است
 آن‌کس که زدست غم نمی‌گردد شاد
 با بی‌سروپائی دل غمگین من است
 باغی که در آن آب و هوا روشن نیست
 هرگز گل یکرنگ در آن گلشن نیست
 هر دوست که راست‌گوی و یکره‌ نبود
 در عالم دوستی کم از دشمن نیست
 در دهر کسی چو ما بدین ذلت نیست
 وین ذلت بی‌کرانه بی‌علت نیست
 دولت ز که جلب نفع سرمایه کند
 وقتی که ز قعر نامی از ملت نیست
 هرکس که در این زمانه با فرهنگ است
 با طالع برگشته خود در جنگ است
 دلتنگی غنچه در چمن تنها نیست
 بر هر که نظر کنی چو من دلتنگ است
 در ملک وجود خودنمایی غلط است
 در بندگی اظهار خدایی غلط است
 بیگانگی آموز که با مسلک راست
 با خلق زمانه آشنایی غلط است
 چون موجد آزادی ما قانون است
 ما محو نمی‌شویم تا قانون است
 محکوم زوال کی شود آن ملت
 در مملکتی که حکم با قانون است

ههر مه‌مله‌که‌تی که خه‌ل‌که‌ه‌ی دل‌شاده
 نه‌و شاداییه هه‌وی روون‌اکی عه‌دل و داده
 که‌م هه‌ل‌ده‌که‌وی له ناو بچی و کاول بی
 ههر مه‌مله‌که‌تی که می‌لله‌تی ئازاده

مه‌زنایه‌تی یاسا که له غایه‌ت به‌ده‌ره
 بو ئیمه ئیتاعه‌تی له سه‌ر گیان و سه‌ره
 فه‌رموویه له سه‌ر ترس و هومید داده‌رژی
 نه‌و پایه که بو مان و ژبانی به‌شه‌ره

"توفان"ی مه بو راستی چه‌شنی عه‌له‌مه
 کاول‌که‌ری بنچینه‌یی زولم و ستمه
 ههر بویه خه‌ل‌ک خوشی ده‌وی، سووره له سه‌ر
 نه‌و ریگه که گرتوویه‌تی سابت‌فه‌ده‌مه

نه‌بوه له دل‌مدا خه‌فه‌تی بوون و نه‌بوون
 که‌یفم نه به بوون سازه، نه ماتم به نه‌بوون
 روون‌اکی ژبان ده‌میکه، دی و راده‌بری
 تاریکی پتر تیایه ته‌من، که‌متره روون

بو ههرچی په‌سنده ریگه‌پیوان خوشه
 دل‌دانه‌وه بو خه‌ل‌کی په‌ریشان خوشه
 ته‌نیا نییه‌تی پاکی مرۆ کافی نییه
 پاکی نییه‌تیش به کرده‌وی جوان خوشه

کی چاوی له قازانجه که بو بی ههره‌سی
 له زیانی زه‌وه‌ند و سوودی که‌م ناعه‌به‌سی
 ههرکاری که به‌رجه‌هن‌دی گشتی تیا بی
 کی شوینی که‌وی په‌سنده لای کوللی که‌سی

قانون که اصول واجب‌التعظیم است
 ما را به اطاعتش سر تسلیم است
 گوید که بنای زندگانی بشر
 بر روی قواعد امید و بیم است

طوفان که ز راستی به عالم علم است
 ویرانه‌کن بنای جور و ستم است
 محبوب از آن بود که حق یا باطل
 در مسلک خود همیشه ثابت‌قدم است

هرگز دل ما غمین ز بیش و کم نیست
 گر بیش و اگر کم دل ما را غم نیست
 اسباب حیات نیست غیر از یک‌دم
 آن نیز دمی باشد و دیگر دم نیست

در مسلک ما طریق مطلوب خوش است
 دلجوئی مردمان مغلوب خوش است
 کافی نبود برای ما نیت خوب
 بایت خوب کرده خوب خوش است

پیش همه منفعت اگر مطلوب است
 در نفع چرا این بد و آن یکی خوب است
 سودی که زیان ندارد از بهر عموم
 سودیست که جوینده آن محبوب است

ناوینیهی حه‌ق‌نوین دللی ته‌نگی منه
 حه‌ق‌ویژی، دروشمی ده‌می بی‌ده‌نگی منه
 کی‌راست و دروستی حه‌ق و باطل نووسی
 پیتووسی شکاو و کۆل و بی‌ده‌نگی منه
 تا ماوه ته‌هن، دروستی ئایینی منه
 زیددایه‌تی ناراست، له‌گه‌ل ژینی منه
 ئازادی و حه‌ق‌خوازی له‌بۆ نه‌وعی به‌شهر
 تا ماوه هه‌ناسه، مه‌سه‌له‌ک و دینی منه
 ئەم مه‌مله‌که‌ته‌ی ئیمه‌ که دارماللی خه‌مه
 تیی‌دا دللی ناسووده هه‌تا بی‌ژی که‌مه
 هه‌نگاوی شله، له‌هاورپیان دوا ده‌که‌وی
 هه‌ر پیاوی که ئەم زه‌مانه‌ ساییت‌قه‌ده‌مه
 چیمه‌ن که له‌ده‌نگی چه‌تری که‌پکاوو‌سه
 مه‌زرا وه‌کوو جی‌خه‌وی شه‌وانی تووسه
 بۆ ناچی له‌مه‌ی گلینه‌ پر که‌ی، ده‌روده‌شت
 خه‌ملاوه به‌گۆل، چه‌شینی په‌ری تاووسه
 نه‌وورۆزه، به‌هاره، جی‌ژنی مه‌ی خارانه
 سه‌ر چیمه‌ن و چه‌وار ده‌وری، مه‌کۆی یاران‌ه
 بنواره له‌سایه‌ی شه‌نبا و هه‌وری به‌هار
 گۆل‌خونچه‌ ده‌می دایه‌وه، گۆل‌بارانه
 له‌م چیمه‌نه‌ هه‌ر که‌س وه‌کوو گۆل‌یه‌که‌ده‌نگه
 چه‌شینی چقل ناماجی پلار و سه‌نگه
 بی‌ده‌نگی ده‌که‌ن هه‌رچی به‌حال ده‌نگی ده‌ری
 نه‌سه‌تۆ که‌چه، کی‌مات و کپ و بی‌ده‌نگه
 آینه‌ حق‌نما دل‌خسته‌ ماست
 برهان حقیقت ده‌ن بسته‌ ماست
 آن‌کس که درست حق و باطل بنوشت
 نوک قلم و خامه‌ بشکسته‌ ماست
 تا عمر بود، درستی آئین من است
 بدخواه کژی، مسک دیرین من است
 آزادی و خیرخواهی نوع بشر
 مقصود و مرام و مسلک و دین من است
 در کشور ما که مهد اندوه و غم است
 در آن دل‌وجان شاد بسیار کم است
 از هم‌قدمان خود عقب خواهد ماند
 هرکس که درین زمانه ثابت‌قدم است
 اکنون که چمن چو چتر کیکاوس است
 وز سبزه دمن چو خوابگاه طوس است
 برخیز به بط کن می چون چشم خروس
 کز گل در و دشت چون پر طاوس است
 امسال بهار جشن می‌خواران است
 اطراف چمن نشیمن یاران است
 از دولت ابر و باد و باران بهار
 گلزار شکوفه‌ریز و گل‌باران است
 هرکس که چو گل دراین چمن یکرنگ است
 با خار به پیش باغبان هم‌سنگ است
 دل‌تنگی غنچه در چمن تنها نیست
 بر هرکه نظر کنی چو من دل‌تنگ است

دنیا کہ لہ ژپیر قودرہت و توانایتہ مایہی فرو فیلتہ، نہک لہ نازایتہ لای خواہنی عہ سالی ئہم تیجارہت خانہ مافت بہ قہدہر شہور و زانایتہ

دوژمن لہ گہلت دوستہ، چ دوستت دوژمن قہت بہرمہدہ لانی دوستہ کانت، وہ کوو من پاریز کہ ہہموو کاتنی لہ دوستانی نہزان تہنگانہ بہرؤکی گرتی، بیگانہ دہبن

لہم کاولہ ہہر رؤزی قہرہ و جہنگیکہ بی نہزمی لہ ناو حوکوومہتا نہنگیکہ تی فکہرہ لہ ئہوزاعی سیاسی نیمرؤ چہشنی قہلہموونہ ہہر دہمہی رہنگیکہ

ئہی دوژمنی زؤل! کر بہ، ئیتر سہر کہوتن نابینی مہ گہر بہ ناشتی و ریک کہوتن کی چاوی تہماچی بریہ ئہم خاکہ، بہشی پاشہ کشہیہ، پاشسی زہبر وئ کہوتن

ہہر کہس نیہتی پایہ لہ ناو دوستانا مایہی نیہ، دہس تہنگہ لہ ماوہی ژیاننا بہس ہلہ بخولی لہ جہغزی دوستانہ تییا لہ و ناختہ کہ دہر دہخا شتی بی مانا

لای ہیممہتی بہرز، کؤشکی قہیسہر ہیچہ سہرمایہی دارا و سنکہندہر ہیچہ لای ئہو کہسہ مال بہ کؤل و خواوہن شہرہ فہ سہد مالی تہژی لہ زیر و زہمہر ہیچہ

یا دوست دشمنند یا دشمن دوست از دست رہا مکن چو من دامن دوست پریز نماز دوستانی کہ ز جہل گر خوار شوی چو خار در گلشن دوست

ہر روز در این خرابہ جنگی دگر است در ساغر شہد ما شرنگی دگر است اوضاع سیاست عمومی گویا چون بوقلمون باز بہ رنگی دگر است

ای خصم تو را مجال کین توزی نیست در کشور ما امید فیروزی نیست با ما ز در صلح و صفا بیرون آی کامروز جہان، جہان دیروزی نیست

ہرکس کہ بعہد دوستی پایہ نداشت در دست برای سود سرمایہ نداشت از دایرہ کم نہای بہ یک نقطہ بگرد پیراہن دوستی کہ پیرایہ نداشت

با طبع بلند قصر قیصر ہیچ است دارائی دارا و سکندر ہیچ است با خانہ بدوشی بیر ہمت ما صد قافلہ گنج خانہ زر ہیچ است

دنیای که زه‌عیف‌کوژه له‌حەق بێزاره
 حەق هەر به‌قهوی پیشکەشه ئەو حەق‌داره
 پێم سه‌یره که تۆ له‌حەق و باتل دوه‌ویی!
 زۆرداری ره‌چاو که، حەق له‌گه‌ل زۆرداریه

دنیای چیه، یه‌ک خانووه بۆ هه‌موانه
 پر په‌لپ و گه‌ر و بیانووه بۆ هه‌موانه
 قازانج و زهره‌ر، ئەمن و خه‌ته‌ر، بوون و نه‌بوون
 چمی تیایه‌تی ئەم خانووه بۆ هه‌موانه

رۆژی که رق و کینه بلیسه‌ی سه‌هنووه
 به‌و ئاگری فیتنه وشک و ته‌ر زایه بووه
 من داخی ئەوهم ناچی که له‌و رۆژه‌شدا
 هەر ئەو کهسه به‌دبه‌خته که به‌دبه‌ختی زووه

یه‌ک عومر به‌شیتی مانگ و سالمه‌ر ابارد
 دوور بووم له‌شعوور و، بئێ که‌ماله‌م ابارد
 زۆریه‌ی ته‌مه‌نم وه‌کوو گولسی خوینتاوی
 ته‌نیا له‌ته‌نیشتی درکو داله‌م ابارد

گۆشه‌یکی بچووک له‌هه‌ردوو دنیا به‌سه
 بۆ رێکی مه‌به‌سه‌م باوه‌ری بئێریا به‌سه
 له‌م چینکه‌یهی رۆژگار و خه‌رمانی زه‌مان
 تاقه‌ گولسی یا ده‌نکی به‌ته‌نیا به‌سه

چهن وه‌خته که‌شیشی کییه مه‌عبودی تۆ؟
 زۆر بایی به‌ریشی، چ بووه مه‌قسوودی تۆ؟
 به‌س لافی هه‌یاس لی‌بده، چون ئەو پیاوه
 خۆی نه‌حه‌ده، چۆن ده‌بیته مه‌هوودی تۆ؟
 ای کاهن خودپرست، معبود تو کیست؟
 وی خائن شوم‌پست، مقصود تو کیست
 با ناز ایاز جلوه منما کاین مرد
 هرچند که احمد است محمود تو نیست

جیا لهو که سه خویبه، حاکی عادل کوا؟
لهو زاته به دهر، قازی حق و باتل کوا؟
هه ر قاتلی ده توانی بکووژی سهد کهس
قانونی موجازاتی به شهه کامل کوا؟

لای حاکی شماره خوینی مه زلوم هه دهره
هه زالمه قانونی له لا وه که وهه
هه کهس سه ری بو حورمه تی قانون داخا
لای نه هلی قه لهم ری زی له سه گیان و سه ره

نه خه لکه هه مووی عاییده مه عبود یه که
رهش تا کوو سپی ساجیده، مه سجود یه که
تی فک ره به ئینسافه وه بنواره جهه ان
لای که وه دن و ژیر، مه تله ب و مه قسوود یه که

نه و تا قمه ناپاکه که هه یچ موئمین نین
هه قیانه خه لک به کرده بان خوش بین نین
روژی بک به قهوام که وچک و روژی و سووق
نه و تایه فه دلنیا به، بی خائین نین

دل عا جزی ئی ازاری دل نازاران
گیان جازری بی دادی ستم کارانه
پیوسته ته می و سزای خه یانه تکاران
ئاواتی گه ل و هه زوی وه فاداران

تا کاتی خهوی به ختی من و تو خوشه
چاوی من و تو پر ئاوه، لهش رهش پو شه
کا اول بن ئی داره! تایه تی عه دل یه
بی زاره لهوان، هه رجی به بیر و هوشه

جز ایزد پاک حاکم عادل نیست
جز موجد خاک، قاضی قابل نیست
یکبار توان قاتل صد تن را کشت
ز آنرو که مجازات بشر کامل نیست

مظلوم کشی طریقه محتشم است
قانون شکنی پیشه اهل ستم است
هر سر که به احترام قانون خم شد
در مسلک ارباب قلم محترم است

عالم همه عابدند و معبود یکی است
دنیا همه ساجدند و مسجود یکی است
با دیده انصاف چو نیکو نگری
روحانی و ما را همه مقصود یکی است

آن سلسله را که جز خطا باطن نیست
کس نیست که بر خطایشان طائن نیست
روزی به وثوق شاد و گاهی به قوام
القصه که این طایفه بی خائن نیست

دل خسته از آزار دل آزاران است
جان رنجه ز بیداد ستمکاران است
تنبیه و مجازات خیانتکاران
در جامعه پاداش نکوکاران است

تا بخت من و تو خوابتر از همه است
چشم تو و من پر آب تر از همه است
هر چند ادارات خرابند ولیک
عدلیه ما خرابتر از همه است

له‌م مه‌مله که‌ته خو ش‌ه‌ری نه‌سنانی نییه!
حاکم که جگه له مشتی نه‌ش‌رافی نییه
ه‌ه‌ر بویه له سه‌ر خه‌تای که‌سی، سه‌د به‌لگه
بو چونییه‌تی راست و درؤ کافی نییه

کئی زاله به سه‌ر عه‌دلییه‌دا، مه‌نس‌ووره
دی‌ر هاتووه، زوو زل بووه، زور مه‌ش‌ه‌ووره
هه‌ش‌تاویه‌ک بیلاغی خ‌یلافی ق‌ان‌وون
ده‌ر کرد و له‌سه‌ر دژایه‌تی ه‌ه‌ر سووره

یه‌ک ده‌م له مه‌راقی ره‌ئی ک‌ر بی‌خ‌ه‌م نین
یه‌ک سانی له داخ ره‌ئی فروش خو‌رپ‌ه‌م نین
نیس‌ک‌یک له وه‌زندا و که‌لای مه‌جلیسی پی‌نج
له نوینه‌ره‌کانی مه‌جلیسی چوار که‌م نین

تا پیش‌ه‌یی ده‌ولت‌ه‌مه‌ند دل‌آزاری بی
بی‌مایه، نه‌س‌یری شیوه‌ن و زاری بی
نه‌م چاره‌ره‌شی گه‌ل و هه‌ژاری گشتی
لام وایه هه‌مووی عیله‌تی بی‌کاری بی

بو کابینه‌ی موشر و ده‌وله

ده‌ولت که به‌خیر چاوی له گورگ و مه‌ر بی
زور سه‌یره، له حاست میلله‌تی، بی‌باوه‌ر بی
نه‌م داد و فغانی خه‌لکه چون ناژنه‌ون؟
یا ره‌نگه ره‌ئیس‌ول‌وزرا گوئی که‌ر بی

در کشور ما که جنگ اصنافی نیست
حاکم بجز از اصول اشرافی نیست
این است که بر خطای یک تن ناچار
صد مدرک و درج ده سند کافی نیست

منصور که در عدلیه قادر شده است
دیرآمده زود از مصادر شده است
هشتاد و یک ابلاغ خلاف قانون
از جانب آن جسور صادر شده است

از رأی خران دلم دمی بی‌غم نیست
وز رأی فروش جان من خرم نیست
بل این وکلای مجلس پنجم در وزن
از مجلس تاریخی چارم کم نیست

تا رسم غنی غیر دل‌آزاری نیست
از بهر فقیر چاره جز زاری نیست
این خواری و این ذلت و این فقر عموم
بی‌شبهه بجز علت بیکاری نیست

ای آنکه تو را گفته‌ام ما باور نیست
ور هست ز جبن قدرت کیفر نیست
با منطق و مدرک بشنو ناله‌ما
گر گوش رئیس‌الوزرائی کر نیست

کابینه‌ی سردار سپه

به‌ربوونه‌ته مشت و له‌قه، کوا ئه‌منییته؟
 ده‌کردن و زلله و شه‌قه، کوا ئه‌منییته؟
 تو بۆچی به زۆر پیمه ده‌سه‌لینی هه‌یه؟
 گوئ بگره، قسه‌ی من حه‌قه، کوا ئه‌منییته؟

کابینه‌ی مستوفی الممالک

کابینه‌که هه‌مان ئه‌وه‌نده به‌ی ته‌سیمه
 هه‌ربۆیه سه‌ره‌ۆک به دوژمنان ته‌سلیمه
 جا من که هیوام به خادیمی ئیسته نه‌بی
 بهو خائینی داهاتوو به ته‌رکه‌ن نیمه
 ئه‌و شه‌رته که به‌سترا له به‌ینی من و دۆست
 پووجه‌ل بوو به شه‌یتانی له به‌ینی من و دۆست
 زانیم هه‌وه‌لی کاری، که له دواری ژدا
 قامک ده‌کوئن له چاوی من، دوژمن و دۆست
 خو ناشی به‌دۆزینی ده‌می ته‌نگانه
 خه‌م ماوه‌یه‌کی کهم له دلت میوانه
 ئه‌و تیشکه که له خۆره‌تاوی سه‌ر کهوتندا
 رووناکی به یه‌کیه‌تی ده‌بینری، گیانه!
 لای ئیمه و شه‌ی عیززه‌ت و زیلله‌ت گه‌مه‌یه
 به‌دتر له هه‌زاری، دهرد و عیلله‌ت گه‌مه‌یه
 کی نازی به ده‌ستی خۆی، سه‌لاحیه‌تی کوا؟
 بکری به وه‌کیلی قه‌وم و میلله‌ت، گه‌مه‌یه
 دانانی ئه‌ساسه به‌ مؤئه‌سسسیس فه‌رزه
 به‌خواه‌نی مال و رووت و مو‌فلیس فه‌رزه
 نوینه‌ر که خه‌تاشی زۆره، دووباره له سه‌ر
 ئه‌م عاله‌مه ئیحتیرامی مه‌جلیس فه‌رزه

با مشت و لگد معنی امنیت چیست؟
 با نفی بلد، ناجی امنیت کیست؟
 با زور مرا مگو که امنیت هست
 با ناله ز من شنو که امنیت نیست

کابینه‌ ما اگرچه بی‌تصمیم است
 معبود شما به دشمنان تسلیم است
 از خادم حال گر امید ی نبود
 از خائن آینده هزاران بیم است

آن عهد که بسته شد میان من و دوست
 بشکسته شد از فتنه‌ اهریمن و دوست
 دانستم از اول که در این کار آخر
 انگشت‌نما شوم بر دشمن و دوست

در موقع سخت می‌نباید شد سست
 کز عزم، شکسته را توان کرد درست
 خورشید موفقیت رخشان را
 در سایه‌ اتفاق می‌باید جست

در مسلک ما که عزت و ذلت نیست
 سلطان و فقیر و کثرت و قلت نیست
 هرکس که به دست خویشان کار نکرد
 صالح به نمایندگی ملت نیست

تحکیم اساس بر مؤسس فرض است
 این اصل بهر منعم و مفلس فرض است
 بر فرض وکیل هم خطا پیشه بود
 بر جامعه احترام مجلس فرض است

خزمینه! نه‌زانی هـۆی په‌ریشانی مه‌یه هه‌ستین، هه‌ره‌تی چاندن و کیتلانی مه‌یه راست بینه‌وه، رۆژی چاره‌نووسمانه‌ بررا! شوین مافی ره‌وا که‌وین، که نه‌و گیانی مه‌یه

سه‌ندوروقی ره‌ئی به‌رانبه‌ری کام دینه‌ه؟ هیچ که‌س دل‌ی پی‌ خوش نییه، مایه‌ی قینه‌ه دورانی نه‌ه‌ویش هه‌روه‌کوو دنیا وایه‌ه کیتی تیچ‌وووه، دوو رۆژی تییاشیرینه

نه‌و سپیه که ده‌نگی خه‌لکه گنجینه‌یی نه‌و لالووته زه‌مان، به هۆی رق و کینه‌یی نه‌و به‌دبه‌ختی و خوش‌به‌ختی به‌شهر دیاری ده‌کا نه‌و رازه که پۆشراوه له ناو سینه‌یی نه‌و

ئه‌ی جعبه که چاره‌نوسی ئیمه‌ت به ده‌سه! ئاوات و هی‌وای ئیمه له دورت هه‌ره‌سه ئیمه‌رۆ نه‌گری لایه‌نی هیچ چاک و خراب سۆزی ده‌می هه‌ر چاک و خراپ‌یک به‌سه

سه‌ندوروقه حه‌یات به‌خشی هه‌موو نارایه هه‌م شادی دلانه، هه‌م مه‌راقه گویه‌ه تییادیه به‌راز و ورچ و سیس‌سارک و دال مه‌روانه سه‌نوروقه، ئی‌ره‌واری خویه‌ه

نه‌و جعبه چکۆله ره‌ئیه‌کانی تیا‌یه بی‌میهر و وه‌فایه، شه‌رتی وه‌ک دنیا‌یه هینه‌دی به‌م و به‌و دا به درۆ وه‌عه‌دی وه‌سل خوینی ده هه‌زار کوشته له گه‌ردنیا‌یه

ای توده، که جهل در سرشت من و توست هشدار که گاه زرع و کشت من و توست تا شب پی حق خویش از پا منشین برخیز که روز سرنوشت من و توست

این جعبه‌رأی‌را چه دین و کیش است کز آن دل خوب و زشت در تشویش است گردیده چه دنیای دنی این صندوق هریک نفری در آن دو روزی پیش است

آن جعبه که رأی خلق گنجینه‌اوست بی‌مهری روزگار از کینه‌اوست فرمان سعادت و شقاوت دارد این راز نهفته‌ای که در سینه‌اوست

ای جعبه که سرنوشت ما در ید توست مقصود عموم تابع مقصد توست امروز که بی‌طرف شوی با بد و خوب فرداست که خوب و بد ز خوب و بد توست

صندوقچه‌ای که جای آرا شده است هم روح‌گداز و هم دل‌آرا شده است دیو و دد و دام و وحش و طیر است در آن این جعبه مگر جنگل مولا شده است

این جعبه که آرا همه در دامن اوست چون دور سپهر بی‌وفائی فن اوست از بس که به این و آن دهد وعده‌ وصل خون دوهزار کشته در گردن اوست

ده‌رمانی دل‌م بیجگه له ئازار نییه
 دهر د و خه‌می من زۆره، به ئه‌ژمار نییه
 با مه‌جلیسی پینج‌ومیش فه‌رز که‌م به‌د بی
 به‌دتر له فه‌سادای زوو و هه‌وه‌ل جار نییه

خونچه‌ی نه‌گه‌شاوه دیوته پشکوا کاکه
 ئه‌و قۆره نه‌گه‌بوه بوو به‌هه‌لوا کاکه
 هه‌ر ئه‌و که‌سه وای به‌هه‌ریمان هینا
 ناغایه له سه‌ر مه‌ نیسته، به‌خوا کاکه

کابینه‌ی موشره‌دده‌وله

سیلاوی به‌رینی ئاره‌زوو بی‌سه‌دده
 مه‌ودای ته‌ماحی ئاده‌می بی‌حه‌دده
 بروانی به‌ بی‌قین و غه‌ره‌ز دیاره‌ برا
 کابینه‌که‌مان خه‌راپ نییه به‌و حه‌دده

رۆژنامه‌که‌مان به‌هه‌له‌یه و ناشی نییه
 نووکی قه‌له‌م فیری ژه‌ه‌رپاشی نییه
 قه‌ت عاده‌تی ئیمه هه‌رزه‌ویژی نه‌ه‌بوه
 له ژبانی مه‌دا ته‌مه‌ت و فه‌حاشی نییه

پروانه‌ قوتابیه‌کانی خه‌زی و لاره
 هاتوونه‌ خیابان به‌گول و ئالاره
 مانای نه‌وه‌یه قات‌وقه‌ری که‌وته ولات
 رۆژی که‌ه‌رم و چاکه له‌گه‌ل داماره

دردا که دواي دل بجز حسرت نیست
 حسرت بحساب قلت و کثرت نیست
 گیرم که شود مجلس پنجم هم بد
 بدتر ز فساد دوره فترت نیست

این غنچه نوشکفته خوش‌اشده است^۱
 واین غوره نارسیده حلوا شده است
 آن‌را که برای نوکری آوردیم
 دیری نگذشته زود آقا شده است

هرچند که سیل آرزو را سد نیست
 هرچند توقع بشر را حد نیست
 با کم‌غرضی اگر کنی خوب نظر
 کابینه‌امروزی ما پر بد نیست

چون نامه‌ما برای کلاشی نیست
 چون خامه‌ما مرتشی از راشی نیست
 پس پیشه‌ما هرزه‌درآئی نبود
 پس حرفه‌ما ته‌مت و فحاشی نیست

امروز محصلین ز‌اعلی تا پست
 دارند کل اندر کف و بیرق در دست
 یعنی که به قحطی‌زدگان رحم کنید
 ای ملت با عطفه‌نوع‌پرست

^۱ ره‌خه‌ی له موسته‌شاریکی نه‌میریکایی (دوکتور میلیسپۆ) گرتووه.

دولت له خه‌زیده‌دا فره‌ی پاره نییه
 میللت له هه‌ژاریا ده‌ژی، چاره نییه
 نه‌ی نو‌تیره‌ره‌کان مووچه له کو‌ی وه‌ده‌گرن؟
 هه‌ر ئه‌و که‌سه مال کاوله هیچ‌کاره نییه

له‌م مه‌مله‌که‌ته دیاره به‌شهر مافی نییه
 چون دولت‌ه‌تی دل‌سۆز و به‌ئینسافی نییه
 ری‌ چون له جه‌ژندا به‌ کر‌یکار نه‌دری؟
 نه‌م مه‌جلیسه‌ گهر مه‌جلیسی نه‌شرافی نییه!

ئازادی که هیچ‌ناوی نییه له‌م خاکه
 تاوانی له مل‌حوکوومه‌تی ناپاکه
 بو‌ ئه‌و دل‌له ناسنه‌ی که ئازادی‌کووژه
 هه‌ر نووکه‌رم و خه‌نجه‌ری پۆلا چاکه

به‌و بو‌نه‌وه دز باکی نییه و ترسی له‌ که‌س
 شوانی مه‌ری بی‌چاره به‌ ده‌س گورگه و به‌س
 هه‌ره‌چی زه‌ره‌ر و زیان‌ه به‌شعی هه‌موانه
 خیر و به‌ره‌که‌ت بو‌چی نییه بو‌ هه‌موو که‌س؟

بو‌ راست و دروستی کئی له دنیا تاکه
 بر‌وا که براکه تا ده‌ژی خه‌مناکه
 کئی خه‌ائین و خو‌فروژ و دل‌ناپاکه
 نه‌و کاری له پیشه، به‌خته‌که‌ی زۆر چاکه

ئه‌سه‌تیره که ناسینی به‌ هۆی ته‌قه‌مینه
 زۆر شت هه‌یه‌ روی نه‌داوه، نه‌و پیش‌بینه
 هه‌ر بو‌نی سقووت و ئال‌و‌گۆری لی‌ دئی
 له‌و رۆژه‌وه ته‌ش‌کیلی درا کابینه

با آنکه غنی خزانه دولت نیست
 با آنکه به فقر می‌کند ملت زیست
 از چیست حقوق و کلاقمچی‌کش
 یکدفعه دو اسبه آید از صد به دو‌یست

در مملکتی که جنگ اصنافی نیست
 آزادی آن منبسط و کافی نیست
 در جشن به کارگر چرا ره ندهند
 این مجلس اگر مجلس اشرافی نیست

در مملکتی که نام آزادی نیست
 ویرانی آن قابل آبادی نیست
 بهر دل چون آهن آزادی‌کش
 درمان بجز از دشنه پولادی نیست

در کشور ما که دزد را واهمه نیست
 جز گرگ شبان برای مشت‌ی رمه نیست
 آنجا که مضار هست بهر همه‌است
 وانجا که منافع است مال همه نیست

آن را که درستی عمل کیش بود
 زان کرده خوب، دشمن خویش بود
 هرکس که خطاکاری او بیش بود
 بیش همه کس در همه جا پیش بود

اوضاع نجومی چو به تقویم آید
 این جمله برجسته به تنظیم آید
 کز جانب کابینه امروزی ما
 از روز نخست بوی ترمیم آید

با خلق خدا شریک غم باید شد
سربار بدوش دوست کم باید شد
خواهی بیری گوی معارف خواهی
درگاه عمل پیش‌قدم باید شد

آن‌کس که مقام مستشاری دارد
در مالیه اختصاص کاری دارد
راپورت را اگر بدقت خوانی
بیش از همه چیز امیدواری دارد

گویم سخنی اگر که تصدیق کنید
آن را به جوان و پیر تزریق کنید
روزی است که صنعتگر ایرانی را
از راه خرید جنس تشویق کنید

یکدم دل ما غم‌زدگان شاد نشد
ویرانه ما از ستم آباد نشد
دادند بسی به راه آزادی جان
اما چه نتیجه، ملت آزاد نشد

آن خودسر مرتجع که دلها خون کرد
پامال هوای نفس خود قانون کرد
دیدي که چسان دست طبیعت او را
از دایره با مشت و لگد بیرون کرد

از دست تو گر دل ز غمت چاک نبود
از طعنه این و آن مرا باک نبود
راز دل دوستان نمی‌کردم فاش
گر نقشه دشمنان خطرناک نبود

لای خه‌لکی خودا شه‌ریکی خه‌م بی چاکه
سه‌رباری ژبانی دۆست که‌م بی چاکه
پیت‌خۆشه که گۆی هونه‌ر له مه‌یدان ده‌رکه‌ی
بو کرده‌وه راکه، پیش‌قه‌ده‌م بی چاکه

هه‌رئه‌وه که‌سه به‌اری به‌اره، راپۆژکاره
بو مالیه کیش‌راوه، له‌وئ موختاره
هه‌ر چاوائی به‌ه راپۆرت‌ه که‌هیا بخش‌ی
ده‌یی هومی‌ده‌واره زۆر به‌وه کاره

بو پیشانگای که‌ل و په‌له ناو‌خۆبیه‌کان

ئێژم قسه‌یه‌ک که ئێ‌وه بیسه‌ه‌لین
لای پیر و جوان، ئه‌م قسه‌ به‌درکین
پتویسته که پیشه‌سازه‌کانی ئێ‌ران
زۆر کردنی پیشه‌یان به‌ه گوی هه‌ل‌خوین

داخه‌م که دلی ئه‌م گه‌له قه‌ت شاد نه‌بوو
رزگاری له به‌ندی سه‌خت و بی‌داد نه‌بوو
ئه‌ی خوایه که خوین رژا له سه‌ر ئازادی
پاکی به‌هده‌ر چوو، میلله‌ت ئازاد نه‌بوو

رووخانی کابینه‌ی قه‌وام

ئهو مله‌هه‌ره ناپاکه ده‌زانن چی کرد؟
یاسای هه‌موو پی‌شیلای هه‌وای نه‌فسی کرد
دیت چۆنی ره‌ش و په‌ه‌نده ده‌ستی سروشت
ئاواره و رووت و په‌به‌ن و برسی کرد

تا دل به‌ه پلاری خه‌می تو نه‌شکابوو
لۆمه و ته‌شه‌ر و تانه له لای من کابوو
پازی دلی خۆشه‌ویستی خۆم ده‌رنه‌ده‌خست
تا کوو له‌ه فرۆفیلای دژم ناگابوو

وه‌ک ده‌وره‌یی ئه‌وه‌ه‌ل ئه‌عتیباری نه‌به‌بووه
 ئه‌م مه‌جلیسی پێنجه ئه‌فتی‌خاری نه‌به‌بووه
 مابه‌ینه‌که‌یان به‌ناهۆمی‌دی گۆزه‌را
 له‌و باره‌وه‌ که‌س ئۆمی‌ده‌واری نه‌به‌بووه
 ئای خۆزگه‌ له‌کن من و تۆ به‌لگه‌ بوایه
 خۆویستی له‌ لای مه‌ زۆر و که‌م نه‌بوایه
 خۆزیای له‌ بری ئه‌و هه‌موو نامه‌ی حی‌زی
 بۆ خه‌لکه‌ که‌ رێی راست و دروست هه‌بوایه
 ئه‌و چه‌نده‌ که‌سه‌ و پارێزه‌رانی مافن
 لایه‌نگری ره‌حیم و به‌زه‌یی و ئینسانفان
 ناپاک و خه‌تاکار بده‌نه‌ ده‌س یاسا
 رینگیر و چه‌ته‌ن یا له‌ به‌ره‌ی ئه‌شیرافن
 کی ژیره‌ هه‌موو کاری به‌ ته‌نیایی نه‌کا
 هاوکاری غه‌ریب و خۆیی، بی‌بایی نه‌کا
 ناتوانی حوکومه‌تیش بو‌ستی، تا‌کوو
 پال‌پشتی له‌ سه‌ر بیری هه‌موو لایسی نه‌کا
 ئه‌و تا‌قمه‌ تۆ ده‌بی به‌ دارده‌ستی ئه‌وان
 بۆ تۆ و نه‌ته‌وه‌ت ئه‌ییته‌ مار، ده‌ستی ئه‌وان
 خنکاندنی نازادییه‌ هه‌هه‌نگاوی هه‌وه‌ل
 ئاماده‌ ده‌کا بۆت په‌ت و دار، ده‌ستی ئه‌وان
 هه‌ر کونده‌به‌بووی ماتهم و خه‌م دئ ده‌نگی
 بی‌شوینه‌ هوما، که‌ دی نه‌ما یه‌که‌ره‌نگی
 پروانه‌ که‌ساسی خه‌لکی مه‌زلووم و هه‌زار
 کی دیاره‌ بزه‌ی لیبوی به‌ هۆی دل‌ته‌نگی؟

بر دوره‌ فترت اعتباری نبود
 با مجلس پنجم افتخاری نبود
 در فاصله‌ این دو، به صد مایوسی
 یک ذره مرا امیدواری نبود
 ای کاش من و تو را کمی مدرک بود
 خودخواهی هر دو پر نبود اندک بود
 جای همه نام‌های حزبی ای کاش
 این مردم خودپرست را مسلک بود
 آنان که اصول را مراعات کنند
 عنوان مکافات و مجازات کنند
 خوبست خطاکاری بدکاران را
 در محکمه صالحه اثبات کنند
 عاقل که جز اقدام لزومی نکنند
 غمناک دل غریب و بومی نکنند
 داند که حکومت نگردد ثابت
 تا تکیه بر افکار عمومی نکنند
 آنانکه تو را به خویش ترغیب کنند
 ترغیب اثر چو کرد ترغیب کنند
 اول قدم اختناق آزادی را
 در جلسه به اتفاق تصویب کنند
 بس ناله جغد غم در این بوم آید
 نشگفت اگر فر هما شوم آید
 یک لحظه اگر کسی کند باز دو گوش
 از چار طرف صدای مظلوم آید

دهولت که به بیر و ژیری خوی گرتوویه پئی
پال پستی گهله، زهجهته قهت تیکبته پئی
ته شکیلی به لام به به بیر و رای گشتی نه پئی
کوینخایه تی بیگانه به به سهریا نه سه پئی

تا بیژی له مالمی کابه دا به دناوم
دوینیش که له بوخاننه وه دیریان ناوم
رووم کرده وه کاوله کونه که هی پیری موغان
بووژاوه به چه ن قومی، دلی ژاکاوم

رووتان به خهتا و جهور و جهفا بهس رهش کهن
بهس خه لکی وشکه له لپین و خوتان گهش کهن
چی به ره هم و داهاته به سهر نه م گهله دا
پیاوانه به قه متاری عه دالت بهش کهن

وه ک کوند و هوما له گهل یه کانا جوورن
هاورازی دوو هوزی قهل و مهل لیک دوورن
کی دیویه له گهل سولح و سهفا یه ک بکه ون
نه و تا قمه لاساره له سهر شهر سوورن؟

داخی به دلیم، هه چی هه مانبوو بردیان
گشت به ره همی شان و قولی مان دوو بردیان
نه و گه نجبه به ناره قه هی له شم پیکه وه نا
بی زجهت و ره نجی ده ست و بازوو بردیان

نه م هوزه به سهر مهمله که قه دا زالن
سه ری اکی به شوین ناوی زلا عه بدالن
رئوبی عه مه لن، شیری فر ویشال
به خه هن، له وه زیفه ناسییا زور کالن

دولت چو بفکر خویش تشکیل شود
ناچار نفوذ غیر تقلیل شود
با فکر خودی اگر نگردد تشکیل
بر آن نظر خارجه تحمیل شود

در کعبه خطاکار خطابم کردند
از بتکده زندانه جوابم کردند
آباد شود کوی خرابات مغان
کانجا به یکی جرعه خرابم کردند

تا چند به جور و ظلم تصمیم کنید
در کیسه خویشتن زر و سیم کنید
هر منفعتی که حاصل مملکت است
خوبست که عادلانه تقسیم کنید

هرگز به هما بوم برابر نشود
با بلبل باغ، زاغ همسر نشود
از حمله یک طایفه بی ایمان
این مؤمن سالخورده کافر نشود

افسوس که دسترنج ما را بردند
با بطر، چهار و پنج ما را بردند
ما و تو برنجیم و حریفان زرنج
بی زحمت و رنج، گنج ما را بردند

این قوم که تا کشور ما تاخته اند
با رایت خود سری برافراخته اند
با این همه های هوی ایشان، دیدیم
هنگام عمل وظیفه نشناخته اند

ئەه‌ی مه‌جلیس‌ییان! ئیتیر چ ره‌نگیکوو هه‌یه
 له‌م هه‌یر شه‌ده‌دا چ زوو و دره‌نگیکوو هه‌یه
 له‌ دوینتی شه‌وئوه تیخ نه‌ساون، چ خه‌به‌ر؟
 ئیمیرۆ که مه‌گه‌ر خه‌پالسی جه‌نگیکوو هه‌یه؟
 ئەو ده‌سته‌ره‌شه‌ی که کابه‌ ده‌نوتنی به‌ ده‌یر
 بیگانه‌ به‌ خو‌ نیشان ئەده‌دا، خو‌یی به‌ غه‌یر
 ها‌تۆ ته‌ ده‌ری له‌ قۆلسی ئازاوه‌چییه‌ک
 ده‌ی خوایه‌ بگه‌یری بو‌ مه‌ ئاکامی به‌ خه‌یر
 یا بی‌ده‌سه‌لات و گۆشه‌گیر بی چاکه‌
 یا خاوه‌نی زۆر و شیر و تیر بی چاکه‌
 هاوار و فوغان و ناله‌ هیچ سوودی نییه‌
 وریا بی، نه‌ بی‌ده‌نگ و فه‌قیر بی چاکه‌
 خو‌مالسی که هۆش و گۆشی خو‌ی دا له‌ که‌ری
 بیگانه‌ ئیتیر دئ هه‌لی شلتاع و گه‌ری
 ئەو هه‌موه‌ به‌ گۆیی گه‌لی خه‌والووم هه‌ل‌خویند
 هیچی وه‌خه‌به‌ر نه‌هات و که‌س رانه‌په‌ری
 خه‌ل‌کینه‌! چتان دیوه‌ فه‌رامۆشی مه‌که‌ن
 له‌و تاقمه‌ بی‌به‌زه‌یه‌ چاوپۆشی مه‌که‌ن
 با پوول‌ بده‌ن ئەو کۆنه‌ په‌رستانه‌، به‌لام
 کاتی ره‌ئی کۆ کردنه‌وه‌ خو‌فرۆشی مه‌که‌ن
 ئەو تاقمه‌ دوو سال‌ که‌ره‌تی ک‌ریارن
 هه‌رچه‌ندی گ‌ران بی ده‌تک‌رن، ناچارن
 خو‌ت بو‌چی به‌ هه‌رزان ده‌فرۆشی کاکه‌؟
 ئیمیرۆ قسه‌ه‌یان خو‌شه‌، سه‌به‌ینی ه‌ارن
 ای مجلسیان دگر چه‌ رنگی دارید
 در حمله‌ شتاب یا درنگی دارید
 دیشب زده‌اید تیغ خود را صیقل
 امروز مگر خیال جنگی دارید
 دستی که به‌ پرده‌ کعبه‌ را دیر کند
 بیگانه‌ خودی یگانه‌ را غیر کند
 بیرون شده‌ ز آستین شهر آشوبی
 از دست چنین بشر خدا خیر کند
 یا هم‌چو ضعیف منزوی باید شد
 یا صاحب‌ زور معنوی باید شد
 فریاد و فغان و ناله‌ را نیست اثر
 در جامعه‌ بشر قوی باید شد
 هرخویش چو نقش در و دیوار نشد
 از نقشه‌ بیگانه‌ خبردار نشد
 یک عمر بر این ملت خواب‌آلوده
 فریاد و فغان زدیم بیدار نشد
 ای توده‌ بی‌صدا خموشی نکنید
 بر پرده‌ دریده‌ پرده‌پوشی نکنید
 از مرتجعین پول‌ بگیری‌د ولیک
 در موقع‌ رأی خودفروشی نکنید
 آنانکه‌ تو را دو سال‌ یکبار خرنند
 هرچند گ‌ران شوی بناچار خرنند
 ارزان مفروش خویش را ای توده
 چون مردم‌ کم‌فروش بسیار خرنند

درد و غم خوبان جوان پیرم کرد
بدعه‌دی آسمان زمینگیرم کرد
من ماندم و من با همه بدبختیها
ای مرگ بیا که زندگی سیرم کرد

گر هادی ما ز جهل گمراه نبود
گمراهی او در همه افواه نبود
کابینه نمی‌شد متزلزل هرگز
گر «لیدر» خودپسند خودخواه نبود

شادم که دل خراب ترمیم نشد
در پیش امید و بیم تسلیم نشد
یک صبح رهین نور امید نگشت
بیم شام غمین ظلمت و بیم نشد

نظار چو قفل جعبه را باز کنند
از خواندن رأی نغمه آغاز کنند
کم‌غصه و پرشوق و شغف دانی کیست
آن را که فزون از همه آواز کنند

از سنگلج آوای غم‌اندوز آید
بانگ خشنی ولی دل‌افروز آید
یک لحظه در آن حوزه اگر بنشین
صد مرتبه فریاد جهانسوز آید

از رأی شمیران غم دل افزون شد
وز جعبه شوم کن جگرها خون شد
چون نوبت آراء لواسان گردید
فریادکنان جان ز بدن بیرون شد

گر درد و غم قدیم تجدید شود
یا دوره ارتجاع تمدید شود
بهتر که ز آراء لواسان خراب
آزادی ما یکسره تهدید شود

پشتم که له ژنر باری نه‌ونداری چه‌ما
به‌دقه‌ولی فه‌له‌ک زمانه به‌ستم له ده‌ما
من مام و مه‌راق و کولسی دل، توخواک‌هی
مردن! وه‌ره، ئه‌م ژینه ئیتر تامی نه‌ما

رئ‌نوینی مه گهر خودسه‌ر و نادان نه‌ده‌بوو
رئ‌لئ‌گومیی ئه‌و ویردی زمانان نه‌ده‌بوو
له‌رزۆک و شه‌ق‌وشه‌ر نه‌ده‌بوو کابینه
گهر لئ‌دیتری گه‌وج و خۆبه‌زل‌زان نه‌ده‌بوو

ئۆخ‌هی که دل‌م دورد و خه‌م ئازادی نه‌کرد
تیکنه‌چوه له ترسان و هومی‌د شادی نه‌کرد
رۆژ به‌رمنه‌تی روون‌ناکی هی‌وا نه‌به‌بووه
شه‌و تووشی خه‌می تاریکی بی‌دادی نه‌کرد

چاو‌دی‌ریکه‌ه‌ران قفلی س‌نوق نه‌ش‌کین
تا چاو به ره‌ئی خه‌له‌که‌ده‌دا بخش‌ین
کی شاده بزوه‌ی س‌تلی دئ‌ له‌ ده‌مه‌دا؟
هه‌ر نه‌و که‌سه وا ناوی پتر وه‌خوین

ده‌نگی که له سه‌نگله‌ج شه‌مال هانییه گویم
تیکه‌ل به مه‌راقه، وه‌خته بو‌ی بیته‌وه سویم
له‌و چه‌وزه‌یه کاول بی‌که‌می دانیشتم
که‌م ما‌بوو به‌ه‌اوا‌ری هه‌زاران وه‌تویم

زۆر که‌س دلی بو‌ره‌ئی شمیران بووه خوین
زۆر می‌ش‌کی ته‌زان‌د، س‌نوقی نه‌گه‌ت‌بزوین
هه‌ر نۆره‌گه‌یشه‌ته سه‌ر له‌واسان، قه‌وما
هه‌ر گیان بوو له له‌ش ده‌چوووه ده‌ری، بی‌سه‌روشوین

ترسم هه‌یه دورد و خه‌می کۆن تازه کری
یا کۆنه‌په‌رسی ده‌وره‌که‌ی زیاد بکری
ئه‌وکاته له فاجیع‌هی له‌واسان به‌دتر
ئازادی هه‌موومان هه‌ره‌شه‌ی لئ‌ ده‌کری

روژی که شهید عشق قربانی شد
 شاناازی خه‌لاتی گه‌لی تی‌رانی بوو
 آغشته به خون مفخر ایرانی شد
 لهو تازی‌ه‌دا چاک و خراپ پی‌سی لی‌نا
 در ماتم او عارف و عامی گفتند
 روژانی سه‌ه‌ه‌ر مح‌ه‌ره‌می سانی بوو
 ایام صفر محرم ثانی شد^۱

لهو تیشکی سه‌رنا سو گولی سوور دهرده‌که‌وی
 سوورایی شه‌ه‌ه‌ق خوین‌ه، به نوور دهرده‌که‌وی
 از سطح افق شعلۀ گلگون آید
 وز رنگ شفق ترشح خون آید
 یک پرده بسیار مهمی بالاست
 یه‌ک پرده‌بی زور گرن‌گ هه‌یه لهو سه‌ره‌وه
 تا از پس پرده چه بیرون آید
 خوا بزانی که چی تیایه، چ جوور دهرده‌که‌وی؟

بدوئی له عه‌دل وه‌کیل، ته‌وسیفی بکا
 روژنامه‌نویس له سه‌ریه ته‌عریفی بکا
 از عدل اگر وکیل توصیف کند
 روزنامه‌نگار مدح و تعریف کند
 زمین پس به خلاف پیشتر جا دارد
 گم‌کاره نه‌شئی به‌راوه‌وو بی له‌وه‌لا
 گر پارلمان ته‌دای ته‌کلیفی بکا
 گریه پارلمان ته‌دای ته‌کلیفی بکا

لهو خه‌ل‌که به عه‌دل و داده‌وه چه‌سپاون
 لاگیری عه‌هل به نه‌سالی قانون ماون
 آنانکه به عدل و داد مفتون گشتند
 تسلیم مقررات قانون گشتند
 و آنها که بفرعونی خود بالیدند
 ناگاه غریق لجه خون گشتند
 آنانکه به قانون‌شکنی مشغولند
 پیش وکلا ز خوب و بد مسئولند
 آن روز که اعتماد مجلس شد سلب
 از شغل وزارت همگی معزولند

کین گالته به قانون ده‌کهن و ناترسن؟
 لای نویته‌ره‌کانی گهل، هه‌موو به‌رپرسن
 کی‌ن گالته به قانون ده‌کهن و ناترسن؟
 لای نویته‌ره‌کانی گهل، هه‌موو به‌رپرسن
 بروای به وه‌زیره‌کان نه‌مینتی مه‌جلیس
 دهریان ده‌کهن و قه‌تیش لی‌یان ناپرسن

دویش‌ه‌وه که هه‌والی ناشتی هین‌راوه
 تووی سولح و سه‌فا له ملکی دل چین‌راوه
 دوشینه لوای صلح افراشته شد
 در مزرع دل تخم صفا کاشته شد
 هاوکاری وه‌زیری جه‌نگ له‌گهل پارلمان
 هه‌نگاویکی زور باشه، که هه‌ل هین‌راوه
 اصلاح وزیر جنگ با پارلمان
 نیکو قدمی بود که برداشته شد

^۱ به بونهی کوژرانی کولونیل محه‌مدتقی خان. ناماژه به به‌یتیکی عارفی قه‌زوبنی که سه‌بارهت به کوژرانی پسبان نوروسیویه و "توفان" هه‌موو غه‌زه‌له‌که‌ی چاپ کردوه: لقر، محرم یانی است بهر ایرانی که قتل نادر ناکام من است

چون کۆنەپەرست لە حۆقەبازی و گەر بوون ئازادی و کۆنەپەسند دوچارای شەهەر بوون بەو نێووە کە پاراستنی ئیسلامە لە کوفر ئەو تا قەمە پێوە بوون کە خۆش باوەر بوون ئەو شیخە وەک ئەخفەش کە بەبیر و هۆش بوو لای دلبەرەکانی سادەروو مەه‌ی‌نۆش بوو دیمان کە لەبەر خاتری یەک دەسەر، ئەویش سووتاندنی قەیسەری گەلێ پێی خۆش بوو سەد شیری نەبەز کە گشتی هاوپەیمان بوون برسایەتییان ویست و لە ناو زیندان بوون ئەو رۆڵە بەجەرگانه لە رێی حیفزی شەرەف دەمیان لە زەواد نەدا، هەتا بئێگیان بوون

تا ماوی لە ناکاری کەسێ بڕوانە کرداری پەسەندە، سوودی بوو هەمووانە قەت نامە بەرھەڵست و چۆڵی چاوی گەر دوژمنە کەم خەریکی کاری جوانە

تییەک لە خراپییان خەڵک دلەمەندە خوو ناحەز و ناراستن و ئیشیان گەندە ئەو مەجلیسە جێی داخە کە نوێنەر بە رِقۆ کۆ ببنەو، تەشکیلی بۆدەن پەرۆندە

بنیادەمی دنیا کە لە باوکی بەشەرن زۆریە ی گەلی جووتیار و بەرە ی کارگەرن چینیکی تەریش یارییەدەر بۆ وانن باقی هەموو مفتەخۆر و تالان کەرن

چون مرتجعین آلت نیرنگ شدن آزادی و ارتجاع در جنگ شدند القصه بنام حفظ اسلام ز کفر یکدسته ز روی سادگی رنگ شدند آن شیخ که دم ز علم اخفش می‌زد با سادەرخان بادە بی‌غش می‌زد دیدم که برای دستمالی موهوم بی‌واسطه قیصریه آتش می‌زد صد مرد چو شیر، عهد و پیمان کردند اعلان گرسنگی به زندان کردند شیران گرسنه از پی حفظ شرف با شور و شغف ترک سر و جان کردند

ما طالب آنکه کار مطلوب کند خود را بر خوب و زشت محبوب کند ما دوست نداریم نمائیم انکار گر دشمن ما هم عمل خوب کند

آن‌انکه خطای خویش تکمیل کنند خواهند به ما فشار تحمیل کنند ای وای به مجلسی که در آن وکلا از روی غرض «فرونت» تشکیل کنند

ابناء بشر که زاده بوالبشرند آن توده اصل زارع و کارگرند صنف دگری معاونند آنها را باقی همه جمع فرعی و مفت‌خورند

ئه‌و هۆزه که زۆر به‌ره‌حم و خاوه‌ن‌چاکه‌ن
 رژیریان ده‌گرن، هه‌رچی له‌ سه‌ر ئه‌م خاکه‌ن
 زۆرایه‌تی یه‌ا که مایه‌تی به‌ی بنه‌ره‌ت
 فه‌رقی نییه‌، لای ئیمه‌ ته‌فاوه‌ت ناکه‌ن

ئه‌و پووله‌ له‌ خوینی خه‌لکی ئاماده‌ ده‌به‌ی
 خه‌رجی مزی مه‌ی گێر و مه‌زه‌ی باده‌ ده‌به‌ی
 داخی به‌ دلهم، که حه‌قه‌ده‌سی چینی هه‌زار
 هه‌ر کۆ بووه‌وه، مواجبی شازاده‌ ده‌به‌ی

پیاو کاتی عه‌مه‌ل عاری له‌ ئای و ئۆی به‌ی
 هه‌ر به‌یری له‌ لای به‌ره‌هم و گردو کۆی به‌ی
 ئاخ خۆزگه‌ خه‌لک له‌ من بیسن چ ده‌لیم
 وا خۆشه‌ وه‌کیلی گه‌ل له‌ چینی خۆی به‌ی

چی کۆویره‌گرتی هه‌زار و سامانداره
 بکریته‌وه، ئاده‌می له‌ خه‌م رزگاره
 گورگیکه‌ گه‌ره‌کیه‌ مه‌ر پیاویرێ له‌ زولم
 ئاغیا، که‌ وه‌کیل و نوینه‌ری جووتیاره

یاران! له‌ شه‌ه‌رایی فیز مه‌ستی هه‌له‌یه
 بو‌ عومری درێژ ژبانی په‌ستی هه‌له‌یه
 بو‌ ئه‌و که‌سه‌ ده‌م ئه‌دا له‌ سو‌سیالیستی
 خۆیستی و ده‌وله‌مه‌ندپه‌رستی هه‌له‌یه

با‌ج‌گیری به‌ ناوی یارمه‌تی و خێر نه‌ده‌بوو
 ورگی ته‌وه‌زه‌ل له‌ مفته‌ قه‌ت تیر نه‌ده‌بوو
 یا به‌عزێ به‌ ناوی دین زه‌رووناسایی
 بو‌ ژبانی به‌ خوین‌مژینی گه‌ل فیر نه‌ده‌بوو

آن قوم که با عطفه و انسانند
 با قید اصول بنده احسانند
 چون نیست اصول اقل و اکثر همگی
 در چشم اصول‌بین ما یکسانند

پولی که ز خون خلق آماده شود
 صرف بت ساده و بط و باده شود
 افسوس که دسترنج یک مشت فقیر
 چون جمع شود حقوق شهزاده شود

در گاه عمل شتاب می‌باید کرد
 جان باخته فتح باب می‌باید کرد
 ای کاش که توده بعد ازین می‌دانست
 کز جنس خود انتخاب می‌باید کرد

گر مشکل فقر و ثروت آسان گردد
 آسوده ز غم توده انسان گردد
 گرگيست که گشته حارس ميش ز جور
 مالک چو نماینده دهقان شود

یاران ز می غرور، مستی نکنید
 چون پای دهد درازدستی نکنید
 اکنون که شدید سوسیالیست‌مآب
 خودخواهی و اشراف‌پرستی نکنید

هر شر اگر از امور خیریه نبود
 خون فقرا وجوه بریه نبود
 حال علمای خوب کی بود چنین
 گر عالم بد طالب شهریه نبود

پی را گہری مہملہ کہت کہ عاقل بوایہ
 بہ سیاست و بیر و سہبر و کامل بوایہ
 نیوانی دوو ہاوسی مال دہوو تیکنہ درئ
 گہر خواہنی ئہم، شعوری کامل بوایہ

وہستای ئہزہ لی کہ دہرسی بی دادی نہدا
 جواتر لہ وشہی داد بہ من یادی نہدا
 با مافی رہوا لہ چینی ناعادلہ کان
 بستین، ئہ گہر کوو مہکمہ مش دادی نہدا

کی پاکہ دلی، دلست لہ گہ لیا پاک بی
 ناراستی و چہوتی با جہزای ناپاک بی
 پیوانیہ کہس کاری بہ نابوتی بگا
 نابوری لہ مہملہ کہت کہ وہزعی چاک بی

لایہ نگری ناشتی و سہفا "توفان" ہ
 روخینہری کولہ کہی جہفا "توفان" ہ
 پاراستنی حیسیت دہ کا تووشی شہری
 بؤ عہزم و ئیرادہ باوہفا "توفان" ہ

پوولدارہ گرنگہ کان گہدایان گہرہ کہہ
 خہلکی رہش رووت و بی نہوایان گہرہ کہہ
 دہسکردی ئہوانہ مہجلیسی ئہ شہرافی
 ہیشتا لہ خہلک مہدح و سہنایان گہرہ کہہ

کار بہو کہسہ ئہلہ بؤ نیشانی نادن؟
 بؤ کاری دہزانن ئیمتیحانی نادن؟
 کاران کہ بہ گہنج و لاوہ کان ناسپین
 ئہی بؤچی بہ پیری کارزانی نادن؟

گر سانس ملک باکیاست باشد
 دارای درایت و فراست باشد
 مابین دو ہمسایہ بیاید ناچار
 مایل بتوازن سیاست باشد

استاد ازل کہ درس بیداد نداد
 جز مسئلہ داد مرا یاد نداد
 ما داد ز بیدادگران بستانیم
 گر محکمہ داد بہ ما داد نداد

با پاک دلان پاک نہادی باید
 از مختلسین قطع ایادی باید
 یا آنکہ ز ورشکستگی باید مرد
 یا چارہ فقر اقتصادی باید

طوفان کہ طرفدار صفا خواہد بود
 معدوم کن جور و جفا خواہد بود
 گر جنگ کند برای حیثیت خویش
 نسبت بعقیدہ باوفا خواہد بود

ما را متمولین گدا می خواہند
 بیچارہ و بی برگ و نوا می خواہند
 با بودن این مجلس اشرافی باز
 یکدستہ ستمکار «سنا» می خواہند

اول رہ کار را نشان باید داد
 در موقع کار امتحان باید داد
 چون کار بہ عالم جوان نسپاری
 پس کار بہ پیر کاردان باید داد

جمعی ز غنا صاحب افسر باشند
یک دسته ز فقر خاک بر سر باشند
باید که بر این فزود، از آن یک کاست
تا هر دو برادر و برابر باشند

آنانکه سوار اسب گلگون شده‌اند
از مکمن ارتجاع بیرون شده‌اند
با آنکه گرو برده به قانون شکنی
امروز نمایندهٔ قانون شده‌اند

بی‌مهری اگر با من شیدا نکنید
یا کینهٔ دیرینه هویدا نکنید
با این همه عیب بهتر از مستوفی
بی‌شبهه در این محیط پیدا نکنید

گر دور زمانه این چنین خواهد بود
نااهل به اهل جانشین خواهد بود
بحران اگر امتداد یابد چندی
حال تو و من بدتر ازین خواهد بود

تا چون من و شانه باد شیدا نشود
در زلف تو عقدهٔ دلم و نشود
کن سعی و عمل پیشه که بی‌زحمت و رنج
از بهر کسی گنج مهیا نشود

بس هم نفسان نرد غلط باخته‌اند
یک جامعه را به شبهه انداخته‌اند
با آن همه امتحان هنوز این مردم
ما را به ثبات عزم نشناخته‌اند

هی وایه به مال و سه‌روهت و سامانه
هی واشه که‌ساس و مل‌که‌چ و بی‌نانه
بؤ ئهم بری ز یاد و لهو بری که‌متر کهن
ئهو کاته برا و به‌رانبه‌رن ئهم دووانه

ئهو ده‌سته که ئیسته سواری ئه‌سپی سوورن
ئیژن له خه‌تی کؤنه‌په‌رستی دوورن
قانون ده‌شکینن به هم‌موو باری، که‌چی
به نوبه‌ری قانون و وه‌کیل مه‌شهوورن

بؤ کابینه‌ی مستوفی‌اللممالک

به‌س قینه‌به‌ری له‌گهل منی شه‌یدا کهن
حق ناشی نه‌لیم، چونکی به‌گویی من ناکهن
زؤر زه‌هه‌ته‌ه پی‌اوئیکی وه‌کوو موس‌ته‌وفی
خاو‌هن قه‌لهم و ژیر و به‌بیر په‌یدا کهن

گیژاوه ده‌وامی هه‌روه‌کوو ئیستا بی
که‌س بی‌که‌س و ناکه‌س له‌سه‌ری کوئیخا بی
ئهم گیر و گرفته‌ه چاری و زوو نه‌کری
قه‌ت حالی من و تو له‌مه‌ه چاتر نابی

هاو‌کاری نه‌خو‌ازم له‌شهنه‌ی با و شانه
ناکاته‌وه پرچی تو گریبی دل، گیانه‌ه!
تیکۆشه، به‌جی‌مه‌مینه، بی‌زه‌هه‌ت و ره‌نج
کی خاو‌ه‌نی گه‌نجه، ده‌ردی کی ده‌رمانه‌ه؟

زؤر که‌س له‌به‌ره‌ی بلیمه‌ت و پس‌پۆران
تووشی هه‌له‌ه بوون، له‌ته‌خته‌ه نه‌ردا دۆران
پاش ئهو هه‌موو تاقی کاریه‌م نامناسن
که‌وتوو نه‌ته‌ه داوی دووشکی و دل‌گۆران

پاش ماوه‌یی جه‌م! ده‌ راپه‌رن شـیـرانه
 هه‌لـکـوتنه‌ سه‌ر ئه‌و دوژمنه‌، جوامیرانه
 خۆتان و خه‌لک له‌ زولم و زۆر رزگار که‌ن
 چه‌ن سال و عه‌یامه‌ دیله‌ ئه‌م ئیرانه

چی خاوه‌نی کۆشکه‌ به‌ره‌زه‌کانن تیرن
 بو‌ مالی و ته‌نه‌ به‌ دوس‌دریژی فیرن
 چون خیری به‌لاشیان له‌وه‌دا پی‌ شک‌ دی
 خۆیان به‌ به‌ره‌ی و ته‌نه‌په‌رست ده‌ژمیرن

داخم که‌ جیهان به‌ ئیمه‌ دلشادی نه‌دا
 سه‌ربه‌ستی ژیان و ئه‌من و ئازادی نه‌دا
 بی‌دادگه‌ری هۆیه‌ که‌ه‌ و اعسانیش
 به‌و هه‌موه‌ فوغان و داده‌مان دادی نه‌دا

ئه‌و پوله‌ که‌ ده‌بخۆن به‌ مفت، ده‌پۆشن
 خویی دلی ئیمه‌یه‌ که‌ پی‌ سه‌رخۆشن
 هه‌ر ئاره‌قی لاجانگ و ته‌ویلی خه‌لکه‌
 ده‌یگرن و له‌ په‌ستا وه‌کوو ئاو ده‌پۆشن

ئه‌و شیخه‌ ریاکاره‌ که‌ مه‌ی‌نۆش نه‌ده‌بوو
 دارۆغه‌یی شاری مه‌ست و بی‌هۆش نه‌ده‌بوو!
 تۆز کالی له‌ بی‌وه‌فایی هه‌موان ده‌دوام
 گه‌ر لیو و زمانم کپ و خامۆش نه‌ده‌بوو

ئه‌و چینه‌ هه‌زاریان به‌ به‌ژنی براره
 هاکا به‌ فه‌نا چوون و چـرا کووژاوه
 بی‌چاره‌ن و چاره‌سازی هۆز و نه‌ته‌وه‌ن
 کئی پی‌اوه‌ له‌ دل‌سووتاویا سـازاوه

آنانکه‌ بی‌ا بنای هستی دارند
 بر مال وطن درازدستی دارند
 چون منفعت از برایشان بیشتر است
 بیش از دگران وطن‌پرستی دارند

دردا که جهان به ما دل شاد نداد
 جز درس غم و محن به ما یاد نداد
 ای داد که آسمان ز بی‌دادگری
 با این‌همه داد ما به ما داد نداد

این پول که صاحبان القاب خورند
 خون دل ماست چون می ناب خورند
 تا کی عرق جبین یک ملت را
 بگرفته و قطره قطره چون آب خورند

گر شیخ ریا رند قلدح‌نوش نبود
 گر شنه‌ شهر مست و مدهوش نبود
 یک شمه ز بی‌مهری او می‌گفتم
 گر مهر مرا بر لب خاموش نبود

آنانکه لوای فقر افروخته‌اند
 یکباره سوی ملک فنا تاخته‌اند
 بیچاره و چاره‌ساز خلقند تمام
 آنانکه به دل‌سوختگی ساخته‌اند

هه‌ر گیز له دلم داخ و کهسه‌ر نه‌ب‌پ‌راوه
 نه‌و هه‌موه گه‌ری‌پ‌وو چکه‌یه‌کی نه‌کراوه
 داویننه‌ ش‌س‌ر و در‌اوه‌که‌هم داویننه‌
 به‌و ئاوه‌ نه‌ب‌ی له‌ چاومه‌، ته‌ر نه‌کراوه

سه‌ر نه‌سوئی له‌ کوپه‌ مه‌ی، ش‌یاوی ژانه‌
 ئام‌اجی به‌ه‌لا و موس‌یبه‌تی ده‌وران‌ه
 وریا به‌ که‌ مه‌ی تکایه‌ سه‌ر داوینت
 نه‌یس‌ریه‌وه، چون‌ په‌له‌ی له‌ داوین‌ جوانه‌

تا غه‌یره‌ت و پ‌شتی کار و ل‌ئ‌پ‌رانی ته‌واو
 یه‌ کتر نه‌گرن، ش‌پ‌رزه‌یی ناچ‌ئ‌ی له‌ ناو
 ئه‌م کاوله‌ واه‌ه‌رز که‌ چاری نه‌کری
 خو‌ ناب‌ئ‌ی له‌مه‌ش پ‌ت‌ر ش‌پ‌رزه‌ و ش‌ئ‌واو

هاکا بووه‌ خوین‌ دلم له‌ داخ و کهسه‌ری
 دواچ‌ئ‌وری به‌ فرمیسه‌که‌وه‌ ر‌ؤیسه‌ته‌ ده‌ری
 ئاس‌ئ‌و فره‌ تاریکه‌، مه‌گه‌ر خ‌وا بزانی
 نه‌م مه‌مله‌که‌ته‌ کاوله‌ چی ل‌ئ‌ی به‌ سه‌ری؟

پ‌ئ‌م‌وا دل‌ئ‌ی خوین‌ئاوی ده‌گ‌ئ‌وری، دیاره‌
 نه‌و خویننه‌ ر‌ژا، چ‌ئاوی ده‌گ‌ئ‌وری، دیاره‌
 نه‌و ره‌نگه‌ سیاسه‌ته‌ی که‌ من‌ ده‌ب‌ی‌ن‌م
 نه‌م په‌رده‌ نه‌ما ب‌ئاوی، ده‌گ‌ئ‌وری، دیاره‌

گیان و سه‌ر و مال به‌ د‌ؤستان ده‌ی چاکه‌
 گه‌ر د‌ؤستی به‌راس‌تی، ئ‌یم‌تیحان ده‌ی چاکه‌
 د‌ؤست‌ایه‌تی ناپه‌س‌نده‌ ته‌نیا به‌ زمان
 له‌و باره‌وه‌ ک‌رده‌وه‌ت نیشان ده‌ی چاکه‌

یکدم دل من ز غصه آسوده نشد
 وین عقده ناگشوده بگشوده نشد
 این دامن پاک چاک‌چاکم هرگز
 الا ز سرشک دیده آلوده نشد

هر سر که به پای خم می سوده نشد
 از دست غم زمانه آسوده نشد
 هر دامن پاکی که به می شد رنگین
 با آن همه آلودگی آلوده نشد

تا جرأت و پشتکار توأم نشود
 شیرازه کارها منظم نشود
 گیرم نشد این بنای ویران آباد
 بی‌شبهه از این خرابتر هم نشود

آخر دل من ز غصه خون خواهد شد
 وز روزنه دیده برون خواهد شد
 با این افق تیره خدا داند و بس
 کاین مملکت خراب چون خواهد شد

گفتی دل خون‌کرده عوض خواهد شد
 از دیده سر آورده عوض خواهد شد
 با رنگ سیاستی که من می‌بینم
 یکباردگر پرده عوض خواهد شد

ای دوست برای دوست جان باید داد
 در راه محبت امتحان باید داد
 تنها نبود شرط محبت گفتن
 یک مرتبه هم عمل نشان باید داد

قومری که له شوخیی سهر و چیمه ن ده دوی
بولبول به کولی گولله و له گولشه ن ده دوی
نهم دووانه زمانیان وه کوو یه ک ناچی، به لئی
هرکس به زمانانی خو بیه تی چنه ده دوی

کاری که په سنده خو تی لی مه بویره
فیربوون له جوان و پیر به دل بس پییره
تا بو ت ده کری به دیق هت و تیبینی
پیاوانی به که لک و ویچوو وه ل بیژیره

یاری به سین تیمه له دارا و نه دار
یا چاره بدوزینه وه بو چینی هه ژار
سه د کاری بچووک و زل ده کهین بو خومان
هیچ کاتی نه مانکر دووه بو خوا یه ک کار

راز و سری نهم کونه سه را تازه نه بوو
جهنجالیی ژیان بیجگه له ئاوازه نه بوو
نه و بهرگه بریویه تی خه یاتی ئه زه لی
بو به ژنی من و تو هیچی نه اندازه نه بوو

رۆشنایی له ئاسوگی زه مان نایه ته ده ر
تا روونی وه کایه کسه ره ته کلبفی به شهر
به و داخه وه ده مرم له سه ده ی زیریندا
نهم مهمله که ته تیا نییه ری یی شه مه نه فه ر

به سرابوو به کهزیه پیی من و دل دویشه و
زورمان گلله یی هه بوو من و دل دویشه و
وه ک پرچی تو نالووز و بهریشانیی کرد
تالیک موو له مابهینی من و دل دویشه و

قمری سخن از سرو چمن می گوید
بلبل غم دل به گل چو من می گوید
این هر دو زبانشان یکی نیست بلی
هرکس به زبان خود سخن می گوید

با عزم متین شتاب باید می کرد
همراهی شیخ و شاب باید می کرد
با دقت هرچه بیشتر در این بار
مرد عمل انتخاب می باید کرد

یا سدره فقر و غنا باید کرد
یا چاره درد فقرا باید کرد
صد کار برای خاطر خود کردیم
یک کار هم از بهر خدا باید کرد

اسرار سراچه کهن تازه نبود
غوغای حیات غیر آوازه نبود
این جامه زندگی که خیاط ازل
از بهر من و تو دوخت، اندازه نبود

هر چند افق زمانه روشن نبود
تکلیف جهانیان معین نبود
در قرن طلائی نکنند آدم روی
در مملکتی که راه آهن نبود

دیش که به پای دل مرا سلسله بود
از دست سر زلف تو ما را گله بود
چون موی تو عاقبت پریشانم کرد
موئی که میان من و دل فاصله بود

راهیب بجزیتسه کابسه زور بی جایسه
هیئت نه‌بوو، لافی رۆسته‌میت لی نایسه
کئی کاتی به خویشی جی به جی بی کاری
ناخویشی بخاتسه کایسه، ماخولیا یسه

در کعبه برهنی نمی‌باید کرد
بی‌زور تهمت‌نی نمی‌باید کرد
تا کار به دوستی میسر گردد
اقدام به دشمنی نمی‌باید کرد

موس‌ته‌وفی نه‌گهر جوان نه‌ده‌بوو ناکاری
لای چاک و خراب پهنند نه‌ده‌کرا کاری
کاتی ده‌سه‌لاتداری، له بیگانسه و خو
پازی نه‌ده‌بوون، له کرده‌وه و رفته‌اری

رسم و ره مستوفی اگر خوب نبود
نزد همه کس این همه محبوب نبود
هنگام زمام‌داری او بایسد
از داخله و خارجه مرعوب نبود

رۆژی که دلی پر له خه‌مم شادی بوو
نه‌و شادی‌یه‌مان له تیشکی ئازادی بوو
پیش نه‌و ده‌مه مال‌و‌یران ببن چینی فه‌لا
پوول‌زوری له ناو خه‌زینسه‌دا عادی بوو

روزی که دل غم‌زده را شادی بود
دل‌شادیم از پرتو آزادی بود
زان پیش که برزگر شود خانه‌خراب
از گنج در این خرابه آبادی بود

ههر ماله نه‌ی‌ئاسایی نه‌وایکی هه‌یه
ههر شوری له که‌لله‌دا هه‌وایکی هه‌یه
هیچ به‌رگی له به‌ر سیاسه‌تا کۆن نه‌بووه
وای عاده‌تسه، ههر رۆژی که‌وایکی هه‌یه

این خانه دگر چو نی نوائی دارد
وز راز درون بسر ه‌وایی دارد
یکسان نبود وضع سیاست دایم
هر روز سیاست اقتضائی دارد

ههر مائی که قهت بی‌خه‌م و ماتهم نه‌بووه
ویرانه‌یه، ئاوه‌دانی یسه که ده‌م نه‌بووه
نه‌خشی ده‌ر و دیواری هه‌موو بی‌که‌لکه
خانوو که له بنچینه‌وه مه‌حکمه نه‌بووه

هر خانه که شادیش بجز غم نبود
ویرانی آن خرابه پر کم نبود
نقش در و دیوار ندارد حاصل
از بهر عمارتی که محکم نبود

چشتیکه که به راستی به‌ژنی رازاوه‌تسه‌وه؟
ده‌نگی قه‌د و بالای له جه‌مان داوه‌تسه‌وه؟
نه‌و قیت و له‌باره داری سه‌روه، که به هوی
زور راستی سه‌ره‌رز و ته‌رز ماوه‌تسه‌وه

در راستی آنکه بی‌کم و کاست بود
سرسبز و سرافراز بهر جاست بود
دانی زه چه سرو سرافراز است به باغ
از آنکه بلند همت و راست بود

هه‌ر جۆره گۆلێ که بۆنی یه کره‌نگی هه‌بێ
لام وایه گه‌لێ هه‌ژگر و هه‌اوده‌نگی هه‌بێ
بۆم هه‌لکه‌وی بێمه باخی گۆل وه‌ک بۆلبۆل
بۆن له‌و گۆله ناکه‌م که هه‌زار ره‌نگی هه‌بێ

ئاغای ره‌ئیس نه‌زمیه‌هه چی پی نه‌گه‌بی
لای مێر و وه‌زیر کردی له "تۆفان" گله‌بی
گه‌ل دادی له ده‌س خارجه بوو دوی، ئیمه‌رۆ
خۆمالی ده‌مانکرۆسه‌نه‌وه بی به‌زه‌بی

خیزانی به‌شه‌ر، پاکی له‌سه‌ر ئه‌م خوانه‌ن
دیلی ده‌سی ئه‌و ده‌ولته‌ته‌ ناپیاوانه‌ن
ئه‌ی خه‌لکی جیهان! ده‌ولته‌ته‌کان زۆر په‌ستن
سه‌رپاکی چه‌ته‌ و رینگه‌ری ئه‌م کاروانه‌ن.

ئه‌و تیه‌هه خه‌لک پیره‌ی لیبان ره‌نجوان
دوی گشتی به‌ بیگانه‌هه پی به‌سه‌راون
ئه‌ندامی گرینگی ده‌ولته‌تی بوون دوتشه‌و
ئیمه‌رۆکه به‌ نوینه‌ری خه‌لک ناسه‌راون.

کس نه‌بووه به‌ هۆی پاره به‌ پیغه‌مه‌ری خوا
که‌ی بوون و نه‌بوونه هۆی نه‌مانی ده‌عوا
کیشه و قه‌ره که‌م نابێ له‌ناو چینی مه‌رۆ
تا قیمه‌تی کات و ده‌م وه‌کوو یه‌ک نه‌ه‌وا.

پیت خۆشه‌ بکه‌ی ده‌ردی هه‌موو کس چاره
ئیش به‌و که‌سه‌هه خۆمالیه‌هه، راویژکاره
بسپیره، که‌ ئه‌و وه‌زیفه‌ناسی به‌له‌ده
دۆسه‌تانه له‌گه‌له‌یا بـه‌دوی جار جاره

هر گل که ز یکرنگی خود بو دارد
در باغ هزار ته‌نیت‌گو دارد
روزی که به چمن اگر درآیم چو هزار
من بو نکنم گلی که صد رو دارد

وستال^۱ پی دفاع دل یک‌دله کرد
پس پیش وزیر و شه ز طوفان گله کرد
دیروز فغان ما گر از خارجه بود
امروز رواست شکوه از داخله کرد

ابناء بشر جمله ز یک عائله‌اند
وز حرص دۆل مُدام در غائله‌اند
از آز دول الحذر ای اهل جهان
کانه‌ها همه ره‌زنان این قافله‌اند

آنانکه پریر قلب ما را خستند
دیروز قرار با اجانب بستند
دوشینه یگانه عضو دولت بودند
امروز نماینده ملت هستند

ثروت سبب وحی سماوی نشود
با فقر و غنا قطع دعاوی نشود
هرگز نشود بین بشر ختم نزاع
تا قیمت اوقات مساوی نشود

گر درد عموم را دوا باید کرد
با کوشش مستشار ما باید کرد
اما ز ره پند نصیحت گاهی
او را به وظیفه آشنا باید کرد

^۱ وست‌داهلی سوئیدی، سه‌رۆکی شاره‌وانی بووه.

نم‌و دل‌بهره نه‌شیلانسه پیریان ک‌ردم
 نامؤ له دل و له دین زویریان ک‌ردم
 وه‌ک خالی ره‌شی گوشه‌بی لاجانگ و برؤ
 دامار و که‌نه‌فت و گوشه‌گیریان ک‌ردم.
 شادم که پری‌رخان غمینم کردند
 یغمای دل و غارت دینم کردند
 چون خال سیاه گوشه‌ی ابروی خویش
 ناکرده نگه گوشه‌نشینم کردند

ئه‌ی تا‌قمی پ‌ر‌فیز و هه‌وا! ره‌جمو هه‌بی
 بو‌چینی هه‌زار و بی‌نه‌وا ره‌جمو هه‌بی
 ده‌هه‌ق به ک‌ری‌گرته که به‌نده‌ی ئی‌وه‌ن
 زور بی‌به‌زه‌یین، له ری‌ی خوا ره‌جمو هه‌بی
 ای دسته‌ی پابند هوی رحم کنید
 بر مردم بی‌برگ و نوا رحم کنید
 مستاجر اگر بنده‌ی مزدور شماس‌ت
 بر حالت او بهر خدا رحم کنید

کینه و غه‌زه‌به دروشمی ئالای گه‌ردوون
 نازاوه‌به ره‌ژه‌هه‌لاتی داگر‌ت‌وو‌ه پت‌ووون
 داماره له گؤمی خوین پ‌ه‌ری سولج و سه‌فا
 که‌وتۆ‌ته هیلا‌ک‌ه‌ت و مه‌ترسی قوم‌بوون.
 بر بام فلک بیرق کین برق زند
 آشوب صلابر ملل شرق زند
 در لجه‌ی خون فرشته‌ی صلح و صفا
 افتاده و داد از خطر غرق زند

په‌یکانی موژه‌ت له خوینی دل‌دا سووره
 تی‌کنانی برؤت پل‌نگی قین‌ئه‌سه‌تووره
 پاریز که له ناله‌م که دلی ناسنی تو
 چی نه‌رمی ده‌کا؟ مه‌گه‌ر بلیسه‌ی کووره.
 چشم تو خدنگ سینه‌دوزی دارد
 خشم تو پلنگ کینه‌توزی دارد
 هرچند بود دل تو چون آهن سخت
 پرهیز از آن ناله که سوزی دارد

ئاخ بی‌جگه له ره‌نگی ناشتی ره‌نگ نه‌ده‌بوو
 بی‌پاره به دس ل‌ورده‌وه دل‌ته‌نگ نه‌ده‌بوو
 جی‌گیر ده‌بوو ناشتی له ناو چینی به‌شه‌ر
 سه‌رمایه که هؤی ته‌جاوه‌ز و جه‌نگ نه‌ده‌بوو
 ای کاش که جز رنگ صفا رنگ نبود
 مسکین ز غنی این همه دل‌تنگ نبود
 در بین بشر صلح و صفا داشت دوام
 سرمایه اگر مسبب جنگ نبود

هه‌ر‌که‌س له دل‌ما مه‌راق و داخیکی هه‌یه
 که‌ی مه‌یلی گول و گه‌رانی باخیکی هه‌یه
 بی‌که‌یف و ده‌ماخم که له ژورور نایه‌مه‌ه‌ه‌ه
 خوز‌گه‌م به‌وه کاتی گول، ده‌ماخیکی هه‌یه
 هر کس که به دل چو لاله داغی دارد
 کی میل گل و گردش باغی دارد
 ما گوشه‌نشین ز بی‌دماغی شده‌ایم
 خوش آنکه به فصل گل دماغی دارد

ئه‌و ره‌ئیه به زه‌بری زی‌ر و زیویان هینا
 ئه‌اهی دل‌لی مه‌زل‌ووم و هه‌تیویان هینا
 س‌ندووقی له‌واسان بوو که چاو دیریکه‌ران
 بو زه‌دی، دوکتوری فریویان هینا.

ئه‌و شوینه که زی‌ر و زیوی لی‌بری له‌ناو
 قه‌د لوردی ته‌لاپه‌رس‌ت خه‌وی ناچیتیه چاو
 ئه‌و دوورگه که هه‌ر ئاگری لی‌هه‌لده‌ستی
 ئاخ خۆزگه به ده‌م باوه بکه‌وتایه‌ته ئاو.

کئی گۆشه‌نشین مایه‌وه زۆر دل‌ته‌نگه
 داخ و که‌سه‌ر و ده‌رد و خه‌می هاوده‌نگه
 قه‌هیرانی هه‌وه‌ل ده‌وره درێژخایه‌ن بی
 حال‌لی من و تو خراپتیریش بی ره‌نگه

کاتی مه‌لیکی هه‌وای ملک دای له‌سه‌ری
 پیتی‌ناله وه‌فا، به‌رگی جه‌فای کرده‌به‌ری
 هینده‌ی له کری‌گرته زولم کرد تاکوو
 وه‌ک مالیکی دۆزه‌خ هه‌موو له‌رزین له‌به‌ری

دل جووش و خرۆشی راپه‌رینی تبایه
 ئه‌و شپته‌گه‌لی قسه‌ی حیسایی لایه
 ئیژی چ ده‌زانی ئه‌وی که‌وچک به ده‌سه
 وا دیاره سه‌ری دیار نییه ئه‌م هه‌ودایه

مالت هه‌یه خۆتی پی له دوژمن لاده
 به‌و سه‌روه‌ته پیتی به‌سته، ده‌ستی باده
 زۆرداری قه‌وی به قه‌ند بجنکینه برا
 تا بو شه‌ری ئابووری بی ناماده

هر رأی که با دادن سیم آوردند
 آه دل مسکین و یتیم آوردند
 صندوق لواسان چو بسی بود علیل
 نظار برای او حکیم آوردند

هرجا سخن از سیم و زر ناب رود
 کی گُرد طلاپرست در خواب رود
 یکاش که این جزیره‌ی آتش‌خیز
 خاکش ز نزول باد در آب رود

جان چند گهی گوشه‌نشین خواهد بود
 دل مشعل آه آتشین خواهد بود
 گر طول کشد دوره‌ی فترت چندی
 حال تو و من بدتر از این خواهد بود

در مسلک مالک ملک‌ی سالک شد
 از عشق به ملک آن ملک هالک شد
 آورد فشار چون به مستأجر خویش
 نامش بر زبان دوزخی مالک شد

دل زمزمه‌های انقلابی دارد
 در عین جنون حرف حسابی دارد
 گوید که ز چیست مستشار بلدی
 این‌طور سر‌خانه خرابی دارد

گر ما و تو را دفع اعادی باید
 وز دشمن خود قطع ایادی باید
 با خصم قوی به حالت صلح و صفا
 آماده‌ی جنگ اقتصادی باید

پی‌م سه‌میره، ئه‌وه‌ی که ده‌سه‌ته‌لاتی زۆره
 ژێرده‌ستی ئه‌ون ته‌ه‌واوی سه‌ۆره و ته‌ۆره
 نازانی ئی‌ه‌داره گه‌شتی هه‌ۆی به‌دبه‌ختین
 بو ئه‌م گه‌له‌ په‌شه‌یان که زولم و زۆره

سه‌رمایه‌یی په‌اره‌دار نه‌گه‌ر کار ده‌کا
 سه‌رپاکی به‌ ده‌ستی کاریگه‌ر کار ده‌کا
 گیانم به‌ فیدای ده‌ست‌وپلای خوین‌ه‌واوی
 بو به‌خته‌وه‌ری چینی به‌شه‌ر کار ده‌کا

بۆ کابینه‌ی (مستوفی الممالک)

ئاواتی گه‌له‌ کابینه‌ زوو سه‌ر بگه‌ری
 بیه‌دای به‌ هه‌یزی عه‌دل و داد ده‌ریک‌ری
 ته‌شکیل به‌دری به‌لکوو به‌ گوێزه‌ی یاسا
 کئی مافی خوراوه مافی خۆی وه‌ریک‌ری.

په‌رێکه ئه‌وی خزمه‌تی بو دوژمن بوو
 دوی کاری به‌ ناکه‌س بوو، که‌سی لێ ون بوو
 روژی گه‌شتی ئاوات و هه‌واوی ره‌ش ک‌ردین
 ئیمه‌ژکه شه‌وکه‌ر دوچه‌ری ده‌ردی من بوو

هاتبایه‌وه خۆزگه‌ باوی به‌هیت و باوم
 بکرایه‌وه ئه‌ه‌جاره ده‌می به‌سه‌راوم
 تا ئه‌م دله‌ شه‌په‌ لای خه‌لک هه‌له‌په‌ژێ
 زووخواوی ده‌روونی په‌ر له‌ جه‌وش و تاوم

سه‌رمایه‌ له‌ ده‌سه‌چوو، تاجران لێ که‌ه‌وتن
 نابووتی په‌که‌ی خه‌ست و یه‌که‌جی که‌ه‌وتن
 ده‌سه‌گرتنی چی تازه، چیمان په‌وه‌ نه‌ما
 ژێر باری قه‌رز بوون، له‌ ده‌سه‌په‌ی که‌ه‌وتن.

سه‌رمایه‌ی اغنیا اگر کار کند
 با زحمت دست کارگر کار کند
 جانم به‌ فدای دست خون‌آلودی
 کز به‌ر سعادت بشر کار کند

گویند که کابینه‌ چو تشکیل شود
 بیداد به‌ عدل و داد تبدیل شود
 ما نیز همه‌ به‌ سهم خود منتظریم
 کاین وضع جگرخراش تبدیل شود

آنانکه پریر با عدو یار شدند
 دیروز به‌ اغیار مددکار شدند
 آماده‌ چو کردند سه‌ه‌روزی ما
 امروز به‌ روز ما گرفتار شدند

ایکاش مرا ناطقه‌ گویا می‌شد
 یک لحظه‌ دهان بسته‌ام و می‌شد
 تا این دل سودازده‌ی پرده‌نشین
 بی‌پرده‌ میان خلق رسوا می‌شد

تجار ز فقر ناشکیبا گشتند
 بی‌چیز و گدا ز پیر و برنا گشتند
 دیگر چه‌ ثمر ز دستگیری، وقتی
 کز فقر عمومی همه‌ بی‌پا گشتند

ده‌دی مه به بیرى نوئى ده‌وا کهن چاکه
 ئەم باوه که زۆر کۆنه، ره‌ها کهن چاکه
 پئویسته به شه‌ه‌لاق و شه‌قه‌زله‌ی قانون
 ئیمه‌ش به وه‌زیفه‌ ناشنا کهن چاکه

ئهو باده له بی‌خودی خه‌لک نۆشی ده‌کا
 یا گوئی له قسه‌ی ناکه‌سه دل‌خۆشی ده‌کا
 ناکامی چییه، عه‌یب و هونه‌ر ناینی
 گهر چاک و خراپی دی، فه‌رامۆشی ده‌کا.

دوژمن که به شوین دوژمنییا عه‌داله
 بیگانه که به زیانی خه‌لک خۆشحاله
 خۆی دۆستی گه‌لان نیشان‌ئه‌دا ده‌وله‌تی رووس
 درگاشی له دۆسته‌کانی داوون گاله

یه‌کتر بگرن کار و ته‌قه‌هلای کوروکال
 خۆش راده‌بری بۆ هه‌موو کهس مانگ و سال
 شاردارای به بوودجه‌ی ته‌سه‌ل و کۆششی خه‌لک
 نایمیسی کهم‌کووری، ته‌واو دیته‌وه حال

ئاخ خۆزگه له‌سه‌ر زمانی گه‌ل مۆر نه‌ده‌بوو
 دارۆغه له هه‌د به‌ده‌ر جه‌فای زۆر نه‌ده‌بوو
 نه‌ختیک ده‌دوام له باسی بی‌قانونی
 نامه‌م که زه‌لییل و دیلی سانسۆر نه‌ده‌بوو

دوی دوه‌له‌مه‌نیک زیبری وه سه‌هریه‌ک نابوو
 شه‌و ئاگری فیتنه‌ی له خه‌لک به‌ردابوو
 ئیمه‌رۆکه به چاوی عیبه‌ره‌تی تیفکه‌کریم
 سه‌ر تا به قه‌ده‌م هه‌ر وه‌کوو شه‌م سووتابوو

فکر نوئی از برای ما باید کرد
 وین شیوه‌ی کهنه را رها باید کرد
 با زور مجازات و فشار قانون
 ما را به وظیفه آشنا باید کرد

ملت چو شراب بی‌خودی نوش کند
 یا پند معاندین خود گوش کند
 هر عیب و هنر دید نمی‌آرد یاد
 هر خوب و بدی دید فراموش کند

دشمن پی دشمنی کمر می‌بندد
 بیگانه ره نفع و ضرر می‌بندد
 گر دعوی دوستی کند دولت روس
 کی دوست به روی دوست در می‌بندد

گر رشته‌ی سعی و کار پیوند شود
 افکار عموم شاد و خرسند شود
 با بودجه‌ی کافی و جدیت ما
 باید بلدی به آبرومند شود

ای کاش به شهر شحنه را زور نبود
 ملت ز فشار ظلم مقهور نبود
 یک شمه ز قانون‌شکنی می‌گفتم
 گر نامه‌ی ما اسیر سانسور نبود

دیروز توانگری زر اندوخته بود
 دوشینه به دهر آتش افروخته بود
 امروز به چشم عبرتش چون دیدم
 چون شمع ز سر تا به قدم سوخته بود

نهو رۆژه له ئاسمان و زهوی هیچ نه‌بوو
 هه‌ر تاعه‌تی خوا، بێجگه له‌وی هیچ نه‌بوو
 رێی راست و دروستی معریفه‌تمان پێتوا
 هه‌وراز و نشیو، به‌رز و نه‌وی هیچ نه‌بوو

ئازادی بـرپـێک له چاره‌یه‌کان نووسـراوه
 باقی دی هه‌موو مریشکی پێ به‌سـراوه
 وێژهر له چ بدوی، هه‌موو گۆیی بو‌ده‌گرن
 چون ناوی له مه‌جلیسا به زل ناسـراوه

کێ بیری نه‌خۆشه، ساخ و سالم نابـی
 مه‌حکومی خه‌ڵک، شیاوی حاکم نابـی
 هاوار و هه‌را تازه به پوولتیکه برا
 نه‌و خائینه خۆپه‌رسته خادام نابـی

زنجیره‌به‌کن، له هه‌ۆزی بـی خـیران
 میعماری سه‌هرای مه‌مله‌که‌تی وێران
 به‌و سه‌هروه‌تی وا زۆر و زه‌وه‌نده تیر نابـن
 به نیازی کرۆسته‌ته‌وه‌ی گه‌لی ئیران

ئازادی ژیه‌کان که‌سانی دابینیان کرد
 چه‌زیه‌کان له رۆانی خوی‌ن و نه‌سـرینیان کرد
 چه‌قیانه له ناو گه‌لان به سه‌ربه‌ستی بژین
 نه‌و قه‌ومه که راپه‌ڕینی خۆینیان کرد

تۆفانی مه‌خوا ده‌که‌ده‌سی به‌رخۆ دی
 له‌وه‌سته نه‌جاتی بـی که‌هوا تـیی رۆدی
 نه‌و کاته له سوورایی که‌لیشه، خائین
 خۆ لاده له‌وه‌ویه بو‌نی خۆینت بو‌دی

آن‌روز که در ارض و سما هیچ نبود
 جز طاعت حق مرام ما هیچ نبود
 ما راهرو طریق عرفان بودیم
 آن‌روز که نام (ره‌نما) هیچ نبود

آزادی اگر تیول یکدسته نبود
 ملت ز دو سر چو مرغ پابسته نبود
 از ماهی برجسته نمی‌رفت سخن
 در مجلس اگر ناطق برجسته نبود

فکری که سقیم گشت سالم نشود
 محکوم به حکم غیر حاکم نشود
 گر داد کنی و گر نمائی فریاد
 آن خائن خودپرست خادم نشود

آن سلسله‌ای که از امیران هستند
 معمار در این سرای ویران هستند
 از چیست که با ثروت هنگفت مدام
 اندر صدد غارت ایران هستند

آنانکه ز خون دو دست رنگین کردند
 آزادی حق خویش تأمین کردند
 دارند در انظار ملل حق حیات
 آن قوم که انقلاب خونین کردند

طوفان که از توقیف برون آید
 جان در تن ارباب جنون آید
 زین سرخ کلیشه کن حذر ای خائن
 اینجاست که فاش بوی خون می‌آید

ئه‌و میره له ناو دل‌ی خه‌لک جی‌گیره
 ناگای له منال و گه‌نج و لاو و پی‌یره.
 کئی نه‌تله‌سی پۆشی، خوینی خه‌لکی نۆشی
 بلح و چه‌په‌له، هه‌موو که‌سی لئ زوی‌یره

چی هۆیه که ئی‌وه فیتنه هه‌لدایسین
 پسته‌ی یه‌که‌ته‌ی و برابته‌ی ده‌پسین
 ئه‌ی تاقمی رۆی خه‌سه‌ت و چه‌وت و چه‌ویل
 ناکا به نه‌یینه‌ی ته‌رحی نوئی برژین!

هاواری نییه دل‌م له ژیر باری خه‌ما
 گه‌ش نه‌بووه له خۆشحالی بری کات و ده‌ما
 وه‌ک رۆسه‌ته‌مه نیو‌بانگی له نازایه‌تیا
 کئی پشتی له ژیر ته‌هوژی ماتهم نه‌چه‌ما

هۆی جه‌هل و نه‌زانینه که دل ناشاده
 خۆشیت گه‌ره‌که، له خۆبه‌رسی‌تی لاده
 یاسای ته‌قوره‌و له‌ده‌س زولم پی‌ویسته
 پی‌ویستی مرۆ پتیر به‌عه‌دل و داده

گه‌ردونه‌ چ ئیمپۆکه، چ پی‌یری و دوینی
 شادی له دل‌یک بخا، سه‌تان ده‌شکینی
 چون کاری فریودانه له هه‌ر نایکا
 ده‌توانی به هه‌رچی ره‌نگه‌ خۆی بنوینی

چون خه‌لکی ولاته‌کانی ته‌ر هوشیارن
 زۆربه‌ی به‌رچه‌ی مه‌عریفه‌تا ریتیوارن
 پاریز له نه‌زانین و ره‌چاو کردنی نه‌زم
 بو میلیت و مه‌مله‌که‌ت بناغه‌ی کارن.

آن میر که جا در اطلس و قاقم کرد
 در جامعه خوش‌نامی خود را گم کرد
 دانی که بود به چشم مردم محبوب
 هرکس که نگاهداری از مردم کرد

از چیست که باد فتنه انگیخته‌اید
 وین رشته‌ی اتحاد بگسیخته‌اید
 ای دسته‌ی کهنه‌کار افسونگر رند
 گویا که دگر طرح نوی ریخته‌اید

هرگز دل من شکایت از غم نکند
 شادی ز مسرت دمامد نکند
 دانی که بود مرد هنرپیشه‌ی راست
 آن کس که ز بار غم کمر خم نکند

گر بر دل ما گرد ملالت باشد
 آن گرد ملال از جهالت باشد
 قانون مهاجرت بود لازم لیک
 لازمتی از آن بسط عدالت باشد

این چرخ برین که سرافرازی دارد
 بر جنس بشر دست درازی دارد
 با پرده‌ی دلفریب پر نقش و نگار
 یک لحظه دوصد هزار بازی دارد

در کشور دیگران که بیداری بود
 از علم چو سیل معرفت جاری بود
 تعلیم عمومی و نظام اجباری
 این هردو اصول مملکت‌داری بود

زانپوته به تیری تۆ چلۆن کوزراوم
سه‌ریاکی دلیم خویینه وه‌ها پیکراوم
ئه‌و خویینه به فرمیسکه‌وه شه‌وگاری درپژ
ده‌تکیته‌وه تکتک له گلینه‌ی چاوم.

ناخ په‌رده له‌سه‌ر نه‌پینی دل لاچووبا
میر خوزگه قسه‌ی هه‌قی به گویدا چووبا
هه‌ر جزره سیاسه‌تی که ده‌ولت هه‌یه‌تی
ژیر لچ نه‌خرایه، بۆ گه‌لش روون بووبا.

بۆ (منصور السلطنه) له وه‌زاره‌تی داد

عه‌دلییه که مه‌شه‌ووره به جیی عه‌دل و داد
ئه‌ی بۆچی که‌سی دادی له‌وی نایه‌ته‌یاد؟
ه‌اواره له ده‌س عه‌دلییه‌ی مه‌نسووری
ئه‌م خه‌لکه هه‌موو زاله‌یه‌تی، کوا دلی شاد؟

قودره‌ت له ده‌سی حاکی زالمدا بی
عه‌دلییه به موو عه‌داله‌تی تیا نابی
حوکمی که درا به سوودی یه‌که‌ده‌سته‌زه‌عیف
چون ده‌ستی قه‌وی تیدا‌یه، ئیجرا نابی.

وریا به له تۆ نه‌که‌ونه شک ئه‌هلی یه‌قین
چی هه‌ق بوو بزر نه‌بی له چاوی هه‌ق‌بین
بی‌به‌لگه له‌ناو مه‌حه‌مه‌دا سووچ و خه‌تا
نه‌خریته‌ مه‌ل ئه‌و که‌سه‌انه تاوانبار نین

کی ئه‌هلی خه‌تایه، بیکه‌ن نامۆژگاری
گویی‌بیس نه‌بوو، به‌ر چاوی بجه‌ن ناکاری
تاوانی که هاته‌ پی به گویره‌ی یاسا
جوورمی چ بوو، دادگا بندا برپاری

دانی که دل‌غمزده چون خواهد شد
یا تا به سر از دست تو خون خواهد شد
و آن خون‌شده قطره قطره در شام فراق
از روزنه‌ی دیده برون خواهد شد

ای کاش که راز دل مبرهن می‌شد
مقصود و مرام ما معین می‌شد
هرگونه سیاستی که دارد دولت
تا حد لزوم صاف و روشن می‌شد

عدلیه که داد باید از داد کند
از چیست که جای داد بیداد کند
ای داد که از عدلیه‌ی منصوری
بر هر که نظر بیفکنی داد کند

گر عامل جور حاکم ما نشود
در عدلیه ظلم حکمفرما نشود
حکمی که بود بر له یک‌مشت ضعیف
تا دست قوی قویست اجزا نشود

خوش باش که ارباب یقین شک نکنند
از لوح ضمیر نام حق حک نکنند
اثبات گناهان خطاکاران را
در محکمه بی منطق و مدرک نکنند

اول به خطاپیشه مماشات کنید
قانع چو نشد خطایش اثبات کنید
اثبات چو شد خطا به حکم قانون
بر کیفر آن خطا مجازات کنید

رئو رہ سمی دزیو بی حده لہم تیوہ، چ چار؟
 گیانم بہ مہراقہوہ نزدیک لیوہ، چ چار؟
 دارمالہ ولاتم لہہ درنج و جن و دیو
 یارب لہ گہل نہم ہموہ جن و دیوہ چ چار؟

ہرکس کہ شہرایی بی ہہقیقت نوشی
 چاوی لہ ہہموو بہ لین و وہعدہی پڑشی
 چی ہہق بوو وتم، بہ لہم بہ داخم دہولت
 ہہق ناژنہوئی لیتم، کپہ ہوش و گوشی

کئی پیاوہ برا، پہردہی تاوان بدری
 نہ سیرینی بہ تینی دل شاکاوان بسری
 خو باویتہ عدلیہ، بہ شو شکی قانون
 دہستی رہشی ناپاک و گلاوان بیری

ہر نہو کہ سہ خوئی تووشی خہ تاکاری کرد
 بیری گہل و رای گشتی خہ تاباری کرد
 بیگانہ پرست وہ کیلی بوون، لہو داخہ
 خوئی ہہرچی خہ تہی کردبوو، یقرااری کرد

نہو تاقمہ ہیند خہ زینہیان کرد تالان
 جو جہی بہ نہ یارہ گہل، ہہموو دہس والان
 نازان لہوہ کاری دہولتہی حہراج کهن
 ناکاری سہران بو تہہ گہمہی مندانان

خوین دی لہہ برینی دل، بہ تیری ناکس
 کوشترومی تہ شہر، جہرگی بریم تانہی کس
 دؤستانی قہدیمی زانیان من شہیم
 کردیانہ دہری لہہ جہ غزی یاران، بہ ہہوہس

با این رہ و رسم بد چہ می باید کرد
 بگذشتہ بدی ز حد، چہ می باید کرد
 پر گشتہ محیط ما ز دیو و دد و دام
 با اینہمہ دیو و دد چہ می باید کرد

ہرکس می بی حقیقتی نوش کند
 ہر قول کہ می دہد فراموش کند
 یک رشتہ حقیقت آشکارا گفتم
 گر دولت ما بہ حرف حق گوش کند

آن کیست کہ پردہی خطا چاک کند
 آسودہ و شاد جان غمناک کند
 با حربہی برندہی قانون امروز
 از عدلیہ قطع دست ناپاک کند

آن اہل خطا کہ با خطاکار نمود
 با کار خطا شبہ در افکار نمود
 بر رغم مدافعین بیگانہ پرست
 آخر بہ خطای خویش اقرار نمود

آنانکہ ز بس خزانہ تاراج کنند
 ما را بہ عدو ز فقر محتاج کنند
 دیگر ز چہ شغل دولتی را داریم
 با چوب ہوای نفس حراج کنند

افسوس کہ دشمنان دلم خون کردند
 یاران کهن محنتم افزون کردند
 ما را رفقا بہ جرم دیوانہ گری
 از دایرہ عاقلانہ بیرون کردند

روژی به نبرد صف شکستن باید
بر خصم ره فرار بستن باید
روز دگری به قصد حمله‌ی سخت
از موقع خود عقب نشستن باید

شیرانه وه‌خو کهن، نه‌بی ترسو و له مهرگ
بو جوانی، پلنگ کهل کهن و بیکه‌نه به‌رگ
ههر گورگ و درنده‌بیک به نیزه‌ی تو له
ورگی چه‌په‌لی هه‌لبدرن تا دل و جه‌رگ

په‌سند کرانی کابینه‌ی (قوام السلطنه)

خوش باوهری تو له سستی بیروراته
شادی به که‌سانی‌تر، دلی خوت ماته
پیت‌خوشه ولاته‌کته له هیچ دوا نه‌که‌وی
په‌یمانی له‌گهل نوئی که‌وه، نیستا کاته

پیم هیچ نیسه ده‌رکردن و هینانی وه‌زیر
له‌جیاتی ته‌می سه‌خت و سزادانی وه‌زیر
ههر بویه نه‌شی له پارله‌مان داوا که‌هین
قانون بکری به نافه‌تی گیانی وه‌زیر

فهرقی نیسه لای تو قول‌ه‌زه‌نگی و خووری
ناکه‌ی شه‌وه‌زه‌نگ، جیال له تیشکی خووری
هاواری خه‌لک ناژنه‌وی، دیاره که‌هری
چاوت له رووناک نیسه، مه‌علوم کووری.

بو (سردار سپه)

باسی که نه‌درکاوه، نه‌هین بی چاتر
رازی نه‌زراو بی‌سه‌ر و شوین بی چاتر
بو کاربه‌ده‌سانی مووچه‌خو، سه‌رمایه
پوستینی گرنگ و پر‌رمین بی چاتر

اسرار نهفته گر نگفتی بهتر
وین راز نگفته گر نهفتی بهتر
کز بهر زمامدار امروزی نیست
سرمایه‌ای از پوست کلفتی بهتر

بۆ یارمه‌تیده‌ری وه‌زاره‌تی دادپه‌روه‌ری

ئهم خانوه ره‌ش و شه‌په‌زه تا نه‌فه‌خی سه‌وور
وه‌ک کونده‌به‌بوو نیشه‌تووه تیشه‌دا مه‌سه‌وور
زوله‌میه له نه‌سه‌لایه، به ناوه‌ده‌له‌یه
ناویانه به حۆقه ناوی زه‌نگی، کافورور

وه‌رگه‌ره له په‌ر ته‌ج‌ره‌به ئه‌ی لاوی ده‌یه‌ر
ده‌ریشه له چنگی پاله‌وانان شه‌شه‌یه‌ر
گه‌ر مافی ره‌وای تو له ده‌می شه‌یه‌ر
به‌سته‌یه به زه‌بری شه‌ر، ئه‌وی مافه له شه‌یه‌ر

"تۆفان" وه‌کوو نه‌ی به‌یه نه‌وایی ته‌وره‌یه‌ر
خوین بگه‌ری له تاوی به‌یه‌وایی ته‌وره‌یه‌ر
وه‌ک چه‌نگ و روه‌باب و نه‌ی بنا‌له‌یه به‌سه‌وور
به‌دوی له په‌ره‌وشی نه‌ینه‌وایی ته‌وره‌یه‌ر

سه‌ندووقی قه‌له‌ل دراوه‌ری کیه‌سه‌وه
په‌بوو له گه‌مه و چه‌شه‌ر و هه‌لا ئه‌م ناوه
ئاره‌ی گه‌له‌ه و به‌ته‌مه‌لی به‌خته‌وه‌ری
کی نیشه‌سته سه‌ه‌ری، به‌به‌خته‌ه، خوایی‌ده‌وه

ئه‌ی دل له شه‌قامی هه‌ق هه‌له‌ی و مه‌شه‌ترسه
شه‌وین ئه‌وه که‌سه بگه‌ره هه‌ق ده‌له‌ی و مه‌شه‌ترسه
پاکی بکه‌ په‌شه‌ت، وه‌کوو تۆفان به‌ه، له‌لای
به‌نگانه و خۆی هه‌ق به‌له‌ی و مه‌شه‌ترسه

شه‌وه و به‌چه‌وه فه‌له‌ی که‌یه‌کی که‌یه‌کار و که‌سه‌سه
هه‌اتبووه که‌نم ته‌اوی، شه‌ره‌ول و په‌نخه‌سه‌سه
پازی بوو له هه‌یه‌زی شه‌ان و ده‌سه‌ت و چه‌کوشی
شه‌وه‌کرانه‌به‌یه‌ری مه‌چه‌ک و به‌سه‌ک و داس

این خانه‌ی ویران که تا نفعه‌ی صور
چون جغد کند در آن نشیمن منصور
عدلیه بود به اسم و ظلمیه به رسم
برعکس نهند نام زنگی کافور

ای مرد جوان، تجربه از پیر بگیر
در دست یلی قبضه‌ی شمشیر بگیر
حق تو اگر در دهن شیر بود
با جرأت شیر از دهن شیر بگیر

طوفان بشنو چونی، نوای تبریز
وز دیده بیار خون برای تبریز
تا جبهه‌ی نای وقامت چنگ چونی
کن ناله برای نینوای تبریز

صندوق دهن‌بسته درش چون شد باز
افکند میان این و آن غلغله باز
آراست فقط طایر اقبال و همه
گویند به فرق ما نشیند این باز

ای دل تو همیشه راه حق پوی و مترس
با مسلک حق رضای حق جوی و مترس
کن پیشه‌ی خویش پاکی و چون طوفان
با داخله و خارجه حق گوی و مترس

دهقان پسر کارگری کهنه لباس
آمد پی دعوتم ز شب رفته دوپاس
با پای برهنه راضی از دست و چکش
با فرق شکسته شاکر از باز و داس

شازاده که بوو به حاکم و رابه‌ری فارس
خوین‌ریژی به‌جاری گرتی سه‌رتاسه‌ری فارس
فارسی هم‌وو کرده ژیرچه‌پوک‌هی سواران
ته‌ی داد، به فارسی له دوس رابه‌ری فارس

له‌م مه‌مله‌که‌ته‌ی مه رابه‌رین پیویسته
ورگی دی نیش‌تمان‌درین پیویسته
بووه‌ی که سبه‌ی به سه‌ر مه‌به‌ستا زال بی
نیم‌رؤ هه‌ل و مه‌رجی ری‌برین پیویسته

وه‌ک گول نیه دل نیازی به ره‌نگ و بو بی
ناوی گه‌ره‌که په‌سندی خزم و خو بی
فرمیسکی گه‌شی مه‌به‌سته، نه‌ک ناله و ناه
بو ناپروو به‌و هیوایه به‌لگه و هو بی

گوئی کپ‌که له کیشه و چه‌قه‌چه‌ق، دل‌خوش به
هه‌رچونی زه‌مان گوژی وه‌ره‌ق، دل‌خوش به
وه‌ک دوپکه به نوینه‌ری نه‌ناس دل‌خوش بووی
نیم‌رؤ که به کابینه‌ی له‌ق دل‌خوش به

نه‌وروزه که‌ه‌وا پی‌وقه‌ده‌می پی‌وروزه
کورگه‌ل هم‌وو سه‌رخوشن و شادی ه‌وروزه
توفانه سه‌مه‌یمانه پی‌رؤزبایی ده‌ک‌ها
پیش‌ککش به که‌سی بو گه‌له‌که‌ی دل‌س‌وروزه

من نیم به‌ته‌نی، خه‌مله‌به‌ر و دل به په‌رؤش
له‌م کاوله جیهانه‌دا نیه که‌س دل‌ی خوش
کامی به روانه‌ت که‌مه‌کئ شاد و گه‌شه
دارماله ده‌روونی له مه‌راق و کول و جو‌ش

شهزاده‌ی آزاد چو شد حارس فارس
خونریزی و اغتشاش شد جالس فارس
بس تاخت به فارس از ره جور فرس
ای وای به فارسی از این حارس فارس

در مملکت انقلاب می‌باید و بس
وز خون عدو خضاب می‌باید و بس
خواهی تو اگر شوی موفق فردا
امروز دگر شتاب می‌باید و بس

گل نیست دلم که رنگ‌ویو خواهد و بس
در باغ چو من نام نکو خواهد و بس
با خاک نشینی نکند ناله و آه
از دولت اشک آبرو خواهد و بس

با کجروی خلق جعلق خوش باش
با کشمکش گنبد ازرق خوش باش
دی با سیه و سفید اگر خوش بودی
امروز به کابینه‌ی ابلق خوش باش

امروز که گشته هر غمینی دلخوش
وز مقدم نوروز جهان مینو و‌ش
تبریک صمیمانه خود را طوفان
تقدیم کند به توده‌ی زحمتکش

تنها نه منم غمین برای دل خویش
کس نیست که نیست مبتلای دل خویش
آن را که تو شاداکام می‌پنداری
او داند و درد بی‌دوای دل خویش

ئهی نووکی قه لهم له شوین ههقیقهت ویل به
 تا خوینی دلت قووته، ههقیقهت کیل به
 گهر سهرت بیرن لهسههر ههقیقهت ویژی
 لیسی لامهده، لای دوژمن و دؤس بی فییل به

لهم جهنگه لای دهورانیه پلنگ و شیر به
 لای ئه هلی هونههر، هونههر نوینی فیر به
 شهو درکی جههفا بچی به دلتا له چهمه ن
 وهک خونچهیی بهر بهیان گهش و زهنویر به

ئهی دؤسته عزیزه کهم له شههر کهم بدوی
 وهک گول به، له ریی ناشتی خوازان بروی
 دؤستانه له گهل کهسئی ژیبایی، تاووی
 لهو دؤسته به موو لامهده، تا بۆت بلوی

داخ و کهسههری زه مانیه هیژت نه بری
 لالووتیی فه لهک، خهفهت به بهژنت نه بری
 گهردوونی چه ویل نه گهر بشت دا له زوی
 وریا به به گیژ و حوولی ناوت نه زری

شهو ناومه ته بهرینی گولی رهعنا، سههری خۆم
 دیراومه چهمه ن به ئاوی چاوی تههری خۆم
 ئهوسا وه کوو مهل، له ناو قه فسهدا به مهراق
 خۆم خسته وه بن سیبههری بال و پههری خۆم

نوقمی زهلی فیل بازیه مه نسوورولولوک
 ههم مفتیه، ههم قازیه، مه نسوورولولوک
 کی زۆری له دهس هه راس و نار هزایییه خه لک
 لهو شه خسه گهلی رازیه مه نسوورولولوک

در بیشه ی دهر، شیر بادندان باش
 هم بیشه ی پنجه ی هنرمندان باش
 گر شام کند خار چمن خون به دلت
 چون غنچه ی صبحدم دمی خندان باش

ای دوست به فکر جنگجوئی کم باش
 در صلح عمومی علم عالم باش
 با هر که زنی لاف محبت یک روز
 مردانه و ثابت قدم و محکم باش

از درد و غم زمانه افسرده میباش
 وز کجروی سپهر آزرده میباش
 وز گردش آسمان زمینت بزند
 چون مردم سرگشته کله خورده میباش

در پای گلی شبی نهاده سر خویش
 دادم به چمن آب ز چشم تر خویش
 آنگاه چو مرغ، در قفس با اندوه
 کردم سر خویش را بزیر پر خویش

چون عامل ماضی است منصورالملک
 در داخله قاضی است منصورالملک
 ملت ز هر آن شقی که ناراضی بود
 دیدیم که راضی است منصورالملک

ای آنکه ز جود تست دریا در رشک
افلاک همی‌گرید و می‌ریزد اشک
اولاد بنی‌آدم و با این همه جود
شرمنده‌ی احسان توأم یعنی کشک

از یک‌طرفی مجلس ما شیک و قشنگ
از یک‌طرفی عرصه به مئیسون تنگ
قانون و حکومت نظامی و فشار
این است حکومت شتر گاو پلنگ

آن رند دغلباز که با مکر و حیل
بالفظ قرارداد، می‌کرد جدل
دیدی که چسان عاقبت اندر مجلس
بگرفت قرارداد، ناطق به بغل

کابینه اگر بود ز بحران تعطیل
دیروز به مجلس آمد و شد تشکیل
اما به رئیس‌الوزرا یک دو نفر
آخر ز فشار و کلا شد تحمیل

ما خاک‌بسر ز بی‌حسابی شده‌ایم
ما دربدر از خانه خرابی شده‌ایم
ای صاحب مال و مالک کاخ جلال
با ما منشین که انقلابی شده‌ایم

دانی که بود سپیدرو نیک‌عمل
پیش رفقا
یا کیست سیه‌نام در انظار ملل
از حب طلا

آن کارگری که می‌خورد نان جوین
با زحمت دست
وان محتشمی که می‌خورد شیر و غسل
بی‌محنت پا

ئهی ئهو کهسه له پیاوه‌تی تۆدا نییه شک
گه‌دوونه له داخی تۆده‌بارتیی ئه‌شک
مه‌منوونی وه‌فا و هیممه‌تی تۆم، له‌و ده‌مه‌وه
بۆم هاتوو به دیاری له‌لای تۆوه که‌شک

زۆر سه‌یره له لایئ مه‌جلیسی ره‌نگاو ره‌نگ
له‌م لاشه‌وه جئ به چینی گه‌ل‌خوازن ته‌نگ
حاشا له‌ه حوکومه‌تی فشار و سه‌ره‌ره‌ۆ
هه‌روایسه نزامی وشتر و گگا و پله‌نگ

ئهو رپویه که‌له‌کبازه به مه‌کر و حیل
خۆی کردی له‌سه‌ر قه‌رار به کیشه و پیل
هه‌ر خۆیشی قه‌راردادی به مه‌جلیس مۆر کرد
پیی ناله حقووق و مافی قه‌وم و قیل

کابینه که به‌سرابوو به هۆی گه‌ژاوه
دوئ هاتوه مه‌جلیس و ده‌ری کریه‌اوه
زۆریان له ره‌ئیس‌ول‌وزه‌را کرد، تاکوو
بووژاوه؛ به‌لام به‌چهن که‌سی دۆل‌پاوه

بی‌ماف و مه‌عاش و مالک و ماش و زی‌پرین
مال‌کاول و هه‌له‌وه‌دای نزار و لی‌پرین
ئهی خاوه‌نی سه‌سه‌ره‌را له‌گه‌ل ئیمه‌مه‌بن
له‌م کاته‌وه راپه‌ه‌ریو و شۆرش‌گه‌پرین

زانپوته که کی په‌سند و خوین ش‌یرینه
کی که‌ره‌یه خوینی، خه‌ل‌کی لی به‌دینه
هه‌ر ئهو کریک‌اره نانه‌که‌هی جۆینه
ئهو کاربه‌ده‌سه‌ی که سفره‌که‌ی ره‌نگینه

ئهو کاربه‌ده‌سه‌ی که سفره‌که‌ی ره‌نگینه

دل فیرری نه‌وینداری به‌وو ره‌ژی به‌ری
 وه‌ک شه‌م ده‌گری، باکی نیسه چی به‌سه‌ری
 تا خاکی له‌شی نه‌دام به‌ با ئاگری عیشق
 دل نه‌بوه خه‌لووز، قه‌تره له‌ چاوه‌چوه‌ ده‌ری
 از روز اول عاشقی آموخت دلم
 از عشق چو شمع شعله افروخت دلم
 تا خاک مرا دهد بباد آتش عشق
 از دیده نریخت آب تا سوخت دلم

ناخۆم له‌ ژبانم خه‌فه‌تی ئاوی ژبان
 لهم خوانی زه‌وی مه‌گه‌ر بخۆم په‌نجه‌یی نان
 ماوه‌ی ته‌مه‌م خه‌می جیهان‌خواردن بوو
 شه‌رت بی له‌وه‌لا نه‌خۆم خه‌م و ده‌ردی جیهان
 من حسرت آب زندگانی نخورم
 در خوان جهان جز کف نانی نخورم
 چون زندگیم غم جهان خوردن بود
 مردم که دگر غم جهانی نخورم

رۆڵه‌ی جه‌م و که‌ه‌یقوباد و که‌یکاووسین
 پـاـرـیـزـه‌ری نیشـتـمانه‌که‌ی سیرووسین
 رازاوه‌ته‌وه‌ به‌ خۆر و شـیـر ئالامان
 ده‌ر که‌وتوو له‌ به‌ندی ئینگلیز و رووسین
 ما زاده‌ی کیقباد و کیکاووسیم
 جان باختگان وطن سیرووسیم
 در تخت لوی شیروخورشید ای لرد
 آزاد ز بند انگلیس و روسیم

یه‌ک ده‌م له‌ موحیبه‌ت و سه‌فا لانه‌ده‌ین
 قه‌ت گوی به‌ قسه‌ی پووچه‌ل و بی‌جانه‌ده‌ین
 کئی که‌م بوو شعوری، فیز و تیزی فره‌ بوو
 جوابی نیسه لای ئیمه‌، به‌نی با نه‌ده‌ین
 ما قاعده‌ی متانت از کف نده‌یم
 ما گوش به‌ گفتار مزخرف نده‌یم
 با پند صحیح رفقا گاه مثال
 ما پاسخ هر ناقص و اجوف نده‌یم

عومریکه‌ له‌ سه‌ر میهر و وه‌فا زۆر سوورین
 دل بی‌غهره‌ز و کینه‌، له‌ ده‌عوا دوورین
 چۆکه‌مان له‌ به‌رانبه‌ری عه‌داله‌ت دادا
 یاسا چیه‌ حوکمی، گویگری ده‌ستوورین
 عمریست که بر عاطفه مفتون شده‌ایم
 از عالم کبر و کینه بیرون شده‌ایم
 زانو زده در برابر کرسی عدل
 تسلیم مقررات قانون شده‌ایم

بۆ (وثوق الدوله و قوام السلطنه)

هـۆی چاره‌ه‌شین بۆ گه‌لی ئیران دوو که‌س
 ئەم واته‌یه‌ روونه‌ بی‌گومان، بۆ هه‌موو که‌س
 یه‌ک: نۆکه‌ری ئینگلیسی نامه‌رده؛ وسووق
 یه‌ک: رووسی پی ده‌رباره؛ قه‌وامی ناکه‌س
 بدبختی ایران ز دو تن یافت دوام
 این نکته مسلم خواص است و عوام
 آن دولت انگلیس را بود وثوق
 این سلطنت هنود را هست قوام

روژی است که اقدام غیورانه کنیم
 از پیر و جوان جنبش مردانه کنیم
 و آن کاخ که آشیانه‌ی فتنه بود
 با آلت انتقام ویرانه کنیم

و هک سهروی چه‌من به‌رز و به سیبهر خۆم
 بو خاکه نسیم، بی‌سهمه‌ر و به‌ر خۆم
 هژی راست و دروستیمه که پروت و ره‌به‌نم
 ده‌سه‌نگ و نه‌دار و بی‌چوه سوال‌کهر خۆم

زۆر شوینی گرنگ له ملکی دنیا چوممه
 له خراب و له چاک و وشک و تهر، بیستومه
 سه‌رمایه‌یی ژین خهر و پتوونی ئەمه بوو
 زۆر شت که نه‌بینراوه به چاو، دیتومه

عومریکه به داوی ئاره‌زوو به‌سراوین
 بو ئەهلی هه‌هوس ریبه‌ر و خاوه‌ن ناوین
 ئیستا له نه‌کاو به دووی مه‌رگدا ویلین
 چونکی له ته‌مه‌ن زیز و له ژین تۆراوین

هاکا به کولی ده‌روون دل‌م چوو به هیلاک
 چاوی ته‌ره کردوومی که‌ساس و خه‌مناک
 ئەم ئاگر و ئاه و ئاوی چاوم باقین
 تا رۆژی به تونده‌بای ئەجه‌ل ده‌به‌وه خاک

سوورامه‌وه وه‌ک با به هه‌موو دنیا‌دا
 یا چه‌شنی شه‌پۆل، خۆم له هه‌موو جیگا‌دا
 یه‌ک قه‌تره پتر نه‌به‌ووم، به‌لام خوینی دل‌م
 هیند خوارده‌وه تا چووم به دل‌ی ده‌ریادا

یک عمر چو باد دور دنیا گشتیم
 چون موج هزار زیر و بالا گشتیم
 با آنکه ز قطره‌ای نبودم افزون
 خون خوردم و متصل به دریا گشتیم

ئەو مەنجەلە دایم دەکولێ، دیارە منم
ئەو دیلی قەفەس، مات و خەفەتبارە منم
دوو رکەوتوو لە کۆری هاو دەم و یارانم
مال کاول و کۆل بە کۆل و بیچارە منم

ئەو رۆژە قسە ی عیشقی بە گویدا چوو دەل
گەوزیو لە خوین، درکی بە پێدا چوو دەل
هێند پاییزی سەخت و نامرادیم دیو
سەد جار بە هار هات و نەپشککووتوو دەل

لای دوژمن و دۆست ئەگەر نەرم بی وەکوو میو
وەک نەخشی نەقیم، نە بی شەرم بی وەکوو میو
لای دوژمن ئەشێ گەلێ سەختتر بی لە بەرد
لای دۆستی بە راستی دل نەرم بی وەکوو میو

دوو پووی نە کەم شەرته لە گەل نەوعی بە شەر
لای راست و دروست درۆم لە دەم نایەتە دەر
عادەتە لە وەرە عەبێ خەلکی دەدویم
ئەما بە نەفامی هێرشکی ناکەمە سەر

ئەو رۆژە کە پێی شادی و گەشی خەمان بەست
دەرکی هەموو نامە حەرەم و مەحەرەمان بەست
دادم کە بە هیچ کوی نە گەبی، بی دەنگ بووم
کەسمان کە بە هاناو نەهات، دەمان بەست

تا بەو هەموو رەنجە فیری بووم دەرسی ئەوین
خەرمانی تەمەن تێی چوو بلیسە و گر و تین
بی تیشکی شەمی روومەتی تو، ئاگری خەم
سووتاندی لە شەم چەشنی پەپوولە ی مسکین

آن روز که حرف عشق بشنفت دلم
شب تا به سحر میان خون خفت دلم
از بس که خزان نامرادی دیدم
صد بار بهار آمد و نشکفت دلم

با دشمن و دوست گر شدی نرم چو موم
چون نقش نگین شوی مکن شرم چو موم
با خصم همزه باش سرسخت چو سنگ
با دوست همیشه باش دل نرم چو موم

ما یک سر مو به کس دورویی نکنیم
با راست روان دروغگوئی نکنیم
چون پیش کنیم خُرده گیری اما
بالحن درشت عیبجوئی نکنیم

آن روز که ره به شادی و غم بستیم
در بر رخ نامحرم و محرم بستیم
فریاد اثر نداشت گشتم خاموش
فریادرسی نیافتیم دم بستیم

تا درس محبت تو آموخته ایم
در خرمن عمر آتش افروخته ایم
بی جلوهی شمع رویت از آتش غم
عمریست که پروانه صفت سوخته ایم

زورم له ده‌می راست و دروست داوه به مشمت
 به‌نجه‌ی چه‌په‌لم گه‌لئ له ناو شیردا ششت
 له‌و داخه که رژی ناپرووی کیشوهری جه‌م
 ناوری عه‌ره‌م خسته‌وه خاکی زه‌ردوشمت

ناوریکی به‌تین له ره‌نگی ناسۆ دیاره
 نازاوه‌ییکه جیهانی تیا به‌ش‌مداره
 وه‌ش‌ووومه که قه‌یرانی به‌سه‌رچوو، دنیا
 سه‌ریاکی به‌ره‌و خوشی ده‌چی ئه‌م‌جاره

عومریکه له چه‌ش‌نی بایه‌قروش ده‌خوینین
 بی‌زاری له ژین دهرده‌برین، واز دینین
 مه‌رگی کوت‌وپر په‌سندنه، نه‌ک ژینی به‌ژان
 تاکه‌ی به‌جه‌فاوه، سیل و دیق‌ه‌لبینین

روژی بوو ده‌ماندا ته‌شهر و تانه له تاج
 ده‌س‌خالی له ژیر پی‌له‌قه‌نا ته‌ختی عاج
 رای‌کرد له ده‌سی من و دل‌م، تالیع و به‌خت
 هاواره له ده‌س به‌ختی ره‌ش و خه‌رج و باج

چون ئیمه له‌سه‌ر ویست و مه‌رامی باشین
 گوئی کپ له دروشمی ریبه‌رانی ناشین
 هاتوینه جیهان، به‌بوت‌ش‌کیی فی‌برین
 تا نیعمه‌تی ژین باقییه، بوت‌ناتاشین

گه‌ر به‌ختی خه‌والوو به‌ربه‌یان هه‌ستینین
 با ئاگری دل به‌ئاوی ره‌ز بایستینین
 چهل رۆژ بخزیننه ق‌ووژبنی مه‌بخانه
 هه‌ر باده وه‌خوین و واز له دنیا بی‌نین

عمری به دهان راستگو مشمت زدیم
 وز راه کژی به شیر انگشت زدیم
 رفت آبروی کشور جمشید بباد
 بس آتش کین به خاک زرتشت زدیم

از رنگ آفاق من آتشی می‌بینم
 در خلق جهان کشمکشی می‌بینم
 اما پس از این کشمکش امروزی
 از بهر بشر روز خوشی می‌بینم

یک عمر چو جغد نوحه‌خوانی کردیم
 نفرین به اساس زندگانی کردیم
 جان‌کندن تدریجی خود را آخر
 تبدیل به مرگ ناگهانی کردیم

روزی که به تاج طعنه‌ی سخت زدیم
 با دست تهی پا به سر تخت زدیم
 بگریخت ز دست من و دل طالع و بخت
 پس داد ز دست طالع و بخت زدیم

ما تکیه به قائدین ناشی نکنیم
 وز مسلک خویشان تاحشی نکنیم
 چون بت‌شکنی مرام دیرینه‌ی ماست
 این است که تازه بت‌تراشی نکنیم

گر طالع خفته را سحرخیز کنیم
 از آب رزان آتش دل تیز کنیم
 یک چله نشسته گوشه‌ی میکده‌ای
 وز هرچه بغیر باده پرهیز کنیم

آن‌روز که چون سرو سر از خاک زدیم
با دست تهی پای بر افلاک زدیم
دیدیم چو دلتنگی مرغان چمن
چون غنچه‌ی گل جامه‌ی جان چاک زدیم

آن سبزه که ترک این چمن گفت، منم
آن لاله که از اشک به خون خفت، منم
و آن غنچه لب‌بسته که از تنگدلی
صدبار بهار آمد و نشکفت، منم

آن‌روز که چون سبزه سر از خاک زدیم
چون لاله ز داغ آه غمناک زدیم
گشتیم چو غنچه بس که از غم دلتنگ
چون گل به چمن جامه‌ی جان چاک زدیم

هنگام جوانی به خدا پیر شدم
از گردش آسمان زمین گیر شدم
ای عمر برو که خسته کردی ما را
وی مرگ بیا ز زندگی سیر شدم

برخیز که تا باده گل‌رنگ زنیم
بنشین که به شور چنگ بر چنگ زنیم
چون دل‌شکنی کار ریاکاران است
بر شیشه‌ی سالوس و ریا سنگ زنیم

تا چند کسل از غم بیهوده شویم
تا کی به هوای نفس آلوده شویم
در زندگی آسوده نگشتیم چو ما
مردیم که از دست غم آسوده شویم

ئهو رۆژه که وه ک سه‌رو له گل دهر که وتم
دهس خالی به پی له ئاسمان سه‌ر که وتم
دیم هۆزی مه‌لان له چیمه‌نان دلتنه‌نگن
گیانم وه ک کوو خونچه دادری و وه‌ر که وتم

ئهو شینکه که لهم چیمه‌نه تۆراوه، منم
ئهو لاله که نوقمی ئه‌شک و خویناوه، منم
ئهو خونچه گۆله‌ی که سه‌د به‌هار هاتن و چوون
هه‌ر گیز نه‌گه‌شاوه، لێوی به‌سراوه، منم

وه‌ک سه‌هۆزه‌گیا، رۆژی سه‌هرم هینا دهر
وه‌ک لاله دهر وون پر له خهم و سه‌وداسهر
کاتی وه‌کوو خونچه خۆم به‌ دلتنه‌نگی دی
ئهو ساکه دریم به‌رگی ژیانم یه‌کسه‌ر

ههر سه‌ه‌رده‌می لاوی بوو که روانیم پیرم
پیشی‌لی قه‌زا و به‌لا، نیشانه‌ی تیرم
ئهی عومر برۆ، به‌راستی ماندووت کردم
مردن وه‌ره، تیر بووم، له ژیانم زویرم

هه‌ستین کۆلی دل به‌ جامی مه‌ی برژنن
دل که‌یله، په‌نا بو چه‌قه‌نه و نه‌ی بێن
چون ئه‌هلی ریا به‌ هه‌رچی دل ده‌شکین
شووشه‌ی ده‌غله‌ی و ریا به‌ به‌رد بشکین

تا که‌نگی بخوین ئیمه‌ خه‌می بیهوده
شوین که‌وتنی ئاواتی نه‌فس بی‌سووده
قه‌ت نه‌ه‌بوه له‌ ماوه‌ی ته‌مه‌ن ئاسووده
مردین که‌ له‌ ده‌ستی خهم بیه‌ن ئاسووده

تا سهر به هه‌نیسک و لیوبه‌بارم، خۆش‌م
تا دل به خهم و پروت و هه‌ژارم، خۆش‌م
خۆشی و گه‌شییان خه‌لکی له‌ ده‌رمان گه‌ره‌که
من تا کوو نه‌خۆش و ده‌رده‌دارم، خۆش‌م

پێم خۆشه‌ عه‌یش به‌ بئ‌مه‌راق و کولی دل
تۆله‌ی زوو له‌ داهاتوو وه‌که‌م بئ‌که‌م و کول
بای ده‌رد و به‌لا و موسیبه‌تم لئ‌بگه‌ره‌ی
تیر پیده‌که‌م به‌یانیه‌که‌ زوو وه‌کوو گول

شیرم، به‌ زگی برسی کز و دام‌اوم
چوار ده‌وره‌ به‌ زنجیری جه‌فا به‌س‌راوم
خوین‌خۆرییه‌ به‌شمان له‌ ده‌سی دوژمن و دوست
تا شه‌ر بوو به‌ شیری رووت‌ه‌وه‌ ویست‌اوم

پیت‌خۆشه‌ که‌ هاوشانی هه‌موو دنیا بین
پتویسته‌ به‌ کرده‌وه‌ و عیلم وریا بین
مه‌شه‌ه‌وره‌ که‌ به‌ نه‌ده‌یی و نه‌زانی خ‌زمن
هه‌ر به‌ نه‌ده‌ ده‌بین، مه‌گه‌ر ته‌ه‌واو زانا بین

عوومرم به‌ فشاری خهم گه‌لئ‌ رامالی
سه‌برم که‌ کراسیک بوو له‌ به‌ر دامالی
ژین بو‌ مه‌ مه‌رگ بوو له‌م جیهانی پرده‌رد
پێم سه‌ه‌یره‌ که‌ ناوی زینه‌ده‌گیم نا پالی

نه‌و روژه‌ له‌ ده‌ستی تۆ شه‌ه‌راجم نۆشی
پێم‌نا له‌ فه‌له‌که‌ له‌ به‌ر وری و بئ‌هۆشی
بئ‌خهم به‌ که‌ پشتی هه‌ردوو پێم دا له‌ جیهان
لیم روونه‌ که‌ تیی‌دا نییه‌ خێر و خۆشی

با دیده‌ی سرخ و چه‌ره‌ی زرد خوشم
با سینه‌ی گرم و ناله‌ی سرد خوشم
یاران همه‌ شادی از دوا می‌طلبند
تنها منم آنکه با غم و درد خوشم

دارم سر آنکه عیش پاینده‌ کنم
جبران گذشته را در آینده‌ کنم
بگذارد اگر باد حوادث چون گل
یک صبح به کام دل خود خنده‌ کنم

با فکر قوی گرسنه‌ چون شیر، منم
وز چار طرف بسته‌ی زنجیر منم
جز خون نخورم ز دست هر دشمن و دوست
در معرکه‌ چون برهنه‌ شمشیر منم

با علم و عمل اگر مهیا نشویم
همدوش به‌ مردمان دنیا نشویم
نادانی و بندگیست توأم به‌ خدا
ما بنده‌ شویم اگر که‌ دانا نشویم

بس جام ز فشار غم به‌ دوران‌کن‌دیم
پیراهن صبر از تن‌ عریان‌کن‌دیم
القصه‌ در این جهان بمردن‌ مردن
یک عمر به‌ نام‌ زندگی جان‌کن‌دیم

از دست تو ما ساغر صه‌با زده‌ایم
بر فرق فلک ز بیخودی پا زده‌ایم
دنیا چو نبود جای شادی زین‌رو
غم نیست که‌ پشت‌پا به‌ دنیا زده‌ایم

ئه‌و رۆژه من و دل که له دایک زاوین
 دایم به فشاری دهر د و خهم ژاکاوین
 لهم به‌حری جیهانه پر له داو و ته‌له‌یه
 ئازادییه، ئازادی چی، ماسی و ئاوین
 آن‌روز که ما و دل ز مادر زادیم
 دایم ز فشار درد و غم ناشادیم
 در لجه‌ی این جهان پر حلقه و دام
 آزاد ولسی چو ماهی آزادیم

تا پی‌م له سه‌ری ته‌ماح و بریا داوه
 ههر لیو به بزم، گه‌پم به دنیا داوه
 لهم گه‌میه شکاوه‌دا که په‌رتینه ده‌کا
 شادم که دل‌م به ناخی ده‌ریا داوه
 تا بر سر حرص و آز خود پا زده‌ایم
 لبخند به دست‌گاه دنیا زده‌ایم
 با کشتی طوفانی بشکسته‌ی خویش
 شادیم از آنکه دل به دریا زده‌ایم

له‌و رۆژه‌وه پی‌م ناوه‌ته مه‌یدانی ژیان
 پیش هاتنه‌که‌م بوومه‌ته هاوشانی ژیان
 چون ته‌ختی فه‌له‌ک شیاوی من نه‌بووه له زوو
 که‌وتوو مه‌وه کاوله‌ کۆن و زیندانی ژیان
 روزی که به کار زندگی دست‌زدیم
 در عالم نیستی دم از هست زدیم
 اورنگ فلک نبود چون درخور ما
 پا بر سر این نشیمن پست زدیم

ئالایه‌کی ناشتی، به‌رز بی له جیهان
 ژینی وه‌کوو یه‌ک سه‌ر بگری بو ههموان
 بو به‌خته‌وه‌ری به‌شهر بناخه‌ی کارن
 لهم دووانه به‌دی دئ ههموو ئاواتی ژیان
 ما بیرق صلح کل برافراشته‌ایم
 ما تخم تساوی به جهان کاشته‌ایم
 القصه سعادت بشر را یکبار
 در سایه‌ی این دو اصل پنداشته‌ایم

له‌و رۆژه‌وه کردمانه‌وه لاسای مه‌جنوون
 ده‌سمان شته‌وه له عه‌قل و زانست و فنوون
 زووم سه‌نده‌وه نیچیر له ده‌می شیر، ئه‌ما
 که‌وتینه‌وه داوی عیشقی تو، دیل و زه‌بوون
 آن روز که پابند جنون گردیدیم
 از دایره‌ی عقل برون گردیدیم
 صید از دهن شیر گرفتیم اما
 در پنجه‌ی عشق تو زبون گردیدیم

گه‌ر ئیمه له بیری نوینه‌ری خوش‌خوو بین
 بو ده‌ولته‌تی خوراگر نه‌شی مانوو بین
 رابردوو که رابردوو، ئیسته‌ش کوا ههل؟
 وا باشه ههموو له بیری داهاتوو بین
 در آتیه گر فکر نماینده کنیم
 ایجاد و بنا دولت پاینده کنیم
 بگذشته گذشت و حال نبود فرصت
 خوب است که اندیشه‌ی آینده کنیم

هه‌ر چه‌ندی له بیرمه هیمن و لاشه‌ر بووم هه‌ق و یژی سه‌به‌ب بوو تووشی کیشه و گه‌ر بووم لال بووم له مه‌راقا، که نه‌بوو گویی بیستن هاوار و هه‌را نه‌ه‌نده زۆر بوو، که‌ر بووم

یک‌چند گرفتار خطر گردیدم با گفتن حق گرد ضرر گردیدم گوش شنوا نداشت کس، گشتم گنگ فریاد ز بسکه بود کر گردیدم

هه‌ر چۆنی که بو مه‌ده‌س‌بدا، ری ده‌کووتین زۆر هییدی، به بی‌ده‌نگ و سه‌دا، ری ده‌کووتین بووه‌ی نه‌که‌وینه قوولکه جار یکی تریش نه‌مجاره به گۆچان و عه‌سا ری ده‌کووتین

امروز به هر طریق ما راه رویم آهسته و بی‌سروصدا راه رویم تا باز به پای خود نیفتیم به چاه از روی خرد دست و عصا راه رویم

ئه‌و رۆژه که تووره بن هه‌موو چینی هه‌ژار مله‌هور نه‌ده‌نه به‌ر ته‌شه‌ر و ته‌وس و پالار کئی تیکده‌ری یاسایه، نه‌گه‌ر مه‌نسور بی ئه‌م تینه ره‌پیشه‌کی نه‌ده‌ن بو پته‌ت و دار

روزی که ز دل بانگ خبردار زنی‌م صد طعنه به سالار و به سردار زنی‌م هر کس که بود ناقض قانون، او را «منصور» بود گر، همه بر دار زنی‌م

جه‌غزین، له ژماری زۆر و که‌م باخه‌به‌رین ئاوینه‌یی به‌ه‌ز و نه‌زم و عه‌یب و هونه‌رین تو ده‌ولته‌تی ده‌ولته‌م‌ه‌ند و لۆردت گه‌ره‌که ئیمه‌ش له خه‌می ژینی گه‌لی قوربه‌سه‌رین

ما دایره‌ی کثرت و قلت هستیم ما آینه‌ی عزت و ذلت هستیم تو در طلب حکومت مقتدری ما طالب اقتدار ملت هستیم

قته‌ت گالته به قه‌در و ریژی مه‌ردی ناکه‌ین وه‌ک با هه‌وه‌سی جیه‌هان نه‌وه‌ردی ناکه‌ین ئه‌ما چ گوناه‌حیش نییه لای چاک و خراب بر وا که به ده‌سه‌تله‌اتی فه‌ردی ناکه‌ین

ما طعنه‌زن مقام مردی نشویم چون باد اسیر هرزه‌گردی نشویم اما نبود نگاه در پیش عموم گر معتقد قدرت فردی نشویم

له‌و داخه‌ که من لای ئه‌م و ئه‌و بی‌قه‌درم وه‌ک شه‌م به بلنیه‌ی کلی دل گر ئه‌گرم بی‌سه‌بری ئه‌وان گشقی قسه‌ و ئاره‌زوه‌ه هه‌ر من به هومیدی کرده‌وم تا ده‌م‌رم

از بسکه به پیش این و آن مبتذلیم چون شمع ز آتش درون مشتعلیم آنها همه بی‌قرار حرف املند ما جمله در انتظار کار و عملیم

باسی شتی کۆن ده‌که‌م له‌گه‌ل ده‌وله‌تی نوێم
 عاده‌تمه، له‌عه‌یی خۆم و خه‌ل‌کیش ده‌دوێم
 چمی نه‌مدی به‌چاوی خۆم، کپ و لال و که‌رم
 چیم دی به‌که‌سه‌یکه‌وه، له‌سه‌هر رینی ده‌روێم

با دولت نو رسم که‌ن می‌گویم
 عیب دگران و خویشتن می‌گویم
 نادیده ز خوب و بد نرانیم سخن
 از دیده همیشه من سخن می‌گویم

باووم باده‌په‌رست و هه‌هرزه‌ویژیم زۆر کرد
 مه‌ستی مه‌یی په‌ر فریو و گیژیم زۆر کرد
 پیی نه‌قل و هیوام له‌به‌رد هه‌له‌نگوت، زانیم
 بی‌سوود و عه‌به‌س بوو، ده‌س درێژیم زۆر کرد

چندی ز هوس باده‌په‌رستی کردم
 می‌خوردم و از غرور مستی کردم
 چون پای امیدواریم خورد به سنگ
 دیدم که عبث درازدستی کردم

راستی په‌رستین و له‌چه‌وتی لاده‌ین
 چمی چه‌وته به‌راست و پاک‌ی ده‌رسی داده‌ین
 به‌دبه‌ختی نه‌گه‌ر پتر له‌لاف‌اویش بی
 سه‌ریاکی به‌ده‌ستی زۆری خه‌ل‌کی راده‌ین

سه‌هر چیمه‌ن و رووباری خو‌رینم گه‌ره‌که
 گول‌خونچه‌ ده‌میکی خه‌مه‌ره‌وینم گه‌ره‌که
 دوینیکه‌ دل‌لی ش‌کاندم و تو‌بهم کرد
 ئیمه‌رۆکه‌ دل‌لی تو‌به‌ش‌کینم گه‌ره‌که

در موسم گل طرف چمن می‌خواهم
 با خویش گلی غنچه دهن می‌خواهم
 دیروز دلم شکست و کردم توبه
 وامروز دل توبه‌شکن می‌خواهم

جووتیه‌اره به‌ده‌ی هینه‌ری ناز و نیعمه‌ت
 به‌کرپی زۆر که‌م
 ره‌نجی ئه‌وه هۆی ره‌حه‌ت و خیر و به‌رکه‌ت
 ده‌رد و کول و خه‌م
 جووتیه‌نده له‌مه‌ینه‌تا ئه‌سیر و به‌نده
 زولمی ده‌ره‌به‌گ
 خه‌مه‌بار و کز و که‌ساسه‌ مایه‌ی نیعمه‌ت
 بنگار و ستم

با آنکه بود موجد نعمت دهقان
 با اجرت کم
 با آنکه بود موجب رحمت دهقان
 سر تا به قدم
 با رحمت خود اسیر زحمت زارع
 از مالک جور
 با نعمت خود دچار نعمت دهقان
 ز ارباب ستم

دیو مهیب خودسری، چون ز غضب گرفت دم
امنیت از محیط ما، رخت بیست و شد گم
حربه و حشمت و ترور، کشت چو میرزاده را
سال شهادتش بخوان «عشقی قرن بیستم»
١٣٤٢

از آز پرهیز و امیری می‌کن
با گرسنگی سخن ز سیری می‌کن
در جامعه گر تو سرفرازی خواهی
از پای فتاده دستگیری می‌کن

طوفان می‌نسیان از این نوش مکن
فحش عرب و حرف عجم گوش مکن
خواهی چو صلاح حال مستقبل را
ایام گذشته را فراموش مکن

ای ملت آرین وفاداری کن
در خدمت نوع خود فداکاری کن
اکنون که به بحر ناز و نعمت غرق
قحطی‌زدگان روس را یاری کن

در مرز عجم ذلت ایرانی بین
در ملک عرب محو مسلمانی بین
دایم سر سروران اسلام را
پامال تجاوز بریتانی بین

آثار محن از در و دیوار بین
فریاد ز کاردار و بیکار بین
هر دسته‌ای از مردم این کشور را
سرگشته اضطراب افکار بین

دیوی به‌هیهت و غزه‌ب ره‌وای که دی جفا و ستم
ناهیمنی ولاتی خسته به‌حری ترس و لهرز و خهم
به دهستی پیسی و وحشیه ک میرزاده کوژرا بی‌خه‌تا
ساللی شه‌آه‌ده‌تی بخونیه "عیشقی قهرنی بیستم"

لاده‌ی له تهم‌اح و بییه میر و سهر‌دار
برسی بی له تیری بدوی بو یار و نه‌یار
پی‌ت‌خوشه له دوو جیهان به سهر‌به‌ری بی‌ژی
تا دهر‌فه‌ته بگره دهستی دام‌او و هه‌زار

"توفان!" که به مه‌ی تووشی هه‌له‌ی، تووشی مه‌که
باسی عه‌ره‌ب و عجه‌م به ناخوشی مه‌که
پی‌ت‌خوشه له داه‌اتوو که‌لک و ه‌ربگری
چیت دیوه له ر‌ابردوو فه‌ر‌آموشی مه‌که

ئه‌ی میلیه‌تی نار‌یا، و ه‌فاداری کنه‌ن
بو خزمه‌تی هاور‌ه‌گه‌ز فیداکاری کنه‌ن
ئی‌وه‌ن که له تیروته‌سه‌له‌یدا نوقمن
ئه‌و هوز‌ه که تووش قات‌وق‌رین، یاری کنه‌ن

له سنووری عه‌جه‌م که‌نه‌فتی تی‌رانی بووه
له ولاتی عه‌ره‌ب قاتی موس‌لمانی بووه
دایم سهری گه‌وره‌پاوه‌کانی ئی‌سلام
پی‌ش‌یلی ته‌جاوه‌زی بریتانی بووه

مه‌ینه‌ت که به دیواره‌وه شوینی دیاره
جیی داخه له بی‌کار و به‌کار هاواره
ههر تاقم و ده‌سته‌یه‌ک ده‌بینی له ولات
تووشی خه‌فه‌ت و نار‌ه‌حه‌تی ئه‌فکاره

تا که نگی که ساسی دل شکاوان بی‌نم؟
 تا که ی کزوماتی به‌ش خوراوان بی‌نم؟
 تا که ی به‌هه‌وای ژیان له کاتی پیری
 مه‌رگی له‌نه‌کاوی شوژه‌لاوان بی‌نم؟
 تا چند توان به ناتوانان دیدن
 جور و ستم جهان‌ستانان دیدن
 تا کی به هوای زندگی در پیری
 با دیده توان مرگ جوانان دیدن

داری گه‌شیی، په‌یوه‌ندی به‌رووخوشی که
 مه‌ی تی‌که به‌خوشی گیان و دل نوشی که
 هه‌رکاتی زه‌مانی رووت له‌گه‌ل ناخوش کا
 دان بگره به‌جه‌رگا، به‌بزه‌ت خوشی که
 با نخل خوشی همیشه پیوند بزن
 می با دل شاد و جان خرسند بزن
 گر بر تو زمانه یک دمی سخت گرفت
 دندان بجگر گذار و لبخند بزن

بروانه له‌چاوی فیتنه‌چهن زیت و زه‌قه
 بزینته‌ری راپه‌رینی سوور وه‌ک شه‌فه‌فه
 ناسوی گه‌لی ئیرانه له‌داهاتوودا
 تاریک و ره‌شه وه‌ک دلی بی‌ره‌حم و ره‌قه
 ای دیده دو چشم فتنه را خیره بین
 بر مملکت انقلاب را چیره بین
 در آتیه رنگ افق ایران را
 چو روی خطاکنندگان تیره بین

تۆ پال به‌دهمی شیره‌وه‌دهی، مندالی
 یا گالته به‌کلکی شیر بکه‌ی، زۆر کالی
 ئه‌و خه‌ونه که نه‌تدیوه له‌مانای بدویی
 تالیع له‌گه‌لت نه‌یاره، بی‌ئیقبالیی
 گر تکیه کنی بر دم شمشیر مکن
 بی‌دغدغه بازی به‌دم شیر مکن
 خواهی که شود طالع بیدارت یار
 خوابی که ندیده‌ای تو تعبیر مکن

کاران به‌هیوا و هیممه‌تی تیکرایی که‌ن
 چوو هه‌ر چوو، بیر له‌حازر و دوایی که‌ن
 بووه‌ی که ده‌لیلی تی‌شکان مه‌علووم بی
 چاوینک له‌قه‌راری بانک و دارایی که‌ن
 ای توده عمل با همم عالیه کن
 بگذشته گذشت صحبت از حالیه کن
 گر علت ورشکستگی می‌خواهی
 چشمی به‌قرار بانک با مالیه کن

تا ماوی له‌سه‌ر زه‌وی دلی که‌س مه‌که‌ته‌نگ
 لایه‌نگری ناشتی به‌، خوژ لاده له‌جه‌نگ
 فه‌رزه‌ن نه‌کرا بمینی، بی‌جه‌نگ و هه‌را
 رازی به‌به‌مردن و په‌سندی مه‌که‌جه‌نگ
 هرگز دل کس را به عبث تنگ مکن
 تا صلح شود به‌جنگ آهنگ مکن
 هرچند که نیست زندگی غیر از جنگ
 با مرگ بساز و با کسی جنگ مکن

ای دل شکن آتش به دل تنگ مزین
بر شیشه ارباب وفا سنگ مزین
ای دوست پشت گرمی دشمن خویش
بیهوده بروی دوستان چنگ مزین

بؤ ساز بوونی کابینهی مستوفی الممالک گوتراوه

نهی دؤستی عهزیز! کلاوی خۆت قازی که
زوو هیچه، به کاری دوایی شانازی که
ههل ناشی له دوس بدهی به هر قیمت بی
بیری هموو لایه‌نی له خۆت رازی که

مستت مده قهت له دهرک و دیواری خه‌لک
قامک مه‌خه شیر، که بویتنه زۆرداری خه‌لک
هرچه‌ندی قسه‌ی جوان و حیسانیت لابی
پشتت نه‌گرن، مه‌بخه‌ره سه‌ر زاری خه‌لک

دؤستانی ده‌غهل بیانده به‌ر شمشیرت
ئاوالی ده روو بیکه نیشانه‌ی تیرت
دوژمن که وه‌کوو شیره، به‌لام یه‌که‌رنگه
دؤستانه دوس‌ویی بجه نساو زنجیرت

نهی چاوا! وهره چاوا‌ی شه‌ره‌لایسین بینه
رووی ناشتی داگرتووو بووغز و کینه
ناسۆگی سیاسی گه‌لی ئیرانه له ژیر
هه‌وریکی ره‌شه، تیشکی هیوا بی‌تینه

سه‌وورامه‌وه لاهم جیهانه وه‌ک پناه‌تیاره
دامن له محکه که هه‌رچی نه‌یار و یاره
داخم که له هیچ شوین و له هیچ کاتیکا
هیچ تی‌نه‌گه‌ییم له خه‌لکی ئهم رۆژگاره

یک عمر در این محیط گردیدم من
وین بوالهوسان را همه سنجیدم من
فهمیدم این بود که از این مردم
در هیچ زمان هیچ نفهمیدم من

مه‌ستی به مه‌ی فیز و هه‌وا که‌ی غه‌له‌ته
 ری‌ی عه‌قل و س‌لامه‌تی ره‌ها که‌ی غه‌له‌ته
 چه‌رخ‌ی دوو جیهان به مه‌یلی تو هه‌لبخولئ
 خۆت بایی له سه‌ر خه‌لکی خودا که‌ی غه‌له‌ته

دیاریکه‌ری مافی من و تو نه‌شیرافن
 ماری سه‌ری گه‌نج و خ‌وای گه‌زاف و لافن
 تا هه‌ستی نه‌زاین له من و تو دا بی
 ده‌س ره‌نجی مه به تو نه‌وانه بی ئینسافن

جینی داخه‌ برا، خرابی ده‌نگی من و تو
 ناسۆره له ناخی دل‌ی ته‌نگی من و تو
 بیخویننه‌وه سه‌ندووقی له‌واسان، پووننه
 دانانی وه‌کیله بوته‌ نه‌نگی من و تو

بو کردنی گردو کوو ده‌س و مستت کوو؟
 دوژمن په‌لی گرتی، هی‌ز و زانستت کوو؟
 پی‌ت خۆشه‌گریی کار و دل‌ی خه‌لکی وه‌که‌ی
 وه‌ک شانیه‌ی شان‌ه‌زن، سه‌ر نه‌نگوستت کوو؟

ده‌س کورت و هه‌زاری زۆر له میژین ئیمه
 لای تا قمی ناشی، ده‌س درێژین ئیمه
 گه‌ر ئه‌هلی ته‌ماح لی‌بگه‌ری، شه‌رته له لای
 که‌س باسی نه‌که‌ین و هی‌ج نه‌ویژین ئیمه

ئه‌حزابی سیاسی هۆی نه‌جاتن هه‌موویان
 بو خه‌لکی وه‌کوو ئاوی حه‌یاتن هه‌موویان
 له‌م مه‌مله‌که‌ته‌ی ئیمه شه‌ری سینفی نییه
 هه‌ربۆیه کپ و بی‌هه‌س و ماتن هه‌موویان

از باده کبر مست و مخمور مشو
 وز راه سلامت و خرد دور مشو
 روزی دو جهان اگر به کام تو شود
 از شادی این دو روزه مغرور مشو

اشراف عزیز نکته‌سنج من و تو
 چون مار نشسته روی گنج من و تو
 با بی‌حس و جاهلیم یک‌سر تو و من
 پامال کنند دست‌رنج من و تو

افسوس که از رأی خراب من و تو
 یک‌مرتبه شد پاک حساب من و تو
 آراء لواسان چو بخوبی خوانند
 حاکی است ز سوء انتخاب من و تو

ای دوست برای دست‌وپا مشت تو کو
 دشمن به تو گر روی کند پشت تو کو
 تا عقده‌گشای دل مردم گردی
 چون شانه مشاطه سرانگشت تو کو

با آنکه ز فقر پاک‌بازیم همه
 پیش دگران دست‌درازیم همه
 اشراف طعمکار اگر بگذارند
 با کثرت فقر بی‌نیازیم همه

احزاب جهان راه نجاتند همه
 در جامعه باعث حیاتند همه
 در کشور ما چو جنگ صنفی نبود
 این است که بی‌عزم و ثباتند همه

گهر به‌خته‌وه‌ری جیهانه مالی هه‌موو کهس
 نه‌ی هۆی چیه ناگرته‌وه حالی هه‌موو کهس؟
 شاری که شه‌رافه‌تی له‌بۆ ده‌سته‌یه که
 ده‌ک بته مل نه‌و ده‌سته وه‌بالی هه‌موو کهس

دۆستان که سه‌مه‌مانه ده‌یانکرد وت‌ووێژ
 ده‌وان له‌ قسه‌ی رۆژ و وشه‌ی پان و درێژ
 کاتی ره‌ئی خویندرانه‌وه، دۆستانه‌تی چوو
 پاکی به‌ درۆ به‌ کترین کردبوو گیژ

یه‌ک تا قمی تر، تازه نیشه‌انه کراون
 بۆ پووول و مه‌قام هینه‌د شه‌که‌تن، وه‌ستاون
 خویندرایه‌وه دوو سه‌په‌می ئارا، ئه‌مه‌ما
 سی‌چوارومی ناھومی‌د و دل‌شه‌مزاون

سه‌رده‌سته‌یی حی‌زب، دوور له‌ هه‌ستن هه‌موویان
 نو‌قمی زه‌لی نه‌فس و خۆبه‌رستن هه‌موویان
 پیاوانی به‌وه‌ج نه‌گهر وه‌به‌ر چا‌ویش ب‌ین
 هینه‌د ساده‌دلن، ئاله‌تی ده‌ستن هه‌موویان

دوژمن له‌ گه‌لی بی‌به‌زه‌یی بی‌باشه
 لای دۆستی له‌ دۆست که‌م گه‌یه‌یی باشه
 ه‌ی لاوه‌ بل‌ین په‌سنده، خۆمال‌سی دزی‌وو
 له‌م راست و درۆبه‌ ته‌ی گه‌یه‌یی باشه

کۆشینی هه‌وه‌ل به‌ره‌و ژبانی بر‌دین
 بۆ به‌خته‌وه‌ری و ئه‌من و ئه‌مانی بر‌دین
 داخ‌م که به‌ هۆی دووبه‌ره‌کی، کۆنه‌په‌رست
 زوو تووشی زی‌بان و ته‌ی‌ش‌کانی ک‌ردین

دنیا که سعادتش بود مال همه
 از چیست که نیست شامل حال همه
 شهری که شرافتش برای جمعی است
 ای وای و دوصد وای بر احوال همه

با هم رفقا که یار و جفتند همه
 بنشسته و گفتند و شنفتند همه
 شد راستی از خواندن آرا معلوم
 کز حيله به هم دروغ گفتند همه

یک‌دسته که کانیدید جدیدند همه
 سال و مه و هفته‌ها دویند همه
 اکنون که ز رأی خوانده گردیده دو ثلث
 ناچار سه ربع ناامیدند همه

سردسته‌ی حزب هرچه هستند همه
 سرتاسر بقدم خویش پرستند همه
 افرادی اگر در آن میان یافت شود
 از ساده‌دلی آلت دستند همه

با دشمن اگر پاره کنی سلسله به
 وز دوست به پیش دوست سازی گله به
 گر خارجه خوب باشد و داخله بد
 از خارجه‌ی خوب بد داخله به

در اول وهله پا فشردیم همه
 گوی سبق از زمانه بر‌دیم همه
 از تفرقه بگسیخته شد چون صف ما
 از مرتجعین شکست خوردیم همه

ئهو دهسته که دل گهرم و له جزشن هه موویان
 ههر به قسه ره فیکی نیش و نوشن هه موویان
 ئهو کاته که کۆبوونهوه مهیدانی عه مهل
 بۆ نه فعی خوسووسی تی ده کۆشن هه موویان

چی خو شه شهوی دووری له یار، بیجگه له خهم
 زۆر تالتره ژین له کلکه مار، بی هاو ده م
 له م ژینه که ئیستاکه من و دل تیی داین
 شیریتره مه رگی له نه کاو، خاترجه م

عه زم ت که جهزم نه کرد و لی نه برایوی
 بهو بۆ نه وه زه نه ده ق ت چوووه و تر ساوی
 دوای ئهو ههر و گیف و فروفیشاله، که چی
 دیان که له هیرشا به دیل گیرایوی

لیی داوه زه مانه چه نگی بی ته کلیفی
 که وتینه وه داوی جه نگی بی ته کلیفی
 ئهم مه مه له که ته کلێسه له داهاتوودا
 ده گرتیه وه غه ور و ژه نگی بی ته کلیفی

ئهی کیو! وهره هاووه زنی خهم و دهردی منی
 ئهی کا! وهره چه شنی رهنگ و رووی زهردی منی
 ئهی ناگره که هی ئه وین! به تۆ دل گهرم
 بۆ لووی گه شکی ئاه و ناله بی سه ردی منی

پیت خو ش نیه ده ست ت له هه موو جی روو که ی
 خو ت لای ئهم و ئهو نا ره سه ن و به دخوو که ی
 کاتی قسه تی فکهره، بزانی چی ده لئی
 ناحه ز بده و تی، زۆر مه ز نیش بی، چوو که ی

آن دسته که در نزد تو پیشند همه
 با حرف رفیق نوش و نیشند همه
 آید چو میان پای عمل می دانند
 یکسر پی جلب نفع خویشند همه

بی دوست شب فراق غم خوردن به
 غم خوردن و دندان به دل افشردن به
 گر زندگی این است که دل دارد و من
 صد بار ز زندگی بود مردن به

دیدي بخلاف عزم و تصمیم شدي
 از حمله ارتجاع در بیم شدي
 با این همه اظهار شهامت آخر
 در پیش قوای خصم تسلیم شدي

زد چنگ زمانه چنگ بی تکلیفی
 شد باز شروع جنگ بی تکلیفی
 ای آه که آتیه این ملک خراب
 بگرفت دوباره زنگ بی تکلیفی

ای کوه تو همسنگ غم و درد منی
 وی گاه تو هم رنگ رخ زرد منی
 ای آتش عشق از تو دلگرم شدم
 چون مجمر سوز ناله سرد منی

خواهی تو چو مشت بسته را وا نکنی
 خود را بیر جامعه رسوا نکنی
 هر جا که سخن کنی تو با دقت باش
 هشدار که اشتباه بی جا نکنی

پی‌شیلی نه‌زانی، که بی‌ناگای تووشی هله‌تی سه‌خت و هله‌ی ریگای مه‌ل‌بندی قه‌وی ده‌ستی و خزویستییه‌ی ری تا ناله‌تی ده‌س نه‌بووی، نه‌شی وریا بی

نه‌ی بول‌بولی یه‌خسیر! گله‌لی ناشادی چون ده‌وری ته‌نیوی قه‌فه‌سی بی‌دادی رژی‌ک ده‌ف‌ری به‌کامی دل، بی‌خه‌م به به‌و توله‌که لیت حه‌رام کرا نازادی

هه‌رک‌س به‌موجب‌ت به‌خیز که‌ی دیاره ده‌یکه‌ی به‌خولام و کزیده‌ی نه‌و بی‌چاره کی‌حاجه‌تی پیک‌بی له‌کنت چهن‌که‌ره‌تی ئی‌قرار به‌خودایه‌تیت ده‌کا، ناچاره

نه‌و ده‌سته‌که‌ی وا تووشی هله‌ی ری‌ان لیم‌روونه‌له‌بیر و ژیری‌کالا‌وازن له‌جیاتی گه‌مه‌ و گالته‌به‌یاسای ئیران روو‌ناکه‌نه‌ی نه‌و مه‌کته‌به‌ئینسان‌سازن

تا بوویه‌ه‌زیر هاته‌ملت ده‌ین و وه‌بال مالییه‌له‌مال‌که‌وت و نه‌تو‌پنی بوویه‌مال مالان‌له‌ده‌ست کاولن‌نه‌ی مال‌کاول تو‌چروویه‌قه‌لای به‌رز و خه‌لک‌رووت و په‌جال

دانگرت‌بوو‌دوی له‌مالی‌نه‌م‌خه‌لکه‌قه‌پال دویشه‌و بوویه‌خواه‌نی گه‌لی سه‌روه‌ت و مال ئیم‌رژ‌که‌شو‌کور که‌ساده‌بازاری‌دزیت وه‌ک‌تاجره‌تی‌ش‌کاوه‌کان‌بووی به‌ده‌لال

می‌کوش که پامال جهالت نشوی سرگشته‌ی وادی ضلالت نشوی ری مرکز دستان زبردستان است هشدار که بی‌اراده آلت نشوی

ای مرغ اسیر از چه کم حوصله‌ای از بستن بال خویش پر در گله‌ای پرواز کنی به کام خود روز دگر پاداش چنین شی که در سلسله‌ای

آن را که ز مهر خویش پرورده کنی او را همه عمر بنده و برده کنی اقرار نمایند به خداوندی تو هر بنده که حاجتش برآورده کنی

آنانکه کنند با دوصد طنازی دایم به مقدرات ایران بازی ای کاش کنند وقت خود را مصرف یک لحظه به فابریک آدم‌سازی

با زور و وبال تا وزارت کردی بس مال که از مالیه غارت کردی صد خانه خراب کردی ای خانه‌خراب تا کاخ بلند خود عمارت کردی

دی عامل اختلاس اموال شدی دوشینه خداوند زر و مال شدی امروز چو بازار تو گردید کساد چون تاجر ورشکسته دلال شدی

هه‌ر کسه به ته‌مایه‌ک بووه‌ته یاری که‌سی
یا هه‌ر به هه‌وه‌س، بۆ‌ته ئه‌وینداری که‌سی
"تۆفان" که مه‌به‌ستی خێر و قازانجی گه‌له
هه‌ر گیز به هه‌وا نه‌هوه ته‌ره‌فداری که‌سی

ئیمه‌رۆ که له‌به‌ر گوناه و تاوان را که‌ی
قه‌ت ناله سه‌به‌ی له ده‌س وه‌کیلت نا که‌ی
ئه‌و ره‌ئیه که تیی ده‌خه‌ی قه‌باله‌ی تۆیه
بۆ دوژمنه‌ که‌ی خۆتی نه‌چی ئیمه‌زا که‌ی

سندوو قی هیوا! پیرئ ئه‌تۆ بووی دل‌به‌ر
دوینیکه کلاری بی وه‌فاییت چووه سه‌ر
دویشه‌و که له‌گه‌ل ناهه‌زی گه‌ل ریک که‌وتی
ئیمه‌رۆ که له عاشقان جو دا بووی یه‌که‌سه‌ر

ده‌ک رۆژی ره‌شی من! له رووناکی دوور بی
ئه‌ی چاوی ته‌رم! له خوینی دل‌دا سوور بی
گه‌ردوون! له خول و گه‌رانی تو زۆر په‌رتم
ئاوا بگه‌رپی، ده ره‌به‌بی ژێره‌وژوور بی

ئه‌ی قه‌وم! دو چاری زولمی نا که‌س خۆتی
که‌وتوو بته خه‌ری نه‌گه‌ت و، بی که‌س خۆتی
کیت کرده وه‌کیل، نه‌گه‌ر له چینی خۆته
زۆر باشه، دهنه‌ بزانسه دارده‌س خۆتی

ئه‌ی جعبه! له سه‌ر ناهه‌ز و جوان حاکم تو
را گه‌یری نه‌خۆش و روو گه‌ش و سالم تو
بی‌عه‌یب و ئیراد و پاک و خاوتینی، به‌لام
دایۆ شه‌ری رازی خائین و خادام تو

امروز اگر خطا سراپا نکنی
از دست وکیل ناله فردا نکنی
رای تو قباله است آن را ای دوست
هشدار برای دشمن امضا نکنی

ای جعبه! پریر دلربائی کردی
دیروز خیال بی وفائی کردی
دوشینه چو یکبار شدی یار رقیب
امروز ز عاشقان جدائی کردی

ای روز سیاه من سیه‌تر گردی
وی دیده به خون دل شناور گردی
ای چرخ ز گردش تو من پست شدم
گر گردشت این چنین بود برگردی

ای توده گرفتار جهالت شده‌ای
گم گشته وادی ضلالت شده‌ای
هرکس که کنی وکیل گر جنس تو نیست
بی‌چون و چرا بدان که آلت شده‌ای

ای جعبه بخوب و زشت حاکم شده‌ای
محفوظ کن سقیم و سالم شده‌ای
با آنکه توئی پاک‌دل و پاک‌نهاد
آرامگه خائن و خادام شده‌ای

ئەى جەعبە كە بۆ مە گەوھەرى مەقسوودى ئەسپايى زەرەر، مایەهەى نەفەع و سوودى ھەر كە بە تەمای وە كالتە، ئەى سەندووق تا دەنگى لە تۆدا ھەبە، بۆى مەعبوودى

ای جعبه! مرا گوهر مقصود توئی
اسباب زیان و مایه سود توئی
هر متظرالوکاله را ای صندوق
تا رأی میان تست معبود توئی

تا ئەو وەلى عومرە بادەنۆشى باشە كە دوایى تەمەن بوو، مەى فرۆشى باشە قەیرانى ھەوەل دەورەبە، وەك كووپەهەى مەى مات و كەپ و خوینی دل بنۆشى باشە

در اول عمر بادەنوشى اولى
در آخر عمر مى فروشى اولى
تا دوره فترت است همچون خم مى
با خوردن خون دل خموشى اولى

لەم كۆنە سەراپە بى موسیبت نیبە كەس بى دەرد و خەم و مەراق و مەبەت نیبە كەس دۆستان كە ھەموو شەرىكى قازانجى منن لایەنگرى تى شكاو و نەگبەت نیبە كەس

آسودە در این دیر كهن نیست كسى
بى درد و غم و رنج و محن نیست كسى
یاران شرکای موقع منفعتند
هنگام ضرر شریك من نیست كسى

كوندى كەلەوانشىن! ئەتۆ و بەنناى؟ دانىشتن مەجلىس و قەلى سەحرابى؟ لەو مەدرەسەدا دەرس ئەدەى رەنگاوپرەنگ تۆ و ئەى قەلەموونە لافى مامۆستابى؟

ای بوم در این بوم مؤسس شده‌ای
ای زاغ با باغ نقل مجلس شده‌ای
در مدرسه درس می‌دهی رنگارنگ
ای بوقلمون مگر مدرس شده‌ای

پینوس كە سەرى لە مەدحى دوژمن نەخوړئ روژنامە سەنای حاكمی تىدا نەكړئ ئەم نووكى بە زەبروزەنگى دوژمن دەشكئ ئەو دەركى بە دەستى زالمان دادەخوړئ

هر خامه نگفت ناكسان را توصيف
هر نامه نكرد خائنان را تعريف
آن خامه ز پافشارى ظلم شكست
آن نامه به دست ظالمين شد توقيف

قەت ترس و لەرز غیڕەتى تىمەى نەخەواند كام مېرى بە ھەبەت، لە بەرم دانەنەواند گيانم بە فېداى ئەو كەسە بى، دوژمنى زۆل گيانى لە بەدەن سەند و سەرى پى نەنەواند

خه‌رمانی مه‌ ئاماجی ره‌هیلله و به‌رقه
 "توفان" به‌ خیلافی مه‌یلی، ئیستا غه‌رقه
 بو نوکته‌ گرنگه‌کانی "توفان" بگه‌رین
 له‌و نامه‌یه‌دا ناوی "ستاره‌ی شه‌رق"ه
 شد خرمن ما دستخوش برق بین
 طوفان بخلاف رسم شد غرق بین
 خواهی اگر آن نکات طوفانی را
 در آتیه از ستاره شرق بین

درگام له‌ حه‌فس‌خانه‌ شکاند و رۆیم
 زنجیری جه‌فام له‌ پی پساند و رۆیم
 بی‌پاره وو برسی و کز و داماو و هه‌زار
 چۆن هاتووم، هه‌ر وام گوزه‌رانند و رۆیم
 زین محبس تنگ در گشودم رفتم
 زنجیر ستم پاره نمودم رفتم
 بی‌چیز و گرسنه و ته‌یدست و فقیر
 زانسان که نخست آمده بودم رفتم

ماموستا له‌م چوارینه‌ی شیخی سه‌عدی ئیله‌های شیعی و ه‌رگرتوه.

ته‌نیا چقلیکی تیژ له‌ هه‌ر کوئی ر‌واوه
 له‌و پی‌وپله‌ هه‌له‌چه‌قیوه بی‌یلاوه
 هه‌رچه‌نده ته‌رازوو راست و بی‌فیلله، به‌لام
 له‌و لایه‌وه قورسه، زی‌ری زۆر تی‌ خراوه
 گر در همه شهر یکسر نیست است
 در پای کسی رود که درویشتر است
 با اینهمه راستی که میزان دارد
 میل از طرفی کند که زر بیشتر است

له‌ زیندانی زه‌یغه‌مودده‌وله به‌ ده‌می درواوه‌وه نه‌م دوو سنج شیعه‌ی به‌ ده‌نکی خه‌لووز نووسیوه و نار‌دوویه‌ته‌وه
 بو‌هاورنیانی نازادی‌خوازی له‌ تاران.

ئه‌ی دقو‌کراتی به‌رپز، لاگری مافی به‌شه‌ری
 دۆستی دل‌سۆزی کریکار و هه‌موو ره‌نجبه‌ری
 ده‌ردی دل‌زۆره له‌ ده‌وری سه‌ره‌رۆ و خه‌رتوو‌خه‌ری
 تو له‌ هاومه‌سه‌له‌ک و هاویرت ئه‌گه‌ر بی‌خه‌به‌ری
 خۆشه‌ ئه‌م رازه‌ بیسی له‌ ده‌می درواوم
 تا بسووتی دلی تو بو‌دله‌که‌ی سووتاوم
 ای دموکرات، بت باشرف نوع‌پرست
 که طرفداری ما رنجبران خوی تو هست
 اندر این دوره که قانون‌شکنی دلها خست
 گر ز هم‌مسلك خویشت، خبری نیست بدست
 شرح این قصه شنو از دو لب دوخته‌ام
 تا بسوزد دلت از به‌ر دل سوخته‌ام

دوا به دواى ئەم شیعراى، ئەم دوو شیعرەشە لە دیواری زیندان نووسیوه تا به گوێی زەیفەم بگاتەوه:

خودا! گەر به لوتفت نه‌جاتم ئه‌دهی به زندان نگردهد اگر عمر طی
من و زەیفه‌می ناکه‌س و ماکه‌کی ره‌ی من و ضیغم‌الدوله و ملک ری
له‌ زیندانی دوا‌یی نه‌یه‌ی عومره‌که‌م به آزادی ار شد مرا بخت یار
ئه‌شەئێ تۆله‌ له‌ به‌ختیاریه‌ وه‌که‌م برآرم از آن بختیاری دمار

ئه‌و کاته‌ له‌ زیندانی ره‌زاشا ویستوو‌یه‌تی خۆی بکووژئ، ئەم شیعراى له‌ دیوار بۆ هاوڕێکانی زیندانی
نووسیوه‌ته‌وه:

ئیه‌وه‌ زانیوتانه‌ بۆ خۆم جوان و خوێن‌شیرین ئه‌که‌م هیچ دانی ازچه‌ خود را خوب تزئین می‌کنم
ئه‌سه‌پی خۆم بۆ ره‌ژه‌که‌ی مه‌یدانی مه‌حشهر زین ئه‌که‌م به‌ر میدان قیامت رخس را زین می‌کنم
ده‌چه‌ پیشوازی مه‌رگ، ئه‌مشه‌وه‌ هه‌تا فه‌رده‌ای ره‌ژ می‌روم امشب به‌ استقبال مرگ و مردوار
من ده‌م ده‌سته‌ویه‌خه‌ی ژین و شه‌ری خوینین ئه‌که‌م تا سحر با زندگانی جنگ خونین می‌کنم
کوچ ده‌که‌م بۆ مه‌جلیسی ره‌حانیانی ئاخیره‌ت می‌روم در مجلس روحانیان آخرت
جا له‌وی یاسای به‌جێ بئ‌ترس و خۆف دابین ئه‌که‌م واندر آنجا بی‌کنک طرح قوانین می‌کنم
نامه‌که‌ی سه‌ق‌ویژێ "تۆفان" یش به‌ ئازادی بلاو نامه‌ حق‌گوی طوفان را به‌ آزادی مدام
بئ‌کوتان و گرتن و پراگ‌ویژتن و له‌رزین ئه‌که‌م منتشر بی‌زحمت توقیف و توهین می‌کنم

زیندانییه‌کان نه‌و‌ده‌م هه‌رچۆن بوو نه‌یان‌ه‌یتشت خۆی بکووژئ، به‌لام پاش ماوه‌یه‌ک بۆ خۆی تینگه‌یی ده‌یان‌ه‌وی به‌
فیل و ته‌له‌که‌ بیکووژن، ئەم شیعراى له‌ دیوار نووسیوه‌وه:

با له‌ زیندان بیم‌ترین بئ‌خه‌تایه‌ک خائینان بیگناهی گر به‌ زندان مرد با حال تباه
زالمی مه‌زلووم‌کوژ نا‌زی هه‌تا سه‌ر، بئ‌گومان ظالم مظلوم کش هم تا ابد جاوید نیست

هه‌روه‌ها نووسی:

مانی من سوودی چیه‌ بێجگه‌ له‌ داخ و ده‌رد و ژان به‌ر من این زندگانی غیر جان‌کندن نبود
مه‌رگی خۆم دیوه‌ گه‌لی جارانی له‌ ناو به‌رگی ژبان مرگ را هر روز دیدم در نقاب زندگی

هەمیشە شیعری توند و ئاگراوی داناو و بۆ زیندانییە سیاسییەکانی خۆیندۆتەو، بۆ ئۆنۆنە:

رۆژگارێکە چ لوقمانی چ مەجنون کاکە
 کوێر و لال و کەر و کوندی وەکوو گەردوون کاکە
 تاکوو ئەو رۆییە فیلاوییە شای مەملەکەتە
 چاوی عالەم هەموو سوور و تەر و تیکچوون کاکە
 عوزری تاوان و ستەمکاری دەخوای ئەمئەموور
 زولمە کردوویە، بە دەستووری هومایون کاکە
 شا دەبوو جیی لە قەسر^۱ بوايە، نە زیندانی تر
 نیش کە بەدرايەتە دەس میللەت و قانون کاکە

باید این دور اگر عالی و گردون باشد
 گنگ و کور و کر و سرگشته چو گردون باشد
 خسرو کشور ما تا بود این شیرین کار
 لاله‌سان دیده مردم همه گلگون باشد
 عذر تقصیر همی خواهد و گوید مأمور
 کاین جنایت حسب الامر همایون باشد
 لایق شاه بود قصر نه هر زندانی
 حاکم جامعه گر ملت و قانون باشد

ئەمەش ئۆنۆنە یەکی تر:

لەو ترسم هەیه ئەی مەرگ، نەبە ی من پیر بم
 هیند بە زیندوویی وەمێنم لە گیانم زویر بم
 منم ئەو گەمیەیی تۆفانی لە ناو بەحری و جوود
 نوقمی گێژاوی سیاسەت، لە شەپۆلدا گیر بم
 زۆر محالە کە سەرم دابنەوئ بۆ دوژمن
 هەر لە رێکی دۆستییا خۆشە نیشانە ی تیر بم

ترسم ای مرگ نیایی تو و من پیر شوم
 وین قدر زنده بمانم که ز جان سیر شوم
 منم آن کشتی توفانی دریای وجود
 که ز امواج سیاست زیر و زیر شوم
 پیش دشمن سپر افکندن من هست محال
 در ره دوست گر آماجگه تیر شوم

لە زیندانی نەخۆشییەکی سەختی گرت بە هیوا نەبوو چا بێتەو، ئەم دوو شیعەرە ی نووسییەو:

ئە ی خەدر! بێرێژە سەر خاکی فەنا ئاوی ژیان
 ناگرم چی دیکە بەرگە ی تەوس و لاتاوی ژیان
 دەفتەری عومرم وەرە ئە ی مەرگا! یە کجاری وەشۆ
 با نەمێن، یە کەرەت رەش بێتەو ناوی ژیان

ریز بر خاک فنا ای خضر آب زندگی
 من ندارم چون تو این اندازه تاب زندگی
 دفتر عمر مرا ای مرگ سرتاپا بشوی
 پاک کن با دست خود ما را حساب زندگی

وەرگیراوی چوارینەکان و هیندیک لە وردەوالەکانی مامۆستا فەروخی هەتا ئێرە بوو. تکایە گوینگرانی
 خۆشەویست هەر هەلە و بەلەبەکی دۆزیانەو لەم شیعەراندە ی راستی کەنەو بۆم، یا چاویۆشیم لی بکەن.

^۱ زیندانی قەسر